

Woongroepen: de continuïteit van collectiviteit

EEN ONDERZOEK NAAR CONTINUÏTEITSBEPALLENDE FACTOREN
VAN WOONGROEPEN IN NEDERLAND

Roelof O. Nuesink

16-8-2016

Woongroepen: de continuïteit van collectiviteit

Een onderzoek naar continuïteitsbepalende factoren van woongroepen in Nederland.

Naam student: Roelof Olivier Nuesink
Studentnummer: s4166671
E-mail: r.o.nuesink@gmail.com

Opleiding: Master Bestuurskunde
Faculteit: Faculteit Managementwetenschappen
Studiejaar: 2015-2016

Plaats en datum: Nijmegen, 16 augustus 2016

Begeleider: dr. J.H.M.M. Tholen
Tweede lezer: prof. dr. M.S. de Vries

Foto voorpagina: Jacqueline van den Heuvel, www.madebyjacqueline.nl

Voorwoord

In het kader van mijn afstuderen bij de masteropleiding Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen en in opdracht van woningcorporatie Standvast Wonen te Nijmegen ligt voor u mijn masterthesis: 'Woongroepen: de continuïteit van collectiviteit'. In de thesis is de invloed van 21 factoren op de duurzaamheid van woongroepen onderzocht. Het onderzoek is uitgevoerd doormiddel van een kwalitatief expertonderzoek onder woongroepdeskundigen en een kwantitatief onderzoek onder meer dan 250 woongroepbewoners.

De onderzoeksvraag voor deze thesis is gebaseerd op wensen van Standvast Wonen. Deze vraag werd in februari 2016 geformuleerd in samenspraak met mijn begeleiders bij de stadsorganisatie, Kees Fes en Conny Mulder, en mijn begeleider vanuit de universiteit, Berry Tholen. Hoewel de methode van onderzoek en het onderwerp van de thesis op sommige momenten lastig, complex en onduidelijk bleek, is het met steun van mijn begeleiders gelukt om het onderzoek naar deze interessante vraag met succes af te ronden.

Graag wil ik daarom Kees Fes en Conny Mulder bedanken voor de onderzoeksmogelijkheid die zij mij hebben geboden bij Standvast Wonen. Berry Tholen wil ik bedanken voor de zijn input en ondersteuning bij het schrijven van deze thesis, Jeanette Tan voor het meedenken over het onderzoek en Chris Visscher voor zijn hulp bij de statistiek en methodologie.

Dan rest mij alleen nog u veel plezier toe te wensen bij het lezen van mijn thesis.

Roelof Nuesink,

Nijmegen, 16-8-2016

Samenvatting

In dit onderzoek wordt de invloed van 21 factoren op de duurzaamheid van woongroepen getoetst. Deze 21 factoren zijn afgeleid uit theorieën van groepsdynamica en collectieve actie, in combinatie met onderzoeken naar woongroepen en de woningmarkt. Het onderzoek bestaat uit een kwalitatief en kwantitatief deel. Het kwalitatieve onderzoek wordt gebruikt voor validatie van het kwantitatieve onderzoek en om factoren te toetsen die niet binnen het kwantitatieve onderzoek passen. Het kwalitatieve onderzoek is een zogenaamd Delphi-expertonderzoek, waarbij een panel van negen experts vragen voorgelegd hebben gekregen. Het kwantitatieve onderzoek is uitgevoerd doormiddel van een webenquête, waarvoor op het adres www.woongroeponderzoek.nl speciaal een website is opgezet. Uiteindelijk hebben 218 van de 290 deelnemers aan de enquête de enquête volledig ingevuld. De respondenten zijn verzameld door bewoners van woongroepen per e-mail, via advertenties op websites en doormiddel van flyers te benaderen.

De vraag- en doelstelling van het onderzoek luiden als volgt:

Vraagstelling

- *Hoe kan het voortbestaan van woongroepen door woningcorporaties worden gewaarborgd?*

Doelstelling

- *Inzicht verkrijgen in duurzaamheidsfactoren van groepen en wonen, teneinde vast te stellen welke factoren van invloed zijn op de continuïteit van woongroepen zodat woningcorporaties woongroepen (in oprichting) kunnen toetsen en/of verbeteren.*
-

Het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek zijn gescheiden van elkaar uitgevoerd. In het kwalitatieve onderzoek zijn vertrouwen en afhankelijkheid, doelbewustheid, leiderschap, groepsfase getoetst en het effect van het passend toewijzen bekeken. In het kwalitatieve onderzoek bleek dat symmetrische afhankelijkheden en goed vertrouwen tussen groepsleden belangrijk is voor de duurzaamheid van een woongroep. Ook doelbewustheid en de groepsfase hebben volgens de verzamelde mening van negen deelnemende experts een verband met de duurzaamheid. Zo spelen deze factoren vooral in de eerste paar jaren na oprichting een rol.

In het kwantitatieve onderzoek is het verband van 17 andere actoren met de duurzaamheid getoetst. Door correlatietoetsen en regressieanalyses uit te voeren kon een model worden opgesteld dat 38,4% van de duurzaamheid verklaarde met slechts vier factoren: betrokkenheid, leeftijd (van groepsleden), groeps grootte en ondersteuning (van externe actoren en onder elkaar). Van deze vier factoren kon met een betrouwbaarheid van 99,9% worden gezegd dat zij een positief verband hebben met de duurzaamheid.

Met deze resultaten is de hoofdvraag in de conclusie beantwoord. Woningcorporaties kunnen woongroepen ondersteunen op de factoren die in deze thesis zijn bevestigd als invloedhebbend op de duurzaamheid van woongroepen. Hierbij moet een woningcorporatie echter ook bereid zijn zich flexibel op te stellen en respect te hebben voor de autonomie van een woongroep. Inmenging van een corporatie ter bevordering van de duurzaamheid van een woongroep kan onder dergelijke voorwaarden een positief effect hebben op het succes van een woongroep.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	8
1.1 Probleemstelling	9
1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie	10
1.3 Vooruitblik theoretisch kader	11
1.4 Vooruitblik methodologisch kader	12
1.4.1 Definities en afbakening	12
1.5 Leeswijzer	13
2. Woongroepen – een inventarisatie.....	14
2.1 Wat is een woongroep?	14
2.1.1 Verdeeldheid in definities van woongroepen	14
2.1.2 Operationele definitie.....	16
2.2 Geschiedenis van het gemeenschappelijk wonen	17
2.3 Woongroepen nu	18
2.4 De oprichting van woongroepen	19
3. Beleidsinhoudelijk en juridisch kader.....	21
3.1 Taken en beleid woningcorporaties	21
3.1.1 Taken sinds de Woningwet 2015.....	21
3.1.2 Passend toewijzen	22
3.1.3 Woningcorporaties en woongroepen sinds 2015.....	23
3.1.4 Verhuurderheffing	24
3.2 Rechtsvormen woongroepen	24
3.2.1 Hoofdhuurder – onderhuurder.....	24
3.2.2 Gescheiden huur	25
3.2.3 Gezamenlijke huur (woonvereniging).....	25
3.2.4 Gezamenlijke (huur)koop (wooncoöperatie)	25
4. Theoretisch kader	27
4.1 Groepskenmerken - duurzaamheid van de groep	28
4.1.1 Groepsdynamica	28
4.1.2 Voordelen en problemen van groepsverbanden.....	28
4.1.3 Het oprichten en begeleiden van groepen	29

4.1.4	Groepsfases	31
4.1.5	Duurzaamheidsfactoren van woongroepen.....	33
4.1.6	Gemeenschappelijke middelen	34
4.1.7	Resumé groepskenmerken - duurzaamheid van de groep.....	36
4.2	Individuele kenmerken - duurzaamheid van het wonen.....	37
4.2.1	Verhuisgeneigdheid	38
4.2.2	Woonwensen	39
4.2.3	Resumé individuele kenmerken - duurzaamheid van het wonen	40
4.3	Conceptueel model	41
5.	Methodologisch kader.....	42
5.1	Soort onderzoek.....	42
5.2	Deel 1: Kwalitatief onderzoek	43
5.2.1	Kwalitatief onderzoek – dataverzameling	43
5.2.2	Kwalitatief onderzoek – methoden van analyse	43
5.2.3	Kwalitatief onderzoek – operationalisatie.....	44
5.2.4	Kwalitatief onderzoek – resumé methode	46
5.3	Deel 2: Kwantitatief onderzoek.....	46
5.3.1	Kwantitatief onderzoek – dataverzameling.....	47
5.3.2	Kwantitatief onderzoek – methoden van analyse	48
5.3.3	Kwantitatief onderzoek – operationalisatie	48
5.3.4	Kwantitatief onderzoek – resumé methode.....	50
5.4	Gecombineerde methode van analyse	50
5.5	Validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.....	51
6.	Analyse	54
6.1	Deel 1: Kwalitatief onderzoek	54
6.1.1	Kwalitatief onderzoek - analyses	55
6.1.2	Kwalitatief onderzoek - het effect van het passend toewijzen	59
6.1.3	Kwalitatief onderzoek - validatie van factoren.....	60
6.1.4	Kwalitatief onderzoek – resumé onderzoeksresultaten.....	61
6.2	Deel 2: Kwantitatief onderzoek.....	62
6.2.1	Kwantitatief onderzoek - onderzoeksresultaten	62
6.2.2	Kwantitatief onderzoek - analyses.....	72
6.2.3	Kwantitatief onderzoek – resumé onderzoeksresultaten	78
7.	Conclusie.....	79
7.1	Beantwoording van de hoofdvraag	79
7.1.1	Terugblik op de onderzoeksresultaten	79

7.1.2	Relatieve invloed van factoren op de duurzaamheid van woongroepen.....	83
7.1.3	Hoe kan het voortbestaan van woongroepen door woningcorporaties worden gewaarborgd?	84
7.2	Aanbevelingen	86
7.3	Reflectie.....	87
7.4	Suggesties voor vervolgonderzoek	89
8.	Literatuurlijst	91
9.	Bijlagen	95
9.1	Operationalisatie kwantitatief onderzoek	95
9.2	Bezochte woongroepen	99
9.3	SPSS-output	100
9.3.1	WoONonderzoek 2015	100
9.3.2	Onderzoeksresultaten	102
9.3.3	Analyse.....	103
9.4	Vragenlijst kwantitatief onderzoek	105

1. Inleiding

Op 7 april 2016 presenteerde Minister Blok het rapport 'Staat van de Volkshuisvesting'. Het rapport, dat gebaseerd is op het WoONonderzoek 2015, gaat in op prestaties van woningcorporaties, ontwikkelingen op de woningmarkt en het nieuwe beleid op het gebied van wonen en zorg in de Woningwet van 2015.

Burgers worden in de nieuwe wetgeving gemotiveerd om langer zelfstandig te blijven wonen. De overheid vertrouwt daarbij steeds meer op de rol van de maatschappij en haar omgeving. Mantelzorg en andere vormen van vrijwillige thuiszorg worden door de overheid naar voren geschoven als alternatief voor dure thuiszorg en gaat daarbij vaak uit van de welwillendheid van familie en vrienden. Een stigma van vanzelfsprekendheid 'verplicht' de directe familie in zekere mate om voor vader of moeder te zorgen. Individualistische invloeden werken zich echter steeds meer naar de bovenlaag van de Nederlandse maatschappij. Nieuwe generaties zijn meer bezig met zichzelf, en hebben daarbij weinig behoefte om zorg te dragen voor eigen ouders. Ouders willen aan de andere kant hun kinderen niet tot last zijn en kiezen daarom steeds vaker voor het leven in een woongroep. In veel woongroepen ondersteunen bewoners elkaar in het dagelijks leven. Zodoende kunnen ouderen en andere burgers met een lichte zorgbehoefte langer zelfstandig blijven wonen zonder dat zij dure thuiszorg nodig hebben. In 1990 voorspelde Jansen (p.35) al dat woongroepen zich op een dergelijke manier zouden ontwikkelen.

De woongroep wereld bestaat echter niet louter uit senioren groepen. Een groot deel van de woongroepbewoners zijn burgers die in een woongroep wonen omdat zij zich op een bepaalde manier als collectief willen ontplooiën en samenleven. Bewoners geven aan om persoonlijke, politieke, artistieke, hulpverlenende, economische en religieuze motieven te leven in een woongroep (Jansen, 1990, p.71). Voor woningcorporaties en de overheid is vooral het economische motief belangrijk. De kosten van huishouding in relatie tot het inkomen (woonquote) stijgt steeds verder (Rijksoverheid, 2016), terwijl er tegelijkertijd op subsidies voor wonen zoals de huurtoeslag wordt bezuinigd. Het delen van voorzieningen in de vorm van een woongroep kan helpen om te besparen op andere kosten van levensonderhoud.

De Woningwet van 2015 werpt echter (waarschijnlijk onbedoeld) beperkingen op voor woongroepen bij de huur van woningcorporaties. Zo is het voor woningcorporaties verplicht om passend toe te wijzen, waardoor woongroepen die huren van corporaties uitsluitend nog bewoners met lage inkomens toe kunnen laten. Ook zijn subsidieregelingen voor initiatieven voor andersoortige woonvormen afgeschaft en hebben woningcorporaties minder ruimte om zich buiten hun kernactiviteiten te begeven. De mogelijkheden om als woningcorporatie een woongroep op te richten en te onderhouden zijn met deze ontwikkelingen duidelijk versmald, wat de druk op het voortbestaan van woongroepen heeft verhoogd.

Terwijl wetgeving de mogelijkheden om woongroepen op te richten heeft versmald, is er vanuit de maatschappij duidelijk meer vraag naar vormen van gemeenschappelijk en goedkoop wonen (Hoorn & Kotte, 2016). Om deze vraag adequaat in te vullen, hebben woningcorporaties meer kennis nodig over woongroepen. Waar vroeger een trial & error aanpak mogelijk was en woongroepen zonder al te veel begeleiding van buitenaf werden opgericht, is daar nu geen ruimte meer voor. Corporaties zijn minder bereid om uitzonderingen op de huisvestingsverordeningen bij de gemeente aan te vragen of

hun geringe vrije toewijzingsruimte te besteden aan woongroepen waarvan zij niet weten of deze duurzaam zullen zijn. Zij willen handelen met een grotere zekerheid over de toekomstbestendigheid van hun investeringen in tijd en geld (persoonlijke communicatie, 23-5-2016). Om deze zekerheid te verhogen is onderzoek nodig.

Deze thesis focust zich op het waarborgen van de continuïteit of duurzaamheid van woongroepen. Het zal doormiddel van een Delphi-expertonderzoek en kwantitatief onderzoek factoren toetsen en verkennen waarvan met een zekere plausibiliteit kan worden aangenomen dat zij invloed hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Er wordt daarbij aandacht besteed aan zowel groepsdynamische factoren als factoren die invloed hebben op het wonen. Het doel is om woningcorporaties kennis te bieden over hoe de beperkte discretionaire ruimte voor woongroepen optimaal kan worden ingevuld.

1.1 Probleemstelling

Woningcorporatie Standvast Wonen in Nijmegen heeft niet altijd goede ervaringen met de levensvatbaarheid van nieuwe woongroepen (persoonlijke communicatie, 24-2-2016). Deze studie tracht vanuit de theorieën van groepsdynamica, zelforganisatie, woongroepen en woningmarkten te verklaren welke drijfveren er achter de levensvatbaarheid van woongroepen zitten. Met het oog op factoren die invloed hebben op de continuïteit van een groep en de individuele verhuiscapaciteit kan een analyse worden uitgevoerd naar de factoren die voor de duurzaamheid van woongroepen belangrijk zijn. In de conclusie zal doormiddel van een antwoord op de hoofdvraag een verklaring en advies worden gegeven over de duurzaamheid van woongroepen.

Het onderwerp van deze thesis is in de volgende hoofdvraag en doelstelling geëxpliciteerd:

Hoofdvraag:

- *Hoe kan het voortbestaan van woongroepen door woningcorporaties worden gewaarborgd?*

Met voortbestaan wordt in deze thesis bedoeld dat een woongroep bestaat zolang er onafgebroken een groep op het betreffende adres woont die voldoet aan de operationele definitie van een woongroep gehanteerd in deze thesis. Het voortbestaan van een groep hangt dus in dit geval samen met de groepsbewoning van het huis en niet met de samenstelling van de groep. Jansen (1990) noemt dit de minimumdefinitie.

Doelstelling:

- *Inzicht verkrijgen in duurzaamheidsfactoren van groepen en wonen, teneinde vast te stellen welke factoren van invloed zijn op de continuïteit van woongroepen zodat woningcorporaties woongroepen (in oprichting) kunnen toetsen en/of verbeteren.*

De duurzaamheidsfactoren zullen worden afgeleid uit theorie over het functioneren en succes van groepen. Duurzaamheid is het meest gehanteerde objectieve criterium voor de bepaling van het succes van woongroepen (Jansen, 1990, p.115).

Deelvragen

Deelvragen dienen om de thesis structuur te geven. Eerst worden theoretische deelvragen gesteld die in het theoretisch kader worden beantwoord. De empirische deelvragen worden in de analyse beantwoord.

Theoretische deelvragen

1. *Wat is een woongroep?*
2. *Hoe hebben woongroepen zich in het verleden en het heden ontwikkeld?*
3. *Binnen welke beleidsinhoudelijke en juridische kaders vallen woongroepen?*
4. *Wat zegt de literatuur over het duurzaam functioneren van groepen?*
5. *Wat zegt de literatuur over de duurzaamheid van wonen?*

Empirische deelvragen

6. *Welk effect heeft het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen?*
7. *In hoeverre komen theoretische verwachtingen over de duurzaamheid van woongroepen in werkelijkheid uit?*

1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Binnen de wetenschap en overheid bestaat tegenwoordig veel belangstelling voor de ontwikkelingen van de participatiemaatschappij (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2015; Deekens et al, 2015; de Ridder en Dekker, 2015; Goslinga en Rademakers, 2013) en kostenbesparingen door een kleinere overheid (Oude Vrielink en Verhoeven, 2011; Eversdijk, 2011; Boukaert et al, 2008). De ontwikkelingen op deze gebieden hebben gezorgd voor een verandering van de verwachtingen die burgers van publieke organisaties hebben (Stokes, 2010; van der Zwan, 2015).

Een voorbeeld van een vorm van burgerparticipatie op kleine schaal waar in de jaren 80 en 90 veel onderzoek naar werd gedaan (Jansen, 1990; Boelhouwer, 1984; Kesler, 1991) zijn woongroepen. Officiële cijfers zijn er niet, maar de schatting is dat participatie in de vorm van woongroepen sinds de jaren 80 sterk is toegenomen. Daar komt bij dat er elk jaar zo'n 100 nieuwe woongroepen worden opgericht (Gemeenschappelijkwonen.nl 2016). Na de jaren 80 en 90 is er echter maar sporadisch onderzoek gedaan naar woongroepen, terwijl de (geschatte) trend van toename van woongroepen nooit is gestopt.

Bestaand onderzoek over het functioneren van woongroepen is dus sterk verouderd. Waar woongroepen vroeger vooral bestonden uit mensen die een bepaalde ideologie deelden, is dat tegenwoordig niet meer altijd het geval. Een groot deel van de woongroepen bestaan hedendaags uit ouderen die langer, binnen een collectief, zelfstandig blijven wonen en daarom zelfredzaam zijn (Gemeenschappelijkwonen.nl, 2016). Bestaand onderzoek over woongroepen focust zich echter vaak niet op woongroepen waar ouderen de voornaamste bewoners zijn. In een onderzoek van Boelhouwer (1984) valt te lezen dat woongroepen in Utrecht in 1984 voor 85% bestonden uit mensen jonger dan 30 jaar, terwijl de groep 18 t/m 30 jaar in de gemeente Utrecht in 1984 maar 36% van de totale bevolking opmaakte. Tegenwoordig zijn de verhoudingen anders, 317 van de 756 woongroepen die bekend zijn bij de Federatie Gemeenschappelijk Wonen zijn woongroepen voor senioren. De inwoners van woongroepen zijn in 2016 dus over het algemeen ouder, een ontwikkeling die door Jansen (1990, p.35) al was voorspeld. Voorts bestonden veel woongroepen in de jaren 70 en 80 uit grote groepen met bepaalde ideologieën over de samenleving en maatschappij (Jansen, 1991). Tegenwoordig zijn er ook veel kleine woongroepen, met minder dan 20 bewoners, die met elkaar samenleven om de 'gezelligheid' of het praktisch voordeel in plaats van rationele zelfontplooiing of maatschappijverandering (Poldox, z.d.). Een grote verandering ten opzichte van 35 jaar geleden.

Deze ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat er behoefte is aan nieuw onderzoek over woongroepen. Bovendien is er slechts in beperkte mate onderzoek verricht naar de duurzaamheid van woongroepen (Jansen, 1990; Boelhouwer, 1984).

Overheid en woningcorporaties zoeken steeds vaker naar manieren om een zo groot mogelijk woongenot te creëren, terwijl daarbij de woonkosten en de kosten voor de maatschappij zoveel mogelijk worden beperkt. Goed functionerende woongroepen kunnen tegen relatief beperkte kosten een groot woongenot voor de bewoners opleveren. In het huidige politieke klimaat is de kans bovendien reëel dat het (relatief) oude idee van woongroepen als een belangrijke oplossing voor een toekomstige participatiesamenleving zal worden gezien. Daarbij kunnen kleine duurzame gemeenschappen aanknopingspunten geven over hoe burgers harmonieus met elkaar kunnen samenleven in de steeds kleiner wordende leefruimte in Nederland. Bovendien kunnen nieuwe en bestaande woongroepen door het onderzoek een duidelijker beeld krijgen van de eigenschappen die een duurzame woongroep kenmerken. Het kan deze groepen helpen om de duurzaamheid van de groep te waarborgen. Een onderzoek naar de duurzaamheid van woongroepen dient daarmee een praktisch nut.

Het onderzoek draagt ten slotte bij aan het beter begrijpen hoe mensen samenleven in groepen en de factoren die belangrijk zijn voor het succes van deze leefgroepen. In woongroepen zijn mensen veelal bereid om elkaar te ondersteunen of leven zij zelfs met elkaar om die reden. Dit onderzoek maakt duidelijk hoe de continuïteit van de groep die zij gecreëerd hebben te waarborgen is. Het kan daarmee deelnemen aan de grotere wetenschappelijke discussie rondom de participatiesamenleving (Rijksoverheid, 2013), mantelzorg en de doe-democratie (Rijksoverheid, 2013). Woongroepen zijn immers kleine samenlevingen met een overwegend hoge participatiegraad. Een onderzoek naar de duurzaamheid van woongroepen kan daarom ook iets bijdragen aan theorieën rond burgerparticipatie in de participatiemaatschappij. Ook draagt het bij aan de literatuur omtrent het functioneren van woongroepen of leefgemeenschappen. Volgens Jansen is duurzaamheid namelijk het meest gehanteerde objectieve criterium voor de bepaling van het succes van een woongroep (Jansen, 1990, p.115). Tenslotte kan het onderzoek woningcorporaties en gemeenten helpen bij het formuleren van beleid over ondersteuning, oprichting en beoordeling van woongroepen.

1.3 Vooruitblik theoretisch kader

In het theoretisch kader (hoofdstuk 4) worden uit de theorieën van groepsdynamica, collectieve actie en woongroepen factoren (4.1) gededuceerd waarvan met een zekere mate van plausibiliteit kan worden aangenomen dat zij van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen. In aanvulling op theorieën over groepsduurzaamheid is het WoONonderzoek 2015 van het Ministerie van BZK gebruikt als theoretische basis voor de duurzaamheid van het wonen (4.2). In deze thesis wordt tussen deze twee vormen een onderscheid gemaakt: de duurzaamheid van de groep (groepskenmerken) en duurzaamheid van het wonen (individuele kenmerken). Deze spelen beide mee als het gaat om de duurzaamheid van woongroepen en vormen daarom samen het conceptueel model. Uit de theorie komen 21 factoren naar voren die in de analyse getoetst kunnen worden: autonomie, betrokkenheid, doelbewustheid, eigendomsverhouding, etniciteit, groepsfase, groepsgrootte, homogeniteit, inkomen, leeftijd, leiderschap, ondersteuning, ontstaansachtergrond, opleidingsniveau, regels en kaders, rolverdeling, stabiliteit en toegankelijkheid, toezicht en handhaving, vertrouwen en afhankelijkheid, woonwensen en tot slot gezinssamenstelling.

1.4 Vooruitblik methodologisch kader

Deze thesis is multi-methodologisch (mixed-method), het maakt gebruik van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Het methodologisch kader is daarom verdeeld in twee delen (5.2 & 5.3). In het methodologisch kader wordt enerzijds verantwoording afgelegd over de methodes van dataverzameling (expertonderzoek en survey). Anderzijds wordt ingegaan op methodes van analyse (regressies) en op de operationalisatie van de theoretische concepten, waarbij vragen zijn geconstrueerd op basis van indicatoren die uit de theorie zijn afgeleid (5.2.3 & 5.3.3). Hieronder worden enkele definities uitgelegd die in deze thesis vaak worden gebruikt.

1.4.1 Definities en afbakening

1.4.1.1 Een groep

Een groep is een verzameling mensen (Van Dale, 2015). Een specifiekere beschrijving geeft Vocht (1998). Hij schrijft dat een groep een verzameling van twee of meer personen is die met elkaar omgaan. Zij gaan met elkaar om omdat zij zich met elkaar identificeren of omdat zij een gezamenlijk doel hebben. Er zit een verschil tussen de definiëring van groepen in onderzoeksliteratuur die over woongroepen is geschreven en de algemene sociologie. Onderzoeksliteratuur over woongroepen schrijft dat een groep uit drie of meer personen moet bestaan (Boelhouwer (1984), Jansen (1990), Meijering, Huigen en van Hoven (2006) en Kesler (1991)), terwijl binnen de groepsdynamica twee mensen al als een groep worden gezien (Vocht, 1998; Lewin, 1947; Tuckman, 1965).

In de sociologie en psychologie wordt voorts vaak onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire groepen. Een primaire groep is een groep waarbij de persoonlijke relatie tussen de groepsleden voorop staat. Voorbeelden hiervan zijn het gezin en de vrienden- en kenniskring. Secundaire groepen zijn groepen waarbij het doel dat mensen samen nastreven voorop staat. Voorbeelden van dit soort groepen zijn voetbalteams, klassen, of werkgroepen. Het kan voorkomen dat er binnen secundaire groepen ook primaire groepen opbloeien. Deze groepen zijn te herkennen doordat zij persoonlijk contact blijven houden nadat het doel van de secundaire groep is bereikt (Vocht, 1998; Remmerswaal, 2013).

1.4.1.2 Woongroep

Een woongroep is in deze thesis als volgt gedefinieerd: *‘een woongroep is een verzameling van ten minste drie afzonderlijke huishoudens met ten minste één gemeenschappelijke ruimte, waarin bewoners regelmatig aan gemeenschappelijke activiteiten deelnemen, afkomstig zijn van meer dan één familie en autonoom zijn in hun samenstelling en organisatie’*. Deze definitie is afgeleid van de definities van Jansen (1990), Meijering, Huigen en van Hoven (2006) en Kesler (1991). In de praktijk zijn er vele vormen van woongroepen: collectief wonen, cohousing, leefgemeenschappen, centraal wonen, communie en groepswonen zijn onder meer termen die kunnen worden gebruikt om een vorm van gemeenschappelijk wonen aan te duiden. De term woongroep wordt in deze scriptie gebruikt als een overkoepelende term voor alle vormen van gemeenschappelijk wonen die aan de definiëring van deze thesis voldoen. Nadere verantwoording over de formulering van deze definitie is te zien in paragraaf 2.1.2.

1.4.1.3 Groepsdynamica

Groepsdynamica is de studie van het gedrag van mensen in groepen (Remmerswaal, 2013). Groepsdynamica gaat ervan uit dat ieders identiteit in een belangrijke mate is bepaald door de groepen waarin hij zich bevindt en heeft bevonden. Een primaire groep is in belangrijke mate de bemiddelaar tussen de maatschappij enerzijds en het individu anderzijds. Het individu wordt beïnvloed door de groep. Dit werkt ook andersom, het individu kan ook de groep beïnvloeden. Op deze manier hebben groepen invloed op het handelen van individuen, maar individuen ook op het handelen van groepen (Remmerswaal, 2013). Woongroepen kunnen tot de primaire groep van een persoon behoren, maar kunnen ook een secundaire groep zijn.

1.4.1.4 Continuïteit en duurzaamheid

Continuïteit is onafgebroken duur (Van Dale, 2015), duurzaamheid betekent lang durend of weinig aan slijtage of bederf onderhevig (Van Dale, 2015). Met de continuïteit of duurzaamheid van woongroepen wordt in deze thesis een langdurende groepsbewoning van hetzelfde adres bedoeld. Verder uitgelegd betekent het dat een woongroep bestaat zolang er onafgebroken een groep op het betreffende adres woont die voldoet aan de operationele definitie van een woongroep. Het voortbestaan van een groep hangt daarmee samen met de groepsbewoning van het huis en niet met de samenstelling van de groep. In deze thesis wordt met het begrip continuïteit hetzelfde bedoeld als andere woorden die hetzelfde aanduiden: duurzaamheid, voortbestaan en levensvatbaarheid. De auteur probeert geen verschil aan te duiden met eventuele variatie van deze begrippen die door de thesis heen voorkomen.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 is de inleiding van deze thesis. In dit hoofdstuk wordt de aanleiding, de probleemstelling, de maatschappelijke relevantie en een voorbeschouwing op het theoretisch en methodologisch kader geformuleerd. In hoofdstuk 2 wordt achtergrondinformatie gegeven over woongroepen in hun algemeenheid. Tevens wordt antwoord gegeven op de eerste en de tweede deelvraag: *‘Wat is een woongroep?’* en *‘Hoe hebben woongroepen zich in het verleden en het heden ontwikkeld?’*. In het derde hoofdstuk worden beleidsinhoudelijke en juridische kaders besproken die belangrijk zijn met het oog op de lastige positie van woongroepen op de sociale woningmarkt, in dit hoofdstuk wordt de derde deelvraag: *‘Binnen welke beleidsinhoudelijke en juridische kaders vallen woongroepen?’* beantwoord. Het vierde hoofdstuk, het theoretisch kader, bespreekt de vierde en de vijfde deelvraag: *‘Wat zegt de literatuur over het duurzaam functioneren van groepen?’* en *‘Wat zegt de literatuur over de duurzaamheid van wonen?’*. In hoofdstuk 5 is de methodologie toegelicht; in dit hoofdstuk wordt de keuze voor de gebruikte onderzoeksmethoden uitgelegd. Hoofdstuk 6 bestaat uit de analyse. Hierin worden de onderzoeksresultaten van het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek gepresenteerd en geanalyseerd, tevens wordt in dit hoofdstuk antwoord gegeven op de empirische deelvragen van het onderzoek: *‘In hoeverre komen de theoretische verwachtingen over woongroepen in werkelijkheid uit?’* en *‘Welk effect heeft het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen?’*. Hoofdstuk 7 is de conclusie. In de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag, worden aanbevelingen gedaan voor het huisvesten van woongroepen, wordt er gereflecteerd op het onderzoeksverloop en worden er suggesties voor vervolgonderzoek gegeven. Het achtste hoofdstuk geeft de gebruikte literatuur weer. Tot slot biedt de bijlage in hoofdstuk 9 in een dieper inzicht in de operationalisering en de rauwe data van de onderzoeksresultaten.

2. Woongroepen – een inventarisatie

‘Een woongroep is een groep van samenwonenden die gezamenlijk allerlei dagelijkse, huishoudelijke aangelegenheden verrichten’ (Van Dale, 2015). Dit is de definitie die het bekendste woordenboek van Nederland aan woongroepen verbindt. Een feit is echter, dat het woord ‘woongroep’ over het verleden heen vele definities heeft gehad en hedendaags nog steeds heeft. Om duidelijk te maken welke groepen in deze thesis als woongroepen worden beschouwd, wordt in dit hoofdstuk de operationele definitie van een woongroep voor deze thesis beargumenteerd (2.1) en daarmee antwoord gegeven op de eerste deelvraag: *‘Wat is een woongroep?’*. Vervolgens wordt er een introductie gegeven in de geschiedenis van woongroepen (2.2 & 2.3) en het functioneren van woongroepen (2.4) waarmee de tweede deelvraag *‘Hoe hebben woongroepen zich in het verleden en het heden ontwikkeld?’* wordt beantwoord.

2.1 Wat is een woongroep?

Gemeenschappelijk wonen, collectief wonen, cohousing, leefgemeenschap, centraal wonen en groepswonen, een klein deel van de termen die te pas en te onpas worden gebruikt om een woongroep aan te duiden. Een gedeelte van deze vormen van ‘samen wonen’ kunnen echter feitelijk niet tot woongroepen gerekend worden.

2.1.1 Verdeeldheid in definities van woongroepen

Wat is een woongroep nu eigenlijk? Daar is veel onduidelijkheid over. Wetenschappers zijn het oneens over een uniforme definitie van woongroepen. Waar de ene wetenschapper een brede definitie hanteert, zijn anderen daar veel terughoudender in en proberen het begrip meer in te kaderen. Jansen (1990, p.39) maakt een verdeling van het scala aan definities die er voor woongroepen zijn. Hij geeft daarbij drie dimensies waarop in de onderzoeksliteratuur criteria voor woongroepen worden geformuleerd:

1. *De samenstelling van de groep. Hierbij gaat het om het vereiste minimumaantal leden en de hantering van selectiecriteria;*
2. *De functies die op groepsniveau worden vervuld;*
3. *De doelstellingen van de groep.*

Jansen (1990, p.40) stelt in zijn proefschrift criteria op bij elke dimensie:

- Samenstellingscriteria: een woongroep bestaat uit minstens drie leden. Er is geen reden om aan te nemen dat een groep groter dan drie moet zijn, en daarnaast is twee geen groep, maar een paar. Ten tweede moet er minstens één volwassen lid van de groep buiten de familiale relaties vallen om te kunnen spreken van een niet-familiaal huishouden (Jansen, 1990, p.40). Tot slot voert Jansen de beperking in dat een groep autonoom moet zijn. De groep hoort zelf te beslissen over de keuze van nieuwe leden zonder daarbij te worden beperkt door een institutie. Met dit criterium worden groepen met institutionele criteria die van buitenaf worden opgelegd, zoals (zuivere) studentenhuizen of kloosters, uitgesloten;
- Functiecriteria: Het moet duidelijk zijn dat een woongroep een huishoudelijke eenheid is. Jansen (1990, p.41) stelt daarom als eis dat er een primaire gemeenschappelijke huishouding moet zijn. Er zijn echter weinig aanknopingspunten waarop een gemeenschappelijke

huishouding kan worden bevestigd. Bij gebrek aan beter stelt Jansen de dat er een gemeenschappelijke ruimte moet zijn en de eis dat de groep regelmatig samen warm eet;

- Doelstellingscriteria: Hoewel andere onderzoeksliteratuur vaak wel doelstellingscriteria heeft, wil Jansen hier geen criteria aan verbinden. Dat komt omdat het hem gaat om de woongroep als een specifiek type huishouden. Wat een groep meer is, of wil zijn, is een vraag voor onderzoek naar de functionele diversiteit van woongroepen (Jansen, 1990, p.41).

Overwegende de context van zijn criteria stelt Jansen (1990, p.42) de volgende definitie voor een woongroep op: *‘Een woongroep is een zelfstandig primair huishouden met ten minste drie volwassen leden, afkomstig uit meer dan één kindershare’*. De definitie van Jansen blijft daarbij redelijk algemeen.

Meijering, Huigen en van Hoven (2006) bespreken in *Intentional Communities in Rural Spaces* verschillende soorten woongemeenschappen in buitengebieden. Zij verkennen de soorten gemeenschappen en de ideologieën waarop zij zijn gebaseerd. Ook willen zij weten in welke mate deze gemeenschappen zich onttrekken van de omgeving waar zij gesitueerd zijn. In het artikel hebben Meijering, Huigen en van Hoven (2006, p.42) een samenstelling gemaakt van de meest genoemde karakteristieken van woongemeenschappen. Zij hebben deze samengesteld uit Zablocki, 1980; Shenker, 1986; Jansen, 1990; Pitzer, 1997 en Miller, 1999:

1. *No bonds by familial relationships only* (niet uitsluitend familiebanden tussen bewoners);
2. *A minimum of three to five adult members* (minimum van drie tot vijf volwassen bewoners);
3. *Members join voluntarily* (toetreding tot woongroep moet vrijwillig zijn);
4. *Geographical and psychological separation from mainstream society* (geografische en psychologische afscheiding van de maatschappij);
5. *A common ideology that is adhered to by all members* (een ideologie die door alle leden wordt aangehouden);
6. *Sharing of (a part of) one's property* ((een deel van) de huisvesting wordt gedeeld);
7. *The interest of the group prevails over individual interests* (het belang van de groep komt voor individuele belangen).

Hoewel Meijering, Huigen en van Hoven (2006) woongemeenschappen redelijk hebben ingekaderd, zijn niet alle criteria even bruikbaar. Het is in Nederland bijvoorbeeld geen gemeengoed dat een woongroep per se een bepaalde ideologie (zoals die in het artikel van Meijering et al. bedoeld is) aanhangig is. Daarnaast zijn woongroepen niet per definitie geografisch of psychologisch gescheiden van de rest van de inwoners van Nederland (Jansen, 1990).

Kesler (1991) heeft in haar proefschrift *Centraal Wonen in Nederland: een onderzoek naar bewonerservaringen en sociaal-ruimtelijke voorwaarden* naar een operationele definitie voor een Centraal Wonen groep gezocht. Deze heeft zij gevonden door de definities van Weggemans (1990), Jansen (1990) en de Landelijke Vereniging Centraal Wonen af te wegen. Volgens Kesler (1991, p.143) is een Centraal Wonen groep een *leef-en woonvorm, met een groep van tenminste drie zelfstandige huishoudens, waarvan de leden van de verschillende huishoudens (overwegend) geen bloedverwanten zijn, met een gemeenschappelijk doel, zijnde ten minste de volledige ontplooiing van allen die daarbij betrokken zijn en een woonvorm die voldoet aan de volgende uitgangspunten:*

1. *De betrokkenheid van bewoners bij de voorbereiding en totstandkoming;*
2. *De beschikking over centrale voorzieningen in gezamenlijke verantwoordelijkheid;*

3. *Het voldoende ruimte laten voor verdere uitgroei van contacten en solidariteit;*
4. *De zelfstandigheid van deelnemende eenheden;*
5. *De deelname vanuit verschillende maatschappelijke groeperingen.*

Hoewel dit onderzoek een bredere scope heeft dan uitsluitend Centraal Wonen initiatieven, is de operationele definitie die Kesler heeft opgesteld toch interessant om een eigen operationele definitie op te stellen. Omdat de definitie die Kesler (1991, p.143) geeft zo uitgebreid is, maakt deze inzichtelijk welke aspecten belangrijk kunnen zijn bij het formuleren van een actuele (moderne) algemene definitie van woongroepen voor dit onderzoek.

2.1.2 Operationele definitie

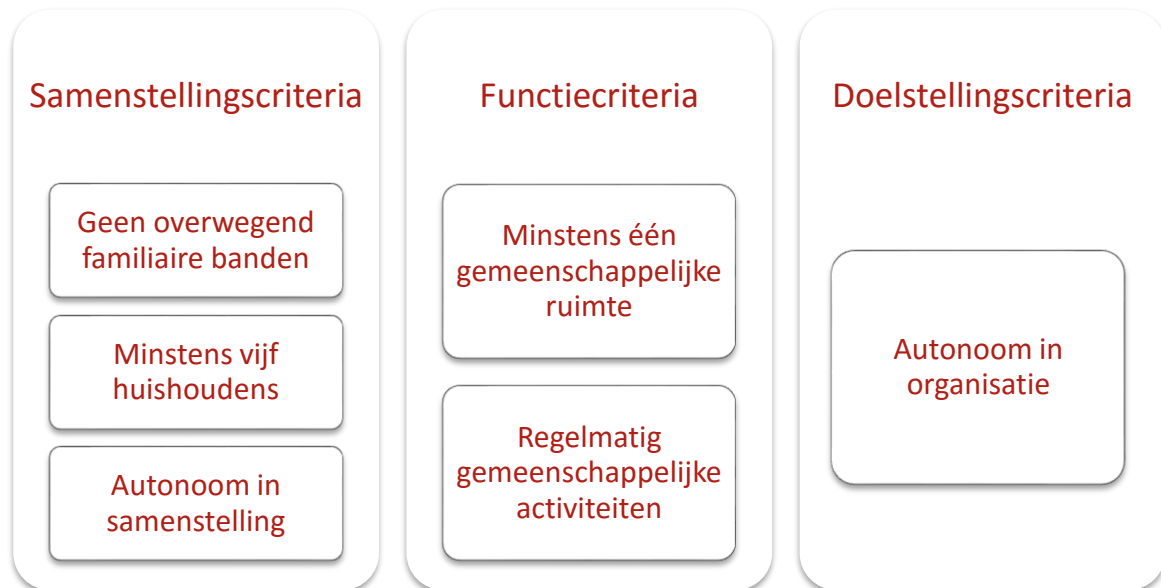
Wanneer wordt een groep mensen die samenwonen gedefinieerd als een woongroep? Uit het literatuuronderzoek naar deze vraag blijkt dat Jansen (1990), Meijering, Huigen en van Hoven (2006) en Kesler (1991), het op enkele punten met elkaar eens zijn en op andere punten afwijken. Daar komt bij dat de literatuur, en daarbij de definities, van woongroepen niet actueel is. Ook relatief recente literatuur (van de laatste 15 jaar) maakt bij het definiëren van woongroepen vaak gebruik van de gevestigde, oudere onderzoeksliteratuur. De definiëring van functionele karakteristieken bij woongroepen, zoals die in de gevestigde literatuur is beschreven, is weliswaar bruikbaar. Echter, de gronden waarop woongroepen worden opgericht en bestuurd wijken sterk af van de 80'er jaren. Op tal van vlakken zijn er verschillen waarneembaar, zoals in het individualisme in plaats van het communautaire, privébezit tegenover het groepsbezit, kleinere groepen tegenover grote groepen en als belangrijkste het pragmatisme tegenover het idealisme. Deze veranderingen hebben ervoor gezorgd dat er, naast de pluraliteit in woongroepen die al bestond, tegenwoordig nog meer varianten van gemeenschappelijk wonen bestaan. Deze groepen kunnen niet allemaal worden aangemerkt als woongroep. Zoals eerder gesteld komen de meeste initiatieven voor gemeenschappelijk wonen hedendaags voort uit pragmatische overwegingen (begeleid wonen, senioren groepen). Hoewel groepen voor (bijvoorbeeld) verstandelijk beperkten of dementerenden feitelijk gezien aan de meeste criteria in de literatuur voldoen is het niet zo dat het leven in deze woongroepen een vrije keus is voor haar bewoners. Een enkele keer mogen bewoners weliswaar nieuwe huurders kiezen doormiddel van coöptatie, maar zij mogen niet zelf het regime voeren binnen de woongroep. Ik voeg daarom, naast een actuele samenstelling van de bestaande definiëringen uit de onderzoeksliteratuur, het criterium toe dat de groep autonoom moet zijn in haar eigen organisatie. De bewoners, zij het verenigd in een bestuur of bewonerscommissie, dienen de hoofdlijnen waarop het regime binnen de woongroep is bepaald zelf te hebben ingericht.

Voor dit onderzoek worden als structurering van de criteria voor woongroepen de dimensies van Jansen (1990, p.40) geleend. Uit het bovenstaande is de volgende operationele definitie van een woongroep afgeleid:

‘Een woongroep is een verzameling van ten minste drie afzonderlijke huishoudens met ten minste één gemeenschappelijke ruimte, waarin bewoners regelmatig aan gemeenschappelijke activiteiten deelnemen, afkomstig zijn van meer dan één familie en autonoom zijn in hun samenstelling en organisatie’.

Een belangrijke verandering in de Woningwet van 2015, is het passend toewijzen van woningen. Iedereen die in een sociale huurwoning wil wonen moet voldoen aan bepaalde inkomenscriteria (zie

3.1.2). Deze criteria gelden ook voor woongroepen die huren van woningcorporaties. Deze harde eis zal in deze thesis niet worden gezien als een beperking van de autonomie van samenstelling, omdat de eis niet overkomelijk is.

Figuur 1. De criteria voor een woongroep.

2.2 Geschiedenis van het gemeenschappelijk wonen

Gemeenschappelijk wonen kent een uitgebreide geschiedenis. In de brede zin van het begrip bestaan woongroepen al voor onze jaartelling. De beschrijvingen van christelijke gemeenschappen in het Bijbelboek Handelingen van de Apostelen laten zien dat dit ook een vorm van woongroepen waren. Deze gemeentes hadden het creëren van een ideale maatschappij als doel, waarbij de leden van de christelijke gemeente hun idealen direct in de praktijk trachtten te brengen (Poldox.nl, z.d.)

In de eeuwen na het begin van de jaartelling, specifiek de middeleeuwen en de vroegmoderne geschiedenis, zijn er groepen geweest die om praktische of ideologische redenen in een commune of groep woonden. Ook deze groepen waren vaak gebaseerd op religie. Zo volgden de Franciscanen de christelijke heilige Franciscus van Assisi. De groepen Franciscanen werden op een gegeven moment zo groot, dat er volledige steden ontstonden waarin mensen op ideologische gronden voorzieningen deelden, veel intensiever dan de een stedelijke gemeenschap tegenwoordig doet. Deze steden en dorpen hadden eenzelfde basis als een woongroep.

De Wederdopers, ook wel anabaptisten genoemd en een groep uit de latere middeleeuwen, was een kerkelijke groep die zich afscheidde van andere gereformeerde groepen. Zij stelden dat alleen volwassenen gedoopt mochten worden. Deze beweging richtte gemeenschappen op die van mening waren dat de gemeenten waarin zij woonden onafhankelijk van de staat dienden te zijn. Dit was het begin van de scheiding van kerk en staat. Tegenwoordig is deze invloed nog steeds herkenbaar bij woongroepen; zij vinden vaak nog steeds dat zij in hoge mate onafhankelijk moeten zijn van de staat.

De woongroepen zoals wij die kennen zijn ontstaan in de 19^e en 20^e eeuw. Het kent zijn wortels in de utopische, feministische en communautaire bewegingen van die tijd. De eerste grote golf van gemeenschappelijk wonen is ontstaan in ons eigen land, Nederland, Zweden en Denemarken. De gemeenschappen in Nederland en Denemarken zijn vooral gebaseerd op socialistische ideeën. Het idee van deze groepen was vooral om sociale relaties en de gemeenschapszin onder mensen te

bevorderen. De gemeenschappen in Zweden waren vooral gericht op het verminderen van huishoudelijk werk voor vrouwen, zodat de motivatie vooral een feministische was (Williams, 2006, p.201).

In de jaren '80 ontstond een tweede golf van gemeenschappelijk wonen in de VS. Het had zijn grond in de behoefte aan sociale steun, veiligheid, gemeenschap en interactie. Het model voor cohousing in de Verenigde Staten was een evolutie van het Europese model. Het had een grotere focus op milieu en leidde tot de opkomst van een woongroep beweging in de VS (Williams, 2006, p.202).

Een derde golf van gemeenschappelijk wonen begon in de jaren '90 in de landen rondom de Stille Oceaan (Australië en Zuidoost-Azië). Ook hier ontstonden nieuwe ontwikkelingen ten opzichte van het Noord-Europese model. Kwesties als toegankelijkheid, betaalbaarheid, groene architectuur, ecologische woningen en aanpassingsvermogen aan regionale en culturele veranderingen waren de kern van de motivatie tot oprichting van deze woongroepen (Williams, 2006, p.202).

Door de geschiedenis heen valt op dat woongroepen culturele veranderingen in de maatschappij sterk beïnvloeden. Woongroepen worden vaak opgericht door groepen die zich niet thuis voelen in de maatschappelijke status-quo van de tijd waarin zij leven. Op deze manier proberen zij maatschappelijke verandering in gang te zetten, of in ieder geval te leven volgens hun eigen ideologieën. Door de gronden te volgen waarop woongroepen en communes over de geschiedenis heen zijn opgericht kunnen bijna letterlijk de motivaties achter de grootste maatschappijveranderingen worden blootgelegd. Dat begint al in het ontstaan van het christendom, tot aan de huidige 'groene' stromingen die de reductie van consumptie, broeikasgassen en stadsuitbreiding promoten (Williams, 2006, p.202). De laatste 10 jaar krijgt deze 'groene' weg van denken steeds meer aandacht krijgt, terwijl de ideologie waarop deze gebaseerd is al sinds de jaren '90 gebezigd werd woongroepen. Duidelijk is dat woongroepen in onze geschiedenis een belangrijke hadden en dat tegenwoordig nog steeds hebben.

2.3 Woongroepen nu

Na de drie ideologische golven van de laatste dertig jaar zijn woongroepen tegenwoordig vaker gebaseerd op pragmatische overwegingen. Uit het schema in deze paragraaf valt te zien dat tegenwoordig 50% van alle gerealiseerde woongroepen, woongemeenschappen voor ouderen zijn. Deze woongroepen zijn niet gebaseerd op een overtuiging dat alle ouderen samen moeten wonen of ideologieën van vroeger, maar zijn ontstaan vanuit de wens om langer zelfstandig te kunnen wonen en (min of meer) zelfredzaam te zijn. Daarnaast bestaan er een hoop vormen van begeleid wonen, die in deze thesis en door de Federatie Gemeenschappelijk Wonen niet als woongroep worden aangeduid. Hoewel deze woongemeenschappen feitelijk gezien geen woongroepen zijn, vinden zij wel hun oorsprong in het idee van woongroepen. Ook deze groepen, waarin jongeren of ouderen met een (ernstige) mentale of fysieke stoornis samenwonen, zijn te zien als gemeenschappelijk wonen op basis van pragmatische overwegingen. Er zijn echter ook legio woongroepen die gebaseerd zijn op bepaalde ideologieën, zoals ecologisch wonen of samenwonen met mensen die je eigen cultuur delen (gemeenschappelijk wonen voor allochtone ouderen). In de tabel onder deze paragraaf is te zien dat ook dit soort woongroepen een sterke stijging in aantal kennen.

Een tweede ontwikkeling is dat woongroepen steeds minder 'gemeenschappelijk' worden. Bewoners van woongroepen hebben een steeds verder groeiende behoefte aan privacy en eigen voorzieningen. Waar woongroepen vroeger dichter tegen de ideeën van een commune schurkten en daarmee vrijwel alle voorzieningen deelden, bestaan woongroepen nu vooral uit huishoudens die eigen voorzieningen

(keuken, badkamer en toilet) hebben, en bijvoorbeeld alleen nog een gemeenschappelijke ruimte en tuin delen. Het maakt het leven in een woongroep gemakkelijker voor de bewoners, maar roept wel de vraag op of deze vormen van gemeenschappelijk wonen nog wel een woongroep genoemd kunnen worden. Ook roept het vragen op over de toekomst; bewegen deze woongroepen zich verder toe naar het individualisme en heffen zij daarmee het gemeenschappelijke op, of blijven zij als woongroep bestaan (Eisinga et al, 2011)? In een vergelijking van de cijfers van de Federatie voor Gemeenschappelijk Wonen over de laatste 4 jaar is desalniettemin te zien dat het aantal woongemeenschappen groeit, ook in relatie tot de autonome groei van het aantal huishoudens in Nederland. Hierbij moet nog worden opgemerkt dat de cijfers van de Federatie Gemeenschappelijk wonen niet volledig zijn, het werkelijke aantal woongroepen wordt geschat op meer dan 10.000 (Gemeenschappelijkwonen.nl, 2016).

Cijfers 2011		Cijfers 2015		~ % verandering
Aantal woongemeenschappen bij FGW bekend	585	Aantal woongemeenschappen bij FGW bekend	756	+29%
Aantal gerealiseerde woongemeenschappen	508	Aantal gerealiseerde woongemeenschappen	639	+26%
Aantal woongemeenschappen in oprichting	77	Aantal woongemeenschappen in oprichting	117	+52%
Aantal Centraal Wonen projecten	90	Aantal Centraal Wonen projecten	93	+3%
Aantal woongemeenschappen van ouderen	273	Aantal woongemeenschappen van ouderen	317	+16%
Aantal woonwerkgemeenschappen	34	Aantal woonwerkgemeenschappen	52	+52%
Aantal eco woongemeenschappen	8	Aantal eco woongemeenschappen	29	+263%
Aantal woongroepen	27	Aantal woongroepen	69	+156%
Aantal multiculturele woongemeenschappen	46	Aantal multiculturele woongemeenschappen	57	+24%
Aantal huishoudens NL 7443801		Aantal huishoudens NL 7665198		+3%

Tabel 1. Cijfers woongemeenschappen in Nederland bekend bij de Federatie Gemeenschappelijk Wonen in 2011 en 2015 en de autonome groei van huishoudens in Nederland volgens het WoONonderzoek 2015. Met de term 'woongroep' hierboven wordt de definitie die de federatie gemeenschappelijk wonen (FGW) van woongroepen heeft bedoeld: een groep mensen die samen een (groot) pand bewoond en de meeste voorzieningen als keuken e.d., deelt. Woongroepen van ouderen, waarbij elk huishouden doorgaans alle voorzieningen heeft, vallen in dit overzicht onder 'woongemeenschappen van ouderen' (Gemeenschappelijkwonen.nl, 2011, 2016; Rijksoverheid, 2011, 2015).

2.4 De oprichting van woongroepen

Een woongroep is niet zomaar een aantal mensen die bij elkaar wonen. Door de aparte karakteristieken van woongroepen zit er aan de oprichting van een woongroep een omvangrijk proces vast, veel omvangrijker dan zelf een woonruimte zoeken of bijvoorbeeld het samenwonen van een gezin. Het oprichten van een woongroep kost veel tijd, energie en doorzettingsvermogen. Dat komt omdat het wonen in een woongroep minder cultureel geaccepteerd is als het wonen in een gezin. Men moet zelf aan de slag gaan om goodwill te scheppen bij verhuurders (corporaties), financiers en/of gemeenten (Bouwhuis, 1980, p.26).

Meestal duurt het lang om een woonruimte te zoeken die aan de wensen van de woongroep voldoet. Sommige groepen zijn jaren bezig om een geschikte woonruimte te vinden. Woningcorporaties zijn vaak niet erg welwillend om woongroepen te huisvesten. Dit komt vooral door de onduidelijkheid over de wijze waarop een woongroep gehuisvest moet worden. Een echtpaar in scheiding in een woning is inmiddels een bekende situatie voor een woningcorporatie en men weet hoe men daarmee moet omgaan. Voor een woongroep is dat echter anders. Bij het uiteenvallen of interne conflicten zijn er geen goedwerkende procedures die gevolgd kunnen worden (Bouwhuis, 1980, p.27). Hedendaags is er nog steeds geen vast kader waarop een woningcorporatie kan handelen bij het uiteenvallen van een woongroep, men is daarom nog steeds terughoudend om een woongroep te huisvesten (persoonlijke communicatie, 24-02-2016). In het proces van het zoeken van een woonruimte vallen veel woongroepen in oprichting uit elkaar of wisselen van samenstelling (Bouwhuis, 1980).

Het vinden van huisvesting is echter pas het begin van het proces. Bij koop zal de woongroep financiering moeten vinden. Omdat er gedeeld eigenaarschap is, de groep vaak bestaat uit mensen met verschillende en/of slechte financiële situaties en de verkoopwaarde van een woning in een woongroep vaak lager ligt, zijn weinig geldverstrekkers bereid om geld te lenen aan de vereniging. Een woongroep die wil kopen zit daarom vaak vast aan het uit 'eigen zak' financieren of moet bestaan uit leden die allen een sterke financiële positie hebben. Voor woongroepen in oprichting die geen goede financiële positie hebben blijft dus alleen huren als optie over. Verhuur van woongroepen gaat vaak via woningcorporaties, die huizen vaak publiekelijk aanbieden aan de kandidaten met de langste wachttijd. Woongroepen willen zelf bewoners kunnen kiezen, daarom is het gescheiden huren van woningen in een woongroep vaak een onzekere situatie voor bewoners. De woongroep is dan afhankelijk van de gratie van de huidige verhuurder, die zelf kan bepalen aan wie hij zijn woning verhuurt bij vertrek. Een constructie die tegenwoordig daarom vaak wordt gebruikt is de gezamenlijke huur. Alle huurders huren gezamenlijk één huis, onder voorwaarden dat de huur doorloopt bij vertrek of overlijden van een huurder. De andere huurders moeten in dat geval (leegstand) meer huur gaan betalen, omdat zij over alle woningen één huur betalen. De woongroep (coöperatie of vereniging) kan op deze manier zelf middels coöptatie een nieuwe huurder aanwijzen (Bouwhuis, 1980, p.25).

Mocht de woongroep alle barrières hebben overwonnen en succesvol een woongroep hebben opgericht, dan is er nog het gevaar van een gebrekkige continuïteit. Ruzies, interne conflicten, overlast en verkeerde verwachtingen leiden vaak tot problemen bij nieuwe woongroepen (Bouwhuis, 1980). Het uiteenvallen van woongroepen leidt bij huur ook tot veel problemen voor woningcorporaties (persoonlijke communicatie, 24-02-2016). Het waarborgen van de continuïteit is daarom belangrijk voor woningcorporaties.

3. Beleidsinhoudelijk en juridisch kader

Woongroepen en woningcorporaties zijn gebonden aan regulering. In dit hoofdstuk wordt het juridisch en beleidskader besproken waarin woningcorporaties zich begeven als zij een woongroep willen huisvesten (3.1). Daarna is er kort aandacht voor de mogelijke rechtsvormen van een woongroep (3.2). De derde deelvraag van deze thesis, *‘Binnen welke beleidsinhoudelijke en juridische kaders vallen woongroepen?’* wordt daarmee in dit hoofdstuk behandeld.

3.1 Taken en beleid woningcorporaties

Woningcorporaties hebben de taak om betaalbare woningen te bouwen, verhuren en beheren (Rijksoverheid, z.d.). Vaak hebben woningcorporaties echter ook nog andere soorten panden in beheer of verrichten zij activiteiten die geen maatschappelijke functie vervullen. Zij verhuren bijvoorbeeld kantoorpanden of hebben ook zorgverleners in dienst. De nationale overheid vindt dat de woningcorporaties weer terug moeten naar hun kerntaak. Volgens de Woningwet 2015 moeten woningcorporaties zich focussen op het bouwen, verhuren en beheren van sociale huurwoningen en enkele andere maatschappelijke taken (Rijksoverheid, z.d.). Zij zijn daarbij verplicht om maatschappelijke en commerciële activiteiten te scheiden.

3.1.1 Taken sinds de Woningwet 2015

De herijkte taken van woningcorporaties worden in de Woningwet van 2015 daeb-activiteiten genoemd. Onder daeb-activiteiten vallen het:

- Bouwen, verhuren en het beheren van sociale huurwoningen;
 - o Dit hoort de kerntaak te zijn van woningcorporaties.
- Beheren van maatschappelijk vastgoed;
 - o Onder maatschappelijk vastgoed vallen onder andere buurthuizen, bibliotheken of bijvoorbeeld verpleeghuizen. Het maatschappelijk vastgoed moet liggen in het gebied waar de woningcorporatie woningen bezit. Corporaties mogen 10% van het maatschappelijk vastgoed een commerciële functie geven. Voor verpleeg- en verzorghuizen geldt echter soepelere regelgeving (Rijksoverheid, z.d.).
- Investeren in leefbaarheid;
 - o In de Woningwet van 2015 krijgen woningcorporaties ook de ruimte om de leefbaarheid in een wijk te verbeteren. Woningcorporaties mogen per woning maximaal 125 euro uitgeven aan leefbaarheid. Daar boven op komt de harde eis dat de woningcorporatie alleen uitgaven in het kader van leefbaarheid mag doen in een gebied waar zij huizen in bezit heeft. Ook mag de woningcorporatie het initiatief om de leefbaarheid te vergroten niet zelf aansturen, maar moet dit een verantwoordelijkheid zijn van een andere organisatie (Rijksoverheid, z.d.).

Niet-daeb, ofwel commerciële activiteiten, mogen alleen uitgevoerd worden als het geen effect heeft op de vrije markt en commerciële bedrijven geen interesse hebben. Dit wordt getest met een zogenaamde markttoets (Rijksoverheid, z.d.).

De taken en verantwoordelijkheden worden sinds de invoering van de Woningwet 2015 gecontroleerd door de Autoriteit woningcorporaties (Aw). Deze onafhankelijke autoriteit is ondergebracht bij de Inspectie Leefomgeving en Transport en valt onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister van Wonen en Rijksdienst. Het toezicht is toegespitst op vier onderwerpen: rechtmatigheid, financiële continuïteit, governance en integriteit (Rijksoverheid, z.d.).

3.1.2 Passend toewijzen

Naast de nieuwe taakstellingen van woningcorporaties zijn er ook nieuwe wettelijke normen voor het toewijzen van woningen opgenomen in de Woningwet van 2015. Alle woningcorporaties moeten vanaf 1 januari 2016 aan deze normen voldoen.

De nationale overheid heeft normen voor passend toewijzen in de nieuwe Woningwet opgenomen om te voorkomen dat huishoudens met een laag inkomen in een te dure woning gaan wonen en aan de andere kant 'scheefhuren' te voorkomen. Bovendien worden de kosten voor huurtoeslag en de woonlasten voor huishoudens met een laag inkomen worden met de maatregelen beperkt. Door het passend toewijzen moeten woningcorporaties bij het toewijzen van woningen rekening houden met de grootte van het huishouden en het verzamelinkomen van de huurder(s). In de tabel hieronder staan de inkomenseisen voor de verschillende groottes van huishoudens vanaf 1 januari 2016:

Grootte huishouden	Verzamelinkomen	≤€586,68	>€586 ≤€628,76	>€628,76 ≤€710,68
1 persoon	≤€22.100	✓		
1 persoon	>€22.100 ≤€30.050	✓	✓	
1 persoon	>€30.050 ≤€35.739	✓	✓	✓
1 persoon	>€35.739			✓
2 personen	≤€30.050	✓		
2 personen	>€30.050 ≤€35.739	✓	✓	✓
2 personen	>€35.739			✓
3 of meer personen	≤€30.050	✓	✓	
3 of meer personen	>€30.050 ≤€35.739	✓	✓	✓
3 of meer personen	>€35.739			✓

Tabel 2. Inkomenseisen passend toewijzen woningcorporaties vanaf 1 januari 2016.

Er bestaan echter ook enkele uitzonderingen op het passend toewijzen. Voor zorgbehoevenden is bijvoorbeeld geen inkomenstoets vereist. Ook voor studenten en statushouders (asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben) bestaan uitzonderingen op de inkomenstoets. Daarnaast hebben corporaties 10% vrije toewijzingsruimte voor personen die moeilijkheden ondervinden bij het vinden van passende huisvesting. De vrije toewijzingsruimte is grotendeels onderhevig aan de gemeentelijke huisvestingsverordening.

De nieuwe eisen voor het toewijzen van woningen hebben ook hun weerslag op de huisvesting van woongroepen. Hoewel woongroepen die huren van een woningcorporatie via coöptatie het recht

hebben om zelf bewoners voor de woongroep te kiezen, moeten zij zich sinds januari 2016 aan de eisen voor het passend toewijzen houden. De 'pool' van mensen waaruit zij een nieuwe bewoner kunnen uitkiezen is daarom drastisch verkleind. Dit kan een gevaar voor woongroepen opleveren, enerzijds omdat het moeilijker kan worden om een passende bewoner te vinden, waardoor leegstand kan optreden en de huurprijs voor de rest van de woongroep stijgt. Anderzijds is het risico groter dat bewoners worden toegelaten die zich niet conformeren met de ideologieën en gemeenschappelijkheid van de woongroep. Het voortbestaan van woongroepen komt als gevolg hiervan onder druk te staan. Gemeenten kunnen dit helpen te voorkomen, door woningcorporaties hun vrije toewijzingsruimte te laten gebruiken voor het huisvesten van woongroepen.

3.1.3 Woningcorporaties en woongroepen sinds 2015

Tenslotte heeft de Woningwet van 2015 naast het passend toewijzen voor woongroepen, ook invloed op het oprichten van een woongroep. De beperking van financiële risico's in de nieuwe Woningwet verplicht woningcorporaties om zich bij haar kernactiviteiten te houden (daeb-activiteiten). Dit heeft onder andere als gevolg dat sponsorbudgetten zijn opgeheven en leefbaarheidbudgetten zijn verlaagd. Woningcorporaties kunnen daarom speciale wensen van woongroepen die vanuit hun ideologie zijn ingegeven niet meer zomaar financieren. Bovendien moeten bewoners van een woongroep in oprichting allen binnen de inkomenstoets vallen. Is dat niet zo, dan valt het bouwen van huisvesting voor woongroepen onder niet-daebactiviteiten en moet aan uitgebreide eisen worden voldaan met betrekking tot het werkdomein, het rendement en de risico's (art 44c. Woningwet) voordat er een plan voor de bouw van een woongroep kan worden uitgevoerd. Bovendien kan de woningcorporatie bij de bouw van woningen die niet onder haar daeb-activiteiten vallen geen aanspraak maken op het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), waar zij tegen een aantrekkelijk tarief kunnen lenen.

Bestaande woongroepen, die al gehuisvest zijn, hebben iets minder nadelige gevolgen van de nieuwe Woningwet. Deze groepen moeten bij de coöptatie van nieuwe bewoners wel rekening houden met de nieuwe regels voor het passend toewijzen, maar krijgen als huurder in sommige gevallen meer invloed op het beleid van woningcorporaties. Huurdersorganisaties hebben volgens de nieuwe Woningwet bijvoorbeeld het recht om aan tafel zitten bij prestatieafspraken met de gemeente en corporaties.

Concluderend is het vanwege de nieuwe eisen en het ontbreken van een WSW-waarborg moeilijk(er) geworden om als woongroep een woningcorporatie over te halen om een nieuwbouwproject te financieren. Ten eerste moeten alle leden van de woongroep voldoen aan bepaalde inkomenseisen voor sociale woningbouw als de corporatie wil bouwen vanuit haar kernactiviteiten (daeb-activiteiten), ten tweede moet de woningcorporatie bereid zijn geld te lenen zonder WSW-waarborg als er koop- of middeldure huur in de nieuwbouw voorkomt (niet-daeb) en ten slotte moet de woningcorporatie een rendement van 5 tot 5,5% kunnen aantonen op de bouw als er koop- of middeldure huur in de nieuwbouw voorkomt (Rijksoverheid, z.d.). Deze voorwaarden verplichten een woongroep om uit enkel lage inkomens te bestaan, of relatief veel huur te betalen als er ook midden- of hoge inkomens in de groep zitten. Veel woongroepen denken daarom aan zelfbeheer. De overheid heeft hiervoor de rechtsvorm wooncoöperatie bedacht. Er echter nog weinig praktijkvoorbeelden van wooncoöperaties anno 2016.

3.1.4 Verhuurderheffing

Sinds 2013 zijn sociale en particuliere verhuurders die verhuren onder de sociale huurgrens verplicht om jaarlijks een verhuurderheffing af te dragen aan de nationale overheid. Deze heffing is ingevoerd om het begrotingstekort terug te dringen. Destijds is deze heffing onder grote politieke druk aangenomen, onder voorwaarde dat de wet in 2016 geëvalueerd zou worden. Dit jaar zijn er twee evaluatierapporten over de verhuurderheffing afgrond. De evaluatierapporten maken duidelijk dat de volkshuisvestelijke prestaties in de periode 2013-2016 niet zijn verminderd, wat zou blijken uit het verminderde aantal goedkope scheefhuurders en het aantal nieuwe verhuringen in de sector. Met een mutatiegraad van 8% is deze al jaren hetzelfde (Ministerie van IenM, 2016). Daarentegen is er wel een duidelijke daling van de nieuwbouw (Ministerie van IenM, 2016 & COELO, 2016). Bovendien komen de lasten via huurverhogingen vooral terecht bij huurders met een laag inkomen. Volgens het COELO heeft de verhuurderheffing naast een daling in de nieuwbouw ook gezorgd voor hogere huren en een stijging in de verkoop van sociale huurwoningen. Woningcorporaties proberen bezit af te stoten of te verplaatsen naar de vrije sector om een hoge heffing te voorkomen (COELO, 2016). De heffing voor verhuurders kan ook in de weg liggen bij het oprichten van woongroepen. Woningcorporaties hebben immers minder financiële ruimte en bouwen minder nieuwe woningen. Aangezien het huisvesten van woongroepen vaak maatwerk is, kan de daling in nieuwbouw een beperkende factor vormen als het gaat om het huisvesten van een nieuwe groep.

3.2 Rechtsvormen woongroepen

Woongroepen en woningcorporaties hebben verschillende keuzes in de constructie van de huur van de woongroep. Over het algemeen gaat het bij verhuur van woningen door een woningcorporatie om de afweging van vier belangen (Bouwhuis, 1980, p.7):

- De woningcorporatie wil een zo groot mogelijke garantie dat haar pand goed bewoond wordt, dat zij haar huur ontvangt en dat er in haar ogen geen ongewenste personen aan het woonproject deelnemen;
- De woongroep wil zo goed mogelijk de groepsidentiteit tot uitdrukking te laten komen en zelf de samenstelling van de groep bepalen (en een zo groot mogelijke autonomie behouden);
- De overheid (en woningcorporatie) wil de regels voor de toewijzing van woonruimte toepassen;
- De leden van de groep willen dat individuele rechten als huurbescherming zoveel mogelijk gewaarborgd blijven en dat de onderlinge verhoudingen binnen de groep goed geregeld zijn.

Er is anno 2016 nog steeds geen constructie mogelijk waarbij deze vier belangen op een gelijke manier worden ingevuld (Bouwhuis, 1980; persoonlijke communicatie, 8-3-2016). De constructies die wel mogelijk zijn worden hieronder gepresenteerd, samen met de voor- en nadelen van de constructie.

3.2.1 Hoofdhuurder – onderhuurder

Bij deze constructie huurt één persoon de gezamenlijke woning van de woningcorporatie. De andere personen die in het huis wonen zijn formeel onderhuurder van de hoofdhuurder. Vanuit de woningcorporatie gezien is dit de meest eenvoudige vorm, omdat er voor de gehele woning één aanspreekpunt is bij eventuele huurachterstand of andere schulden (Bouwhuis, 1980, p.23). Voor bewoners echter, is deze vorm minder ideaal. De constructie heeft een ondemocratisch karakter omdat de hoofdhuurder praktisch alle macht in handen heeft. Bij conflicten onderling zal daarom de

beslissing van de hoofdhuurder bindend zijn. Een ander nadeel is dat de groep de woning moet verlaten als de hoofdhuurder overlijdt of de woning verlaat (Bouwhuis, 1980, p.23). Men is dus in deze constructie heel erg afhankelijk van één persoon die onevenredig veel macht heeft over het voortbestaan van de groep.

3.2.2 Gescheiden huur

In dit geval is de 'gezamenlijke' woning opgedeeld in appartementen, die apart aan leden van de groep verhuurd worden. Je kan in dit geval eigenlijk niet spreken van een woongroep, omdat elk appartement als een afzonderlijke woning geldt (Bouwhuis, 1980, p.24). Deze constructie is voor de bewoners minder ideaal, omdat de woningcorporatie uit het niets kan besluiten om de woningen passend toe te wijzen, in plaats van de andere bewoners nieuwe huurders te laten kiezen doormiddel van coöptatie. Daarnaast zal het gemeenschappelijke gedeelte van de woningen buiten de woning zelf moeten liggen. Er wordt door de huurders geen huur betaald voor ruimtes die buiten hun eigen appartement liggen. Het gemeenschappelijke gedeelte zal dus een ruimte moeten zijn waarvoor huurders niet per se geld afdragen, maar die wel gebruikt kan worden om met een aantal mensen een gemeenschappelijke activiteit te organiseren. Het zou bijvoorbeeld een zolderruimte of een kelder kunnen zijn (Bouwhuis, 1980, p.24).

3.2.3 Gezamenlijke huur (woonvereniging)

De deelnemers van de woongroep huren gezamenlijk een huis. Omdat alle bewoners met zijn allen bijdragen aan één huurbedrag, zal bij overlijden of het vertrek van een bewoner die huur moeten worden doorbetaald. Het kan dus zijn dat bewoners (tijdelijk) meer moeten betalen als wordt gezocht naar een nieuwe bewoner. Iedere bewoner is daarnaast ook aansprakelijk voor de gehele huur. De onderlinge verdeling van de huur wordt geregeld in een onderlinge overeenkomst tussen de bewoners of, meestal, het oprichten van een vereniging (Bouwhuis, 1980, p.25). In de praktijk is deze vorm van huren voor een woongroep de meest voorkomende. Een vereniging biedt naast gezamenlijke huur ook kansen voor het beheer van de gezamenlijke ruimtes of het afdragen van 'contributie' om gezamenlijke activiteiten te organiseren. Een stichting bijvoorbeeld, is geen goede vorm van gezamenlijk huren omdat er geen vermogen aan bestuursleden mag worden uitgekeerd.

3.2.4 Gezamenlijke (huur)koop (wooncoöperatie)

De wooncoöperatie is een vorm van gemeenschappelijk wonen die in Nederland nog bijna niet voorkomt. In Duitsland echter, hebben wooncoöperaties ongeveer 10% van de woningmarkt in handen (Brandsen & Helderman, 2009, p.8). Sinds kort krijgt de wooncoöperatie in Nederland ook meer aandacht. De wooncoöperatie als rechtsvorm is in 2014 vastgelegd in de herziene Woningwet van 2015. Het idee achter een wooncoöperatie is dat de woningmarkt in de toekomst door burgers moet worden gedragen, als onderdeel van de zichzelf organiserende samenleving (Rijksoverheid, 2013). Kopers en huurders vormen een wooncoöperatie die het onderhoud en beheer zelf regelt, of overdraagt aan een wooncorporatie. Er wordt hierbij ook een coöperatieplan opgesteld waarin staat hoe het onderhoud en beheer vorm krijgt en tegen welke voorwaarden de woningcorporatie de woningen aan leden van de coöperatie verkoopt (Rijksoverheid, 2014). Een wooncoöperatie wordt meestal opgericht als een bestaande (of nieuwe) woongroep gezamenlijk hun huizen van de woningcorporatie willen kopen, maar een coöperatie kan er ook voor kiezen om zelf te bouwen. Het opnemen van wooncoöperaties in de nieuwe Woningwet van 2015 biedt woongroepen die huren van

woningcorporaties kansen als het gaat om zelfbeheer. Zo kan de woongroep het initiatief nemen om de woonvereniging om te zetten in een wooncoöperatie. De wooncoöperatie blijft daarbij regelmatig in meer of mindere mate verbonden aan een woningcorporatie, bijvoorbeeld door het uitvoeren van onderhoud of het geven van advies.

Aan het oprichten van een wooncoöperatie zitten echter ook nadelen. Zo is alleen de zogenaamde koperscoöperatie opgenomen in de Woningwet van 2015 en maakt daarmee ook alleen de koperscoöperatie aanspraak op de rechten die daarvoor in de wet zijn vastgelegd. Woongroepen bij woningcorporaties die een diepgaande vorm van zelfbeheer beamen, zijn dus verplicht om te kopen. Het huren in zelfbeheer, bijvoorbeeld doormiddel van een beheercoöperatie, is wel mogelijk maar geeft geen aanspraak op de rechten en plichten vastgelegd in de Woningwet 2015. Het kopen van de woongroep creëert meer risico's voor haar bewoners. Ten eerste moeten alle bewoners het eens zijn met de koop, omdat zij bij een koperscoöperatie allemaal hun eigen woning kopen via de coöperatie. Bewoners, vaak minder kapitaalkrachtig, verbinden zich daarnaast aan een hypotheek. Zij zijn daarbij ook samen verantwoordelijk voor onderhoud en beheer, wat verdere risico's oplevert bij achterstallig onderhoud of achterstallige betalingen van bewoners van de coöperatie. Het huren van een corporatie maakt je minder afhankelijk van de financiële positie van anderen, daarbij kan een corporatie onderhoud vaak goedkoper uitvoeren.

4. Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden theoretische concepten geïntroduceerd die helpen bij het analyseren van de hoofdvraag. Het theoretisch kader van deze thesis heeft een tweeledige structuur.

Woongroepen verschillen van individuele huisvesting in de zin dat naast individuele kenmerken van bewoners ook groepskenmerken van groot belang zijn voor de duurzaamheid van de bewoning. In de paragraaf 'duurzaamheid van de groep' worden groepskenmerken in eerste instantie behandeld aan de hand van de theorie over groepsdynamica en het framework voor het verenigen van individuele en gemeenschappelijke belangen van Ostrom (1990). De keuze voor het gebruik van deze theorieën is ingegeven door de bronnen van conflict binnen woongroepen. De door Jansen (1990, p.96) benoemde top drie onderwerpen van conflict, te weten: karakterverschillen, verschil in 'netheid' en verschillen in behoefte aan betrokkenheid en steun, kunnen namelijk stuk voor stuk met deze theorieën worden verklaard. Dat geldt tevens voor de meeste andere bronnen van conflict die Jansen (1990, p.96) geeft. Groepsdynamica en het framework voor zelforganisatie kunnen daarom meer inzicht geven in de factoren die belangrijk zijn voor het waarborgen van de continuïteit en het succesvol functioneren van een groep. De keuze voor het combineren van groepsdynamica en het framework van Ostrom is gemaakt omdat woongroepen geen hiërarchische structuur hebben en men een organische manier van organisatie moet vinden. Ostrom (1990) kan het kennisgebrek die de groepsdynamica op het gebied organische samenwerking heeft goed opvullen. Door het verenigen van deze theorieën over groepskenmerken kan een nieuw raamwerk worden opgesteld voor het waarborgen van de continuïteit van woongroepen, welke aan het eind van de eerste paragraaf zal worden gepresenteerd. Dit raamwerk geeft antwoord op de vierde deelvraag: *'Wat zegt de literatuur over het duurzaam functioneren van groepen?'*.

Het tweede gedeelte van de theorie zal ingaan op de invloed van individuele kenmerken op de 'duurzaamheid van het wonen'. Met individuele kenmerken wordt in deze thesis vooral de demografische kenmerken van bewoners bedoeld. In tegenstelling tot de invloed van groepskenmerken vertelt de combinatie van groepsdynamica en het framework van Ostrom (1990) minder over de invloed van individuele kenmerken op de duurzaamheid van groepen. Individuele kenmerken als leeftijd en gezinssamenstelling worden door Jansen (1990) genoemd als invloed hebbend op de duurzaamheid van het wonen in een woongroep. Daarnaast wordt door zowel Boelhouwer (1984) als Jansen (1990) de eigendomsverhouding tot de woning genoemd. Ik verwacht echter dat er nog meer individuele factoren van invloed zijn op de duurzaamheid van het wonen in woongroepen. In de tweede paragraaf wordt deze verwachting onderbouwd met empirische gegevens uit het WoONonderzoek 2015. De vijfde deelvraag: *'Wat zegt de literatuur over de duurzaamheid van wonen?'* wordt daarmee beantwoord.

Ten eerste zullen verschillende relevante groepskenmerken van de groepsdynamica worden besproken (4.1.1 t/m 4.1.4), vervolgens is er aandacht voor de duurzaamheidsfactoren uit de woongroep literatuur (4.1.5), daarna is er aandacht voor de condities van het verenigen van individuele en gemeenschappelijke middelen van Ostrom (4.1.6) en tenslotte worden individuele kenmerken van het wonen besproken vanuit de theorie en het WoONonderzoek 2015 (4.2).

4.1 Groepskenmerken - duurzaamheid van de groep

In deze paragraaf worden aan de hand de groepsdynamica en het framework van Ostrom (1990) factoren geconstrueerd die volgens een congruentie van deze theorieën invloed hebben op de duurzaamheid van groepen.

4.1.1 Groepsdynamica

Groepsdynamica is de studie naar groepen. Groepsprocessen blijken volgens bepaalde vaste patronen te verlopen, groepsdynamica probeert deze patronen bloot te leggen. Groepsdynamica ligt op de rand van het psychologische (de studie naar het gedrag van het individu) en de sociologie (de studie naar het gedrag van de maatschappij). Groepsdynamica wordt daarom vanuit verschillende benaderingen bekeken. De psychologische kant overdenkt het individu en de relaties binnen de groep, terwijl de sociologische kant vaak de cultuur en maatschappij centraal zet.

Remmerswaal (2013, p.18) beschrijft de positie van groepsdynamica tussen psychologie en sociologie in zijn *Handboek Groepsdynamica*. Hij stelt dat ieders identiteit in belangrijke mate is bepaald door vroegere groepslidmaatschappen (bijvoorbeeld het ouderlijk gezin of klasgenoten) en huidige groepslidmaatschappen (bijvoorbeeld een woongroep). De primaire groep wordt hierbij gezien als de katalysator tussen de cultuur en maatschappij enerzijds en het individu anderzijds. Remmerswaal (2013, p.18) geeft hiervoor vier redenen:

- Het individu is door groepen aan de maatschappij en cultuur verbonden;
- Cultuuroverdracht, het leren spreken van een taal en het ontwikkelen van percepties en waarden vindt vooral via groepen plaats;
- Hoe emoties en gevoelens worden beleefd wordt grotendeels bepaald door de gezinsgroep die bepaalde emoties wel en andere niet toestaat;
- De sociale invloeden op elk individu zijn op hun beurt weer sterk meebepaald en gekleurd door maatschappelijke omstandigheden.

Omdat het individu niet alleen wordt beïnvloed door zijn directe sociale omgeving, maar die zelf ook beïnvloedt, werken deze redenen ook in omgekeerde richting. Individuen kunnen het gedrag en functioneren van groepen beïnvloeden en enkelen kunnen, op grond van een bijzondere positie binnen een groep (bijvoorbeeld als politieke leider), rechtstreeks invloed uitoefenen op maatschappelijke omstandigheden (Remmerswaal, 2013, p.18).

Maatschappij ↔ Groep ↔ Individu

4.1.2 Voordelen en problemen van groepsverbanden

Allereerst is het nodig om een beschouwing te geven van het werken in groepsverband in het algemeen. Werken in groepsverband wordt vaak als efficiënt en 'beter' gezien als het werken buiten een groep. Het leven in woongroepen zou daarom bijvoorbeeld de 'huis' taken efficiënter invullen (bijvoorbeeld het huishouden of opvoeding). Maar is het werken in groepen eigenlijk wel beter dan alleen werken? Van der Vegt (2008) heeft de voordelen en problemen van het werken in groepsverband samengesteld uit de literatuur van enkele beroemde auteurs binnen de groepsdynamica.

Voordelen

Als voordeel noemt Van der Vegt (2008, p.39) ten eerste dat een groep de mogelijkheid heeft om parallel meerdere deeltaken tegelijk uit te voeren. Een complex probleem kan daarom efficiënter en sneller worden aangepakt. De efficiëntie van een groep hangt volgens Tuckman (1965) echter sterk samen met de fase waarin de groep zich bevindt. Een groep in een vroege fase zou juist veel minder efficiënt zijn dan individueel werken. Een tweede voordeel dat Van der Vegt (2008, p.39) noemt is dat naast de groepstaken, ook de informatie kan worden verdeeld. Daardoor kan iedereen zich richten op het onderwerp waar zij de meeste affiniteit mee hebben. Lewin (1947) schrijft echter dat resultaten van groepswork niet altijd door dezelfde kanalen worden bereikt. Het eten dat de groepsbarbeque bereikt, hoeft niet alleen maar daar zijn gekomen doordat iemand die verantwoordelijk was voor de inkopen het voedsel daar heeft gebracht. Iemand anders kan een moestuintje hebben of nog eten over hebben dat zij naast de inkopen inbrengen op de groepsbarbeque. Daarnaast heerst er binnen groepen vaak een informatiediscrepancie. Groepsleden hebben een idee van wat een ander groepslid doet, maar deze ideeën komen vaak niet overeen met de realiteit (Lewin, 1947). Tot slot noemt Van der Vegt (2008, p.39) dat groepen een grotere diversiteit aan perspectieven hebben, waardoor het gemakkelijker wordt problemen op te lossen. Het verschil in perspectieven leidt binnen de groep tot innovatieve oplossingen. Le Bon (1895) is juist van mening dat de ideeën van groepen oppervlakkig en eendimensionaal zijn. In een groep wordt een suggestie eerder geaccepteerd als de waarheid. Vaak brengt een sterke leider alle ideeën in, en worden deze gevolgd door de rest van de groep (Le Bon, 1895).

Problemen

Van der Vegt (2008, p.40) benoemt ook enkele problemen bij het werken in groepsverbanden. Zelf een professor aan de Rijksuniversiteit Groningen, valt het hem op dat studenten beginnen te klagen als er werk in groepsverband moet worden uitgevoerd. Een eerste inzicht biedt Lewin (1947). Het principe van het verdelen van taken is volgens hem wel efficiënt, maar het creëert ook onderlinge afhankelijkheid. Omdat je van anderen afhankelijk bent is het enorm storend als een groepslid zijn taken niet voltooid, minder intelligent is of langzaam werkt. Deze onderlinge afhankelijkheid veroorzaakt derhalve interpersoonlijke conflicten en onderling wantrouwen omdat mensen zich niet maximaal voor elkaar inspannen wanneer dat nodig is (Van der Vegt, 2008, p.42). Ook binnen woongroepen kan dat voor conflicten zorgen omdat er in deze groepen vaak voorzieningen worden gedeeld en bewoners zelf zorg dragen voor klein onderhoud, de gemeenschappelijke tuin en het schoonmaken van gemeenschappelijke ruimtes. Als er bewoners zijn die onevenredig iets aan deze taken bijdragen, wekt dat vaak irritatie op. Daarnaast merkt Van der Vegt (2008, p.46) op dat het aantal conflicten groter is als de groepsleden zich niet met elkaar kunnen identificeren. Multidisciplinaire groepen, die vaak binnen organisaties worden gezien als 'dynamisch', 'flexibel', 'creatief' en leuk blijken in de praktijk juist slechter te presteren dan groepen die niet bewust multidisciplinair zijn samengesteld (Van der Vegt, 2008, p.46).

4.1.3 Het oprichten en begeleiden van groepen

Tegenwoordig zijn taken binnen een bedrijf zelden nog de verantwoordelijkheid van één persoon. Werkgroepen en teams hebben de werkvloer overgenomen. Hoewel bedrijven een sterke voorkeur hebben voor het werken in teams, werken teams zeker niet altijd op een optimale manier met elkaar samen (Van der Vegt, 2008). De vragen die daarbij vanuit het bedrijfsleven zijn ontstaan over manieren om groepen mensen zo goed mogelijk te laten samenwerken hebben meer duidelijkheid opgeleverd over de factoren die belangrijk zijn voor het oprichten en begeleiden van groepen (Kozlowski & Ilgen,

2006). Deze inzichten kunnen mogelijk interessante aanknopingspunten bieden voor het ontwerpen van een begeleidings- en oprichtingsbeleid voor woongroepen. Hierbij moet wel aangemerkt worden dat de literatuur meer gefocust is op bedrijfsomgevingen dan sociale omgevingen.

Richard Hackman is een van de auteurs die de laatste decennia veel invloed heeft in de onderzoeksliteratuur rondom het oprichten en begeleiden van groepen. In zijn meest gerenommeerde werk: *Groups that work (1990)* onderzocht hij veel groepen en beschreef het functioneren van deze groepen. Toen Hackman zijn werk had voltooid en wilde publiceren, ging de uitgever niet akkoord met de titel. De groepen die Hackman had onderzocht functioneerden in 80% van de gevallen niet. De titel werd daarop aangepast naar: *Groups that work (and those that don't)*. Het maakt pijnlijk duidelijk dat veel groepen gewoonweg niet werken.

Voortbordurend op zijn werk uit 1990 ontwikkelde Hackman in 2002 het zogenaamde 'five-factor model'. In dit model beschreef hij de condities die nodig zijn voor een goed functionerend team. Volgens Hackman moet een team: (a) een echt team zijn, (b) duidelijke doelen hebben, (c) een structuur hebben dat groepswerken bevordert (Hackman, 1990, p.4), (d) door de organisatie waarin zij opereren gesteund worden en (e) de beschikking hebben over teamcoaching (Hackman, 2002, p.31).

- (a) Een echt team heeft volgens Hackman (2002) de volgende vier eigenschappen: een gedeelde taak, heldere kaders, duidelijk leiderschap binnen de groep en stabiele groepslidmaatschappen;
- (b) Een team moet duidelijke doelen volgen in plaats van te focussen op de middelen die het heeft om haar doelen te bereiken;
- (c) Met een structuur voor groepswerken bedoeld Hackman (2002, p.31) of de taken, de samenstelling en de normen van het team groepswerken bevordert en niet blokkeert;
- (d) Gesteund worden door de organisatie betekent het ontvangen van genoeg middelen, informatie, educatie, samenwerking en ondersteuning van de organisatie zodat de groep haar taak goed kan uitvoeren;
- (e) De beschikking hebben over een competente coach die leden van de groep kan helpen bij bepaalde conflicten of bestaande problemen. Coaching helpt ook bij het verbeteren van de coördinatie en de samenwerking van de groep.

De condities die Hackman (2002, p.31) heeft opgesteld stroken met de meeste ideeën van auteurs die hebben geschreven over teameffectiviteit. Kozlowski & Ilgen (2006, p. 112) focussen niet zozeer op de condities die een goed team moet hebben, maar voeren een meta-analyse uit naar teamprocessen en wat gedaan kan worden om deze processen te verbeteren. De teamprocessen die zij onderscheiden zijn: (1) cognitieve processen en structuur, (2) interpersoonlijke processen en motivatie, (3) actie en handelingsprocessen, (4) teamdesign, (5) training en ontwikkeling en (6) leiderschap. De processen die Kozlowski & Ilgen (2006, p.112) noemen zijn grotendeels verenigbaar met de condities die Hackman (2002, p.31) noemt. Hieruit blijkt dat er binnen de groepsdynamica grotendeels consensus is over de eigenschappen van een goed team. Remmerswaal (2013) maakt echter enkele aanmerkingen op Hackman en Kozlowski & Ilgen. Hij stelt dat teamrollen ook erg belangrijk zijn in het functioneren van een team. Waar Hackman vooral focust op het hebben van een gedeelde taak en de taak van het team zegt Remmerswaal (2013, p.452) dat er een duidelijke rolverdeling moet zijn binnen de groep en dat taken op een zo gunstig mogelijke manier verdeeld moeten worden. Functionele rollen en de rol binnen het team zijn daarbij verschillend. Een team hoort volgens Remmerswaal (2013, p.452) de volgende leden te hebben: (1) organisator, (2) brononderzoeker, (3) uitvinder, (4) doordenker, (5)

vormgever, (6) voorzitter, (7) afmaker, (8) groepswerker. Pas als alle teamrollen zijn vervuld kan een team optimaal gebruik maken van haar technische vaardigheden en professionele kennis (Remmerswaal, 2013, p.452). Als het gaat om de condities voor een effectief team is Remmerswaal het voor het grootste gedeelte eens met Hackman. Waar Hackman (2002) echter stuurt op het oplossen van conflicten en problemen zonder daar een specifieke eis aan te stellen, stelt Remmerswaal (2013) echter dat conflicten kunnen leiden tot resultaat. Het oplossen van conflicten kan gebruikt worden om de doelstellingen van het team te bereiken (Remmerswaal, 2013, p.466). Hackman (2002) stelt daarnaast dat een team moet worden gesteund door de organisatie die achter het team staat, hoewel Remmerswaal het daarmee eens is, zegt hij dat het team elkaar onderling ook moet ondersteunen. Zo is het goed als leden van het team elkaar ondersteunen in hun professionele ontwikkeling en steunt men elkaar in een toenemende autonomie, waarin iedereen beslissingsbevoegdheid heeft over de zaken die voor zijn werkuitvoering van belang zijn (Remmerswaal, 2013, p.466). Lewin (1947) beaamt dat nog eens. Hij stelt dat deze ontwikkeling in een groep automatisch gebeurt. Een groepslid die zich het meest met een bepaalde taak binnen een groep bezighoudt krijgt daar automatisch een bepaalde autoriteit en beslissingsbevoegdheid in. Hij wordt daarmee voor dat onderwerp de 'poortwachter' van de groep. De groep kan daarom voor verschillende onderwerpen, verschillende 'poortwachters' hebben (Lewin, 1947). Voor een woongroep is dat bijvoorbeeld de perso(o)n(en) die bepaalt welk eten er wordt gehaald voor de groepsbarbeque of de perso(o)n(en) die bepaalt welke nieuwe bewoner tot de woongroep wordt toegelaten.

4.1.4 Groepsfases

Elke groep doorloopt verschillende fases in zijn ontwikkeling. Omdat een woongroep ook een groep is, doorloopt een woongroep ook bepaalde fases in haar bestaan. Het verloop van groepsontwikkeling is een veel besproken onderwerp in de onderzoeksliteratuur. Het is een belangrijk aspect van het structureren van een groep. Als groepsleden realiseren in welke stage van de groepsontwikkeling ze zitten, kan de groep beter bepalen wat zij moeten verbeteren om vooruitgang te boeken. Één van de belangrijkste en meest gebruikte theorieën over groepsontwikkeling is geschreven door de Amerikaan Bruce Tuckman (1965).

Tuckman (1965) heeft in zijn artikel *Stages of small-group development* literatuuronderzoek gedaan naar de verschillende fases die een groep doorloopt in zijn bestaan. Voor zijn onderzoek heeft Tuckman 50 verschillende artikelen over de stages van groepsontwikkeling bestudeerd. Tuckman heeft, gebruikmakend van de artikelen in zijn bezit, een fasemodel gecreëerd voor de ontwikkeling van alle soorten groepen. Het fasemodel van Tuckman gaat ervan uit dat een groep altijd een ordelijke voortgang van enkele fasen doorloopt, waarin de groep zich steeds verder ontwikkelt. De overgang tussen deze fases wordt gekenmerkt door een crisis. De fase die op de crisis volgt is bedoeld om de crisis op te lossen. Volgens het zijn eerste artikel in 1965 zijn er vier fases te herkennen in groepsontwikkeling. In een herbeschouwing van zijn artikel in 1977, waarbij hij nieuwe literatuur omtrent het onderwerp meeneemt, roept hij ook nog een vijfde fase in het leven:

Forming	In de 'forming' fase wordt de groep samengesteld. De groepsleden leren elkaar kennen. Conflicten worden vermeden en groepsleden zijn nog bezig zich te oriënteren op de rest van de groep.
----------------	--

Storming	In de 'storming' fase/conflictfase hebben de leden van de groep elkaar leren kennen en durven zij elkaars handelen te bekritisieren. De fase wordt ook wel de 'conflictfase' genoemd. De rollen van groepsleden zijn duidelijker.
Norming	In de 'norming' fase zijn de taken en rollen van de groepsleden volledig duidelijk. De groep heeft eigen omgangsnormen en heeft zijn richting duidelijk bepaald. De leider is geaccepteerd door de groepsleden.
Performing	'Performing' is de staat waarin de groep het meest effectief en harmonieus is. Er is weinig leiderschap nodig en de groep is op elkaar ingespeeld. De groepsleden zijn erg op elkaar betrokken.
Adjourning	In de 'adjourning' fase zijn de doelen van de groep bereikt en wordt de groep opgeheven. De groepsleden moeten elkaar in deze fase zien los te laten. Dit gaat soms lastig omdat zij in de 'performing' fase erg hecht met elkaar hebben samengewerkt.

Tabel 3. Tuckman's vijf fases van groepsontwikkeling (Tuckman, 1977, p.425).

Een groep kan volgens Tuckman ook stappen terug doen in de fases van groepsontwikkeling. Vooral de derde en de vierde fase, namelijk norming en performing, zijn moeilijk te bereiken en te handhaven. In deze fases treedt daarom vaak terugval op. In de derde en vierde fase kan het verder voor nieuwkomers in de groep erg lastig zijn om zich aan te passen aan de intern bepaalde normen van de groep. Ook worden nieuwe groepsleden in deze fases vaak slecht geaccepteerd door andere groepsleden. Het toetreden van een nieuw groepslid kan daarom ook tot terugval van de groep naar de 'storming'/conflictfase leiden (Tuckman, 1965).

Jansen (1990, p. 164) stelt dat de reden van vertrek van 36% van de bewoners van woongroepen vanwege een intern conflict met een groepsgeenoot anders dan zijn of haar vaste partner is. Daarmee is het de op één na belangrijkste reden van vertrek, na *voorkeur voor andersoortige woonvorm*. Hoewel veel conflicten kunnen leiden tot een lagere duurzaamheid van groepen, zijn Tuckman (1977) en Jansen (1990) het erover eens dat conflicten deel uitmaken van het groepsproces en –ontwikkeling en daarom niet per definitie slecht zijn. Daarenboven is er weinig bewijs dat conflicten leiden tot het slechter functioneren van groepen (Kozlowski & Ilgen, 2006; Remmerswaal, 2013). Hiermee spreken zij Tuckman (1977) tegen, die zegt dat groepen in de conflictfase veel minder efficiënt functioneren dan groepen in latere fases. Tuckman (1977) zegt daarbij dat het functioneren van een groep kan worden verbeterd door een hogere onderlinge betrokkenheid van groepsleden. Jansen (1990) spreekt dat op zijn beurt tegen, hij stelt dat een hoge mate van intimiteit binnen woongroepen niet per se 'beter' is dan een lage intimiteit.

'Beperkte onderlinge intimiteit hoeft niets af te doen aan de betekenis van de woongroep als thuisbasis, misschien is zij zelfs een voorwaarde' (Jansen, 1990, p. 169).

Uit het onderzoek van Zablocki (1980) blijkt daarnaast dat woongroepen met een lage intimiteit een hogere duurzaamheid hebben dan woongroepen met een hoge intimiteit.

Conflicten tussen groepsleden zullen bij elke groep voorkomen maar niet bij elke groep tot problemen leiden (Tuckman, 1977; Jansen, 1990; Hackman, 1990; Remmerswaal, 2013). Vooral de frequentie en de intensiteit van conflicten tussen groepsleden hebben effect op de duurzaamheid. Omdat hevige en

frequente conflicten vooral in de 'storming' fase plaatsvinden (Tuckman, 1977) en woongroepen deze fase vrijwel altijd aandoen, of terugvallen naar deze fase bij het toetreden van nieuwe bewoners, leert het fasemodel ons dat hoewel de conflictfase een vaste fase is in de ontwikkeling van een groep, men met betrekking tot de duurzaamheid moet streven naar een fase waarin conflict minder prevaleert. Omdat nieuwe bewoners/groepsleden een terugval naar de 'storming' fase tot gevolg kan hebben zal een hoog bewonersverloop daarom waarschijnlijk een negatief effect hebben op de duurzaamheid van een woongroep.

4.1.5 Duurzaamheidsfactoren van woongroepen

Om te kunnen blijven voortbestaan, moet elke groep een eigen structuur vinden die haar aanvankelijke elan, enthousiasme en doelperspectief verzoent met de pragmatische vereisten van het voorbereiden en realiseren van haar eigen praktijk (Remmerswaal, 2013, p.129).

Binnen woongroepen zou dit betekenen dat gemeenschappelijke activiteiten en of 'groepsgewoontes' geen verplicht karakter moeten krijgen. Formaliteiten kunnen de overhand krijgen en de regels of activiteiten die eerst bijdroegen aan de idealen en de wensen van de woongroep, worden een doel op zich. Jansen (1990) geeft aan de hand van een uitspraak van een bewoner van een woongroep een voorbeeld: *'Vroeger aten we altijd samen. Dat was vaak ongezellig en het was een soort taboe om alleen te eten. Nu eten we vijfmaal per week samen en soms minder. Het is nu altijd gezellig...'. '...Het is geen taboe meer om alleen te eten'* (Jansen, 1990, p.169). In dit voorbeeld is te zien dat een groep ten onder kan gaan aan bepaalde gewoontes als zij deze niet durven te doorbreken bij ontevredenheid. In de onderwerping aan de regels raken groepsleden in dat geval steeds meer geïsoleerd (Remmerswaal, 2013). In de onderzoeksliteratuur over woongroepen wordt de bepaling van het succes van de woongroep vaak gelijkgetrokken met de duurzaamheid van de woongroep. Er zijn daarom door verschillende auteurs meer factoren samengesteld die invloed hebben op de duurzaamheid van woongroepen:

Factor	Beschrijving	Genoemd door	Relatie
Ontstaansachtergrond	Waaruit is de woongroep ontstaan? Heeft de woongroep een religieuze achtergrond, is het gebaseerd op een ideologie, of is het een groep vrienden? Is de groep zelf verantwoordelijk geweest voor het oprichten van de groep?	Van Ussel (1977), Jansen (1990), Cornfield (1983), Kesler (1991)	+
Groepsgrootte	De grootte van de woongroep.	Van Ussel (1977), Boelhouwer (1984).	+
Leeftijd (levensfase)	De leeftijd van de groepsleden. Het is daarbij belangrijk in welke levensfase zij zitten. Studerend, werkend	Van Ussel (1977), Boelhouwer (1984), Cornfield (1983), Jansen (1990).	+

	(met of zonder kinderen) of gepensioneerd.		
Intimiteitsniveau	Hoeveel moet binnen de groep worden gedeeld en/of in hoeverre gaan de groepsleden intiem met elkaar om?	Cornfield (1983), Zablocki (1980).	-
Betrokkenheid	In hoeverre zijn de bewoners van de woongroep betrokken bij de woongroep?	Van Ussel (1977), Cornfield (1983), Jansen (1990), Kesler (1991).	+
Doelbewustheid	De bewustheid van het doel dat de woongroep probeert te bereiken met het gemeenschappelijk wonen (bijvoorbeeld religieus karakter of eco).	Jansen (1990).	+

Tabel 4. Duurzaamheidsfactoren van woongroepen door verschillende auteurs (Jansen, 1990, p. 117).

Uit de theorie die genoemd is in de eerste paragraaf valt op dat enkele punten die door meerdere auteurs binnen de groepsdynamica als erg belangrijk worden gezien, niet genoemd worden door auteurs die woongroepen hebben onderzocht. Dit is een bijzonder gegeven, aangezien woongroepen feitelijk ook groepen zijn en daarom ook veel karakteristieken van groepen hebben. Andersom vallen duurzaamheidsfactoren van woongroepen vaak wel te koppelen aan concepten uit de groepsdynamica. De factoren van groepsdynamiek en woongroepduurzaamheid hebben daarbij, één uitzondering daargelaten, allen overeenkomende relaties tot de groepsduurzaamheid. De uitzondering is het intimiteitsniveau. Waarbinnen de groepsdynamica een hoger intimiteitsniveau van groepsleden wordt gezien als positief voor de duurzaamheid van een groep (Hackman, 2002; Tuckman, 1977; Kozlowski & Ilgen, 2006; Remmerswaal, 2013), zien woongroepauteurs vooral negatieve (of geen) gevolgen van een hoog intimiteitsniveau met betrekking tot de duurzaamheid van een groep (Zablocki, 1980; Cornfield, 1983)). Een hoog intimiteitsniveau schijnt dus in sommige gevallen negatief te zijn voor de duurzaamheid van een groep en kan in sommige gevallen juist op een positieve manier bijdragen aan de duurzaamheid van een groep (Hackman, 1990; Zablocki, 1980). De grens waarop het intimiteitsniveau negatief bij draagt aan de duurzaamheid van een groep lijkt te liggen op seksualiteit en onderlinge romantische relaties. Hoewel de band tussen twee personen duurzamer wordt, daalt de duurzaamheid van de groep als geheel en is er meer conflict binnen de groep (Zablocki, 1980; Jansen, 1990).

4.1.6 Gemeenschappelijke middelen

Om een goed beargumenteerd antwoord te geven op de hoofdvraag van deze thesis, is meer nodig dan exclusief theorie over groepsdynamica. Hoewel groepsdynamica een groot deel van het functioneren van woongroepen bloot kan leggen, en daarbij factoren kan geven die voor de duurzaamheid van woongroepen belangrijk zijn, is het kortzichtig om uitsluitend naar groepsdynamica te kijken. Groepsdynamica focust vooral op het gedrag van groepen (Lewin, 1947), de fases van

groepsontwikkeling (Tuckman, 1965) en het vormen van effectieve teams (Hackman, 1990; Kozlowski & Ilgen, 2006). Voor een groep in een woonsetting legt de groepsdynamica daarbij niet altijd de focus op de juiste factoren. Theorie over zelforganisatie, leert ons dat het speelveld tussen individuele en gemeenschappelijke belangen belangrijk is (Ostrom, 1990). Hoewel in Lewin's analyse van een gezin en in Tuckman's conflictfase belangenconflicten wel worden genoemd, blijven de analyses van deze auteurs op dit gebied vrij oppervlakkig. De aard van een woongroep zit vaak in haar zelforganisatie en de bereidheid gemeenschappelijke belangen voor het individueel belang te stellen (Jansen, 1990; Kesler, 1991). Bewoners van woongroepen kiezen ervoor om gemeenschappelijk met anderen te leven. Toch blijkt het voor bewoners en de woongroep in de praktijk vaak lastig om een afweging te maken tussen het individuele en het gemeenschappelijke (Bouwhuis, 1980; Kesler, 1991).

Elinor Ostrom (1990) geeft in haar boek *'Governing the commons. The evolution of institutions for collective action'* meer duidelijkheid over de afweging tussen het individuele en het gemeenschappelijke. Ostrom schrijft in haar boek over zogenaamde Common-pool resources (CPR). Met deze term duidt zij bepaalde goederen aan die niet uitsluitbaar, maar wel rivaliserend zijn. Daarmee bedoelt zij dat consumenten niet kunnen worden uitgesloten van het gebruik van het goed, maar zodra het is geconsumeerd kan het niet meer opnieuw worden geconsumeerd door anderen. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van water, olie of overbevissing van de zee. In haar boek bekijkt Ostrom verschillende CPR-cases en institutionele veranderingen. Zij zegt onder andere dat als meerdere mensen gebruik maken van dezelfde common-pool resource, hun omgaan met de 'resource' effect heeft op hoe een ander van de 'resource' gebruik kan maken (Ostrom, 1990, p.30). Binnen woongroepen is ook vaak sprake van common-pool resources. Als we het voorbeeld van de groepsbarbeque weer aanhalen, dan betaal je daar vrijwel altijd aan mee door contributies of leges, ook als je niet aanwezig kunt zijn. Bewoners gebruiken dan een 'resource' die ook aan jou toebehoort maar waarvan jij op dat moment, en in de toekomst niet, geen gebruik van kan maken. Het framework dat Ostrom heeft ontwikkeld is daarom, naast theorie over groepsdynamica, van aanvullende waarde voor de analyse van woongroepen.

Branden en Helderma (2009, p.6) hebben in hun onderzoek naar wooncoöperaties in Duitsland ook gebruik gemaakt van de condities van Ostrom waaronder individuele en gemeenschappelijke belangen met elkaar verenigd kunnen worden (Ostrom, 1990). De manier waarop zij deze condities hebben geïnterpreteerd is ook bruikbaar voor dit onderzoek:

1. De grenzen van de gemeenschappelijke hulpbron en van de groep gebruikers moeten duidelijk zijn aangegeven;
2. Regels met betrekking tot gebruik en provisie (denk aan woonruimteverdeling, investeringen) dienen afgestemd te worden op lokale omstandigheden;
3. Via collectieve keuze mechanismen dienen actoren die betrokken zijn bij de gemeenschappelijke voorraad de kans te krijgen om op een of andere wijze te participeren in besluitvorming; via directe of indirecte vertegenwoordiging;
4. Het toezicht dient op haar beurt weer toetsbaar te zijn voor de betrokken actoren;
5. Overtreding van regels dient naar gelang de ernst van de overtreding te worden gestraft;
6. Er dient een sociale infrastructuur te zijn om eventuele conflicten tussen betrokken actoren op te kunnen lossen;
7. Het recht op, of initiatief tot, zelforganisatie dient niet te worden tegengewerkt door een externe autoriteit;

8. Wanneer de gemeenschappelijke hulpbron deel uitmaakt van een groter systeem (denk aan de sociale huursector) dan dienen activiteiten met betrekking tot onttrekking, provisie, toezicht, en andere relevante bestuurlijke activiteiten georganiseerd te worden op een zo laag mogelijk niveau.

Tabel 5. Brandsen & Helderman (2009, p. 6). *Conditie waaronder individuele en gemeenschappelijke belangen met elkaar verenigd kunnen worden; uit: Ostrom (1990).*

4.1.7 Resumé groepskenmerken - duurzaamheid van de groep

In de voornoemde theorie zijn legio factoren en condities te vinden waaronder teams en groepen het best functioneren. Zo maakt Van der Vegt (2008) duidelijk dat het werken in groepsverband niet altijd alleen maar voordelen heeft, Hackman (2002) stelt condities op waaraan een team moet voldoen, Remmerswaal (2013) en Kozlowski & Ilgen (2006) geven een meta-analyse van bestaande literatuur en daarmee commentaar op gevestigde theorieën, Tuckman (1977) ziet dat groepen verschillende fases doorlopen, o.a. Jansen (1990) en van Ussel (1977) stellen duurzaamheidsfactoren voor woongroepen op en Ostrom (1990) bespreekt de condities waaronder individuele en maatschappelijke belangen verenigd kunnen worden. Hoewel deze theorieën allemaal iets extra's vertellen over groepen, duurzaamheid en belangen overlappen zij elkaar op meerdere punten. Daarbij komen de theorieën uit verschillende onderzoeksdisciplines en zijn op het oog niet direct met elkaar te verenigen. Het is voor dit onderzoek daarom nodig om een duidelijke synergie te creëren tussen deze theorieën en zo een werkbaar theoretisch raamwerk te creëren. In dit resumé wordt daarom een samenstelling gemaakt van de groepsfactoren die door de literatuur letterlijk en minder letterlijk worden genoemd.

Factor	Beschrijving	Bevestigd door
Homogeniteit	Demografische achtergrond van de groepsbewoners is overwegend hetzelfde. Individuen binnen groepen moeten zich kunnen identificeren met elkaar.	Van der Vegt (2008), Jansen (1990)
Vertrouwen en afhankelijkheid	Omdat men afhankelijk van elkaar is, moet men kunnen vertrouwen op elkaar dat taken worden uitgevoerd.	Van der Vegt (2008)
Leiderschap	Er dient een leider of voortrekker te zijn die competent is en die de groep als zodanig accepteert.	Hackman (2002), Tuckman (1977), Remmerswaal (2013), Kozlowski & Ilgen (2006)
Doelbewustheid	De doelen die de groep heeft zijn duidelijk en men is bereid deze doelen na te streven.	Hackman (2002), Jansen (1990), Tuckman (1977)
Ondersteuning	De groep wordt ondersteund door de woningcorporatie en/of externe organisaties en individuen binnen de groep ondersteunen elkaar	Hackman (2002), Remmerswaal (2013), Ostrom (1990),

Toezicht en handhaving	Er is binnen de groep controleerbaar toezicht op het gebruik en het onderhoud van de gemeenschappelijke middelen. Onredelijk gebruik wordt bestraft of voorkomen.	Ostrom (1990), Hackman (2002)
Rolverdeling	Er zijn duidelijke rollen binnen de groep en de taken evenredig zijn verdeeld onder de juiste personen met affiniteit met de taak.	Lewin (1947), Remmerswaal (2013), Van der Vegt (2008), Lewin (1947)
Betrokkenheid	Individuen binnen de groep zijn betrokken bij de groep. Individuen in de groep worden betrokken bij besluitvorming.	Van Ussel (1977), Cornfield (1983), Jansen (1990), Kesler (1991), Ostrom (1990)
Regels en kaders	Regels voor het toetreden van de groep en regels binnen de groep zijn duidelijk vastgelegd.	Ostrom (1990), Hackman (2002),
Autonomie	De groep is zoveel mogelijk onafhankelijk van de woningcorporatie. Groepsleden worden niet verplicht om aan activiteiten deel te nemen.	Remmerswaal (2013), Ostrom (1990)
Groepsgrootte	Grotere groepen hebben een hogere duurzaamheid.	Van Ussel (1977), Boelhouwer (1984), Le Bon (1895)
Ontstaansachtergrond	De groep heeft een duidelijke reden voor haar bestaan en oprichting.	Van Ussel (1977), Jansen (1990), Cornfield (1983), Kesler (1991)
Groepsfase	Een groep die in de beginstadia van de groepsontwikkeling staat heeft meer risico's met betrekking tot de duurzaamheid.	Tuckman (1977), Lewin (1947)
Stabiliteit en toegankelijkheid	De groep is stabiel te en kent een lage verloopsnelheid. De groep is toegankelijk voor personen die een rol binnen de groep kunnen opvullen.	Hackman (2002), Tuckman (1977), Remmerswaal (2013)

Tabel 6. Groepsfactoren met waarschijnlijke invloed op de duurzaamheid van woongroepen.

4.2 Individuele kenmerken - duurzaamheid van het wonen

Uit de voorgaande paragraaf blijkt dat er veel is geschreven over groepskenmerken die belangrijk zijn voor het functioneren en de duurzaamheid van groepen. Onderzoekers op het gebied van groepsdynamica, maar ook woongroepen, hebben een grote focus op de groep als entiteit an sich. Een groep is echter de som van haar delen, individuen maken de groep (Remmerswaal, 2013). Deze thesis kijkt daarom ook naar de individuele kenmerken van de bewoners van woongroepen.

Individuele kenmerken die door literatuur en andere bronnen worden genoemd als mogelijk van invloed op de duurzaamheid van het wonen, worden in dit hoofdstuk onderbouwd met cijfers uit het WoONonderzoek 2015. Actuele cijfers uit de praktijk versterken daarmee de theoretische basis van dit gedeelte van het onderzoek. Daarnaast is er aandacht voor woonwensen, een factor die volgens eerder onderzoek niet van invloed is op de duurzaamheid van woongroepen, maar door de cultuurveranderingen van de laatste 10 jaar meer aandacht verdiend.

4.2.1 Verhuisgeneigdheid

In het WoONonderzoek van 2015 is onder andere de verhuisgeneigdheid van meer dan 50.000 personen in Nederland gemeten. Hoewel deze cijfers niet specifiek op woongroepen zijn gericht, zijn ze wel representatief voor de woningmarkt als geheel. De verhuisgeneigdheid kan van de onderwerpen onderzocht in het WoONonderzoek het meest direct gekoppeld worden aan de duurzaamheid van wonen. Cijfers over verhuisgeneigdheid gekruist met enkele individuele kenmerken die door de literatuur worden genoemd kunnen daarom de theoretische basis van deze kenmerken versterken. Leeftijd (Van Ussel, 1977; Boelhouwer, 1984; Cornfield, 1983; Jansen, 1990), opleidingsniveau, etniciteit (poldox.nl, z.d.), inkomen (Boelhouwer, 1984), samenstelling huishouden (Jansen, 1990) en de eigendomsverhouding (Jansen, 1990; Boelhouwer, 1984) zijn demografische kenmerken die door de literatuur of andere bronnen worden aangemerkt als factoren die potentieel van invloed zijn op de verhuisgeneigdheid of duurzaamheid. Hoewel een causaal verband tussen de kenmerken en de verhuisgeneigdheid moeilijk kan worden aangetoond vanwege het hoge aantal indicatoren die van invloed kunnen zijn op de verhuisgeneigdheid en de kans op een schijnsamenhang daarom groot is, zijn in de cijfers wel interessante verschillen te zien. Hieronder worden de cijfers uit het WoONonderzoek 2015 per kenmerk kort beschreven. Tabellen met de cijfers zijn bijgevoegd in de bijlage 9.3.1.

Leeftijd

In het WoONonderzoek van 2015 is te zien dat de verhuisgeneigdheid onder jongeren veel hoger is dan onder ouderen. Zo denkt 63.8% van de respondenten in de leeftijdscategorie 17-24 jaar eraan om te verhuizen, daartegenover is maar 14.8% van de respondenten in de groep 75 jaar en ouder verhuisgeneigd. Het valt dus te verwachten dat een woongroep die bestaat uit veel jongeren een hogere verloopssnelheid heeft, en daarmee een lagere duurzaamheid (Hackman, 2002; Tuckman, 1977; Jansen, 1990).

Inkomen

Het inkomen van personen heeft nauwelijks invloed op de verhuisgeneigdheid (Rijksoverheid, 2016). Inkomensniveau zal daarom waarschijnlijk weinig invloed hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Echter, omdat er nieuwe institutionele eisen zijn met betrekking tot het inkomen van huishoudens in de sociale sector, uitgelegd in paragraaf 3.1.2, kan inkomen wel van invloed zijn op het oprichten van woongroepen en kan daarmee de ontstaansachtergrond (Van Ussel, 1977; Jansen, 1990; Cornfield, 1983) en de doelbewustheid (Jansen, 1990) van de woongroep (negatief) worden beïnvloed (mits de woongroep huurt van een corporatie).

Etniciteit

Uit het WoONonderzoek 2015 valt op te maken dat niet-westerse allochtonen gemiddeld een iets hogere verhuisgeneigdheid hebben dan autochtonen en westerse allochtonen. Of dat effect ook in

woongroepen te zien is blijft twijfelachtig. Woongroepen die zijn gebaseerd op, bijvoorbeeld, allochtone ouderen hebben vaak een duidelijke ontstaansachtergrond (bijv. islam), hoge betrokkenheid en hoge doelbewustheid (Jansen, 1990; Van Ussel, 1977; Cornfield 1983). Deze factoren hebben een positief effect op de duurzaamheid. Het valt dus niet te verwachten dat woongroepen met een niet-westers allochtoon karakter een lagere gemiddelde duurzaamheid hebben dan woongroepen met een autochtoon of westers allochtoon karakter.

Opleidingsniveau

Er is een trend zichtbaar tussen de verhuisgeneigdheid en het opleidingsniveau. Hoe hoger men is opgeleid, hoe meer men geneigd is te verhuizen. Inkomen vertoonde echter geen verband met de verhuisgeneigdheid. Hoewel hoger opgeleiden vaker een hoger inkomen hebben, hebben hogere inkomens tegenover opleidingsniveau geen hogere verhuisgeneigdheid, terwijl dat in eerste instantie wel valt te verwachten. Woongroepen die huren van woningcorporaties met veel hoogopgeleiden met lage inkomens (binnen de grenzen van het passend toewijzen) hebben dus waarschijnlijk een lagere verwachte duurzaamheid.

Samenstelling huishouden

Uit het WoONonderzoek blijkt dat echtparen zonder kinderen het minst geneigd zijn om de verhuizen (28,5%). Ook echtparen met kinderen hebben een lage verhuisgeneigdheid (38,7%). Dit komt overeen met de bevindingen van Jansen (1990) en Boelhouwer (1984). Jansen geeft aan dat groepen die bestaan uit gezinnen een hogere duurzaamheid hebben dan groepen die bestaan uit alleenstaanden of gemengde groepen. Opvallend is wel dat volgens Jansen (1990) groepen die bestaan uit echtparen zonder kinderen ook een relatief iets lagere duurzaamheid hebben, terwijl het WoONonderzoek echtparen zonder kinderen de laagste verhuisgeneigdheid toebedeelt.

Eigendomsverhouding

Jansen (1990) en Boelhouwer (1984) noemen ook nog eigendomsverhouding tot de woning. Hoewel woongroepen de voorkeur zouden geven aan huurwoningen, blijken woongroepen in huurwoningen minder duurzaam te zijn (Jansen, 1990; Boelhouwer, 1984). Woningcorporaties die woongroepen in bezit hebben zullen daarom altijd geconfronteerd worden met deze factor, omdat zij per definitie huizen verhuren. Woongroepen die huren van een woningcorporatie hebben daarom een lagere verwachte duurzaamheid.

4.2.2 Woonwensen

Boelhouwer (1984, p.88) concludeert in zijn onderzoek dat woonwensen geen of weinig invloed hebben op de woonduur van bewoners binnen woongroepen. Jansen (1990, p.164) beaamt dat enigszins. Volgens Jansen geven ongeveer 20% van de mensen in een woongroep als een van hun redenen van vertrek de kwaliteit van de woonruimte op. Waarom vertrekken bewoners van woongroepen dan wel? De drie belangrijkste redenen zijn: (1) een voorkeur voor een andere soort woonvorm, (2) een conflict met een groepsgeenoot anders dan de vaste partner en (3) relatie met een partner buiten de woongroep (Jansen, 1990, p.164).

Woonwensen zijn dus niet erg belangrijk bij het vertrek van bewoners uit woongroepen (Boelhouwer, 1984; Jansen, 1990). Toch is het interessant om naar woonwensen te kijken, het onderzoek waarop deze conclusie is gebaseerd is immers al meer dan 30 jaar oud. Intussen is de woningmarkt erg veranderd, en daarmee ook de markt voor woongroepen. Zoals al eerder in paragraaf 2.1.2

aangegeven zijn de redenen om tegenwoordig in een woongroep te gaan wonen veel pragmatischer dan 30 jaar geleden. Het individualisme onder de bevolking is bovendien toegenomen. Het is daarom te verwachten dat bewoners van woongroepen, meer aan woonwensen hechten dan bewoners van woongroepen 30 jaar geleden en daarom ook minder snel zullen besluiten om in een woongroep te blijven wonen als deze niet meer voldoet aan hun wensen.

4.2.3 *Resumé individuele kenmerken - duurzaamheid van het wonen*

In deze paragraaf zijn de individuele kenmerken besproken die volgens de literatuur, het WoONonderzoek 2015 en andere bronnen van invloed zijn op de duurzaamheid van wonen en woongroepen. In paragraaf 4.2.1. is de verhuisgeneigdheid gekruist met verschillende kenmerken die individuen typeren. Leeftijd, inkomen, etniciteit, opleidingsniveau, samenstelling van het huishouden en eigendomsverhouding tot de woning zijn factoren die volgens minstens één bron van invloed zijn op de duurzaamheid. In paragraaf 4.2.2 zijn redenen gegeven om woonwensen ook mee te nemen als het gaat om het waarborgen van de continuïteit van woongroepen. In dit resumé wordt een samenstelling gemaakt van de factoren genoemd in paragraaf 2 van dit theoretisch kader.

Factor	Beschrijving	Bevestigd door
Leeftijd	De leeftijd van de bewoners heeft invloed op de duurzaamheid	Van Ussel (1977), Boelhouwer (1984); Cornfield (1983), Jansen (1990), WoONonderzoek 2015
Inkomen	Het inkomen van de bewoners heeft vrijwel geen invloed op de duurzaamheid. (Maar wel op de toegankelijkheid van corporatiewoningen)	WoONonderzoek 2015
Etniciteit	Niet-westerse allochtonen verhuizen meer dan westerse allochtonen en autochtonen	WoONonderzoek 2015
Opleidingsniveau	Hoe hoger men is opgeleid hoe meer men geneigd is te verhuizen. Veel hoogopgeleiden zorgen dus voor een lagere duurzaamheid	WoONonderzoek 2015
Woonwensen	Voorkeuren voor woonvoorzieningen hebben een verwacht effect op de duurzaamheid	-
Eigendomsverhouding	De eigendomsverhouding tot de woning heeft een effect op de duurzaamheid van wonen	Jansen (1990), Boelhouwer (1984), WoONonderzoek 2015

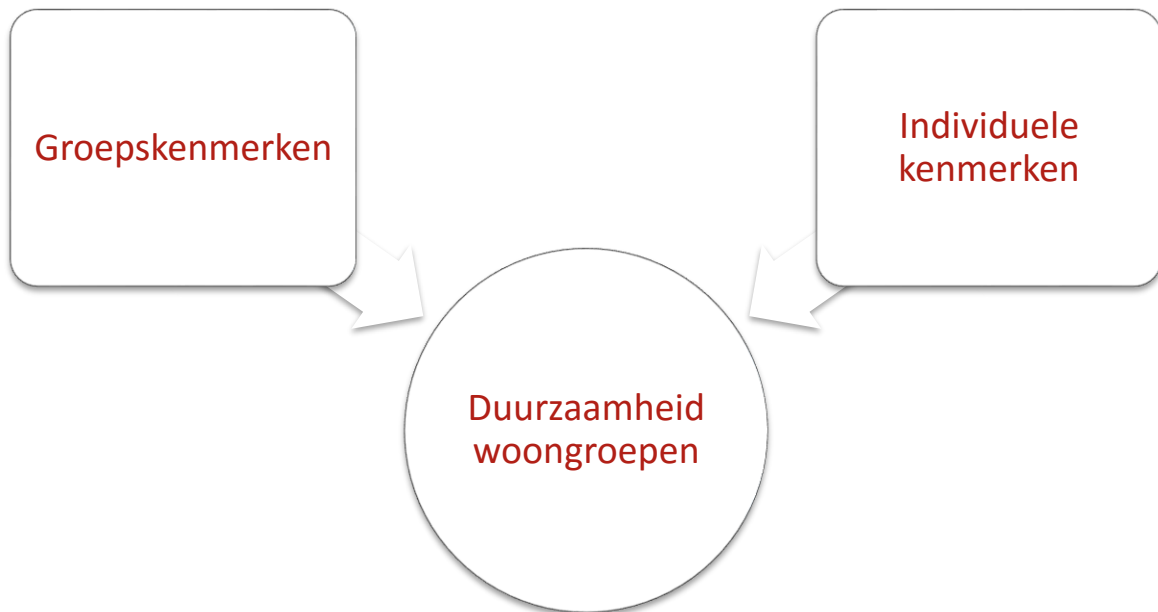
**Samenstelling
huishouden**

De samenstelling van het huishouden
heeft een effect op de duurzaamheid
van het wonen

Jansen (1990),
WoONonderzoek 2015

Tabel 7. Individuele factoren met waarschijnlijke invloed op de duurzaamheid van woongroepen.

4.3 Conceptueel model

Figuur 2. Conceptueel model duurzaamheid woongroepen.

5. Methodologisch kader

In deze thesis zal gebruik worden gemaakt van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. In eerste instantie wordt er een kwalitatief expertonderzoek gedaan. Deze methode wordt ook wel de Delphimethode genoemd. In tweede instantie wordt er een kwantitatief onderzoek gedaan doormiddel van het uitzetten van surveys. Binnen het kwalitatief onderzoek wordt een panel van woongroepdeskundigen gevraagd naar duurzaamheidsfactoren van woongroepen, in het kwantitatief onderzoek worden, doormiddel van het internet, surveys onder de bewoners van woongroepen in Nederland afgenomen. Een belangrijke opmerking die moet worden gemaakt bij beide onderzoeken is dat o.a. de Federatie Gemeenschappelijk Wonen hun definiëring van woongroepen steeds verder aan het versmallen is. Zij zien woongroepen als kleine groepen mensen die samen in één woning wonen. De definiëring van een woongroep in deze thesis is veel breder. Met een woongroep wordt in deze thesis alle vormen van gemeenschappelijk wonen bedoeld (zie 2.1.2). Centraal Wonen initiatieven, ouderenwoongroepen, woongroepen voor allochtone ouderen, gemeenschappelijk wonen initiatieven, eco-woongroepen, 'kangoeroewoningen', 'magic mix'-woonvormen, woonwerkgemeenschappen of andere wooninitiatieven worden allen meegenomen in het onderzoek zolang zij voldoen aan de operationele definitie van woongroepen van deze thesis.

Omdat in dit onderzoek gebruik wordt gemaakt van twee onderzoeksmethodes, is het grootste gedeelte van dit hoofdstuk opgedeeld in twee delen. In deel 1 wordt de dataverzameling, methode van analyse en de operationalisering van het kwalitatieve gedeelte van de studie besproken (5.2). In deel 2 gebeurt hetzelfde voor het kwantitatieve onderzoek (5.3). Tot slot wordt uitgelegd hoe beide onderzoeken worden gecombineerd in de gecombineerde methode van analyse (5.4) en worden validiteit en betrouwbaarheid besproken in 5.5.

5.1 Soort onderzoek

Op basis van literatuurverkenning zijn in het theoretisch kader factoren gededuceerd waarvan met een zekere mate van plausibiliteit kan worden aangenomen dat deze van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen. De factoren die in het theoretisch kader naar voren komen, kunnen niet allemaal (goed) op een kwantitatieve manier onderzocht worden. Daarnaast is er te verwachten dat recente ontwikkelingen in o.a. het landelijk beleid voor sociale woningbouw en de woningmarkt een effect hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Om geen van de mogelijke gevolgen van bepaalde ontwikkelingen of theoretische factoren te kort te doen is ervoor gekozen om zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek te doen. Er is op deze manier sprake van de 'mixed' methode (Baarda et al, 2013, p.30). Zowel het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek zijn aanvankelijk toetsend van aard. Zij toetsen of de factoren die zijn genoemd in de theorie een effect hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Waar de 'mixed method' vaak wordt gebruikt om met één onderzoeksmethode de andere te verdiepen, worden de methodes in deze thesis voornamelijk naast elkaar gebruikt. Het kwalitatieve onderzoek toetst namelijk factoren die niet (goed) zijn te toetsen door het kwantitatieve onderzoek. Door evengoed in het kwalitatieve expertonderzoek ook te vragen naar factoren die door het kwantitatieve onderzoek worden getoetst, kan een zekere mate van triangulatie worden bereikt (zie 5.2.3). Tot slot zal er in het kwalitatief onderzoek ook enkele explorerende vragen worden gesteld die geen theoretische basis hebben. Deze vragen hebben betrekking op beleidsontwikkelingen

waarvan door meerdere experts wordt aangegeven dat deze zijn weerslag hebben op de duurzaamheid van woongroepen (persoonlijke communicatie, 24-5-2016).

5.2 Deel 1: Kwalitatief onderzoek

Het eerste gedeelte van het onderzoek bestaat uit een kwalitatieve component. Zoals in de eerste paragraaf van het methodologisch kader wordt vermeld, is in dit kwalitatieve deel van het onderzoek gebruik gemaakt van de Delphi-methode. In dit deelonderzoek worden enerzijds factoren uit de theorie onderzocht die moeilijk kwantitatief te onderzoeken zijn. Anderzijds worden er ten behoeve van het kwantitatief onderzoek, geïnventariseerd welke factoren uit het kwantitatief onderzoek volgens het expertpanel belangrijk zijn voor de duurzaamheid van woongroepen. Door zo een zekere mate van triangulatie te bewerkstelligen kan een hogere validiteit en betrouwbaarheid worden bereikt (Baarda et al, 2013). Tot slot zijn er ook explorerende vragen gesteld met betrekking tot het beleid voor passend toewijzen.

5.2.1 Kwalitatief onderzoek – dataverzameling

In het kwalitatieve gedeelte van het onderzoek wordt data verzameld doormiddel van de Delphi-methode, ook wel het expertonderzoek genoemd. In een Delphionderzoek wordt de mening van een aantal experts gevraagd over de factoren die volgens de theorie van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen (Baarda, 2013, p.61). Hierbij wordt gebruik gemaakt het internet. Uitvoering van een Delphionderzoek met hulp van het internet heeft een aantal voordelen. Zo is er een grote (a) tijds winst, het rondsturen van de informatie gaat snel. Er is een groter (b) bereik, geografische aspecten zijn niet van invloed op het onderzoek. De deskundigen zijn(c) anoniem. En er is meer (d) interactie, experts kunnen snel op elkaar reageren (IVZ, 2013). Daarnaast kunnen de experts langer nadenken over een antwoord, in tegenstelling tot een face-to-face interview. In dit onderzoek wordt een aantal vragen voorgelegd aan experts doormiddel van e-mail. Hierna wordt van deze experts een schriftelijk en weloverwogen antwoord terugverwacht. De antwoorden van de experts zullen anoniem worden verwerkt tot een samenvatting. Door anonimiteit van de experts te waarborgen kunnen de deelnemers hun autoriteit of persoonlijkheid niet gebruiken om invloed uit te oefenen op andere deelnemers (Baarda, 2013, p.61). De samenvatting wordt in een tweede ronde van het onderzoek teruggestuurd aan de experts. De experts kunnen dan opnieuw anoniem hun mening geven over de samenvatting. Deze stap wordt eventueel ook nog een derde keer gedaan, zodat er tussen de anonieme experts een zekere mate van consensus ontstaat. Daarbij kunnen de experts dus op ieder moment hun mening aanpassen en fouten toegeven waardoor een grotere geldigheid ontstaat (Baarda, 2013).

De onderzoeker heeft 14 experts benaderd waarvan er 9 bereid zijn om deel te nemen aan het Delphi-panel. Deze experts blijven ten tijde van het onderzoek anoniem. In de volgende paragraaf is een lijst opgenomen van de deelnemende experts.

5.2.2 Kwalitatief onderzoek – methoden van analyse

De respons op de vragen gesteld aan de deskundigen in het Delphionderzoek worden door de onderzoeker samengevat en voor feedback anoniem teruggestuurd aan de respondenten. Deze methode wordt herhaald totdat er geen op- of aanmerkingen meer zijn van de deelnemende deskundigen. Mocht het gebeuren dat enkele experts na een bepaalde ronde uitvallen, dan wordt dat in het kwalitatieve deel van de analyse vermeld. De inspraak van experts die zijn uitgevallen is derhalve

ook kleiner dan van de experts die wel deel hebben genomen aan de gehele studie. Mocht de studie na twee rondes al zijn afgerond, dan wordt dat eveneens in de analyse kenbaar gemaakt. Het compromis van de meningen van de deelnemende experts vormt zo uiteindelijk de uitkomst van het kwalitatief onderzoek.

Expert op alfabetische volgorde	Achtergrond
Peter Bakker	Voorzitter Landelijke Vereniging Centraal Wonen
Prof. Dr. Taco Brandsen	Hoogleraar Bestuurskunde (specialisatie woningmarkt)
Gerard Broeksteeg	Bestuurslid Landelijke Vereniging Gemeenschappelijk wonen van Ouderen
Dr. Jan-Kees Helderman	Hoofddocent Bestuurskunde (specialisatie woningmarkt)
Dr. Flip Krabbendam	Architect Centraal Wonen-projecten
Drs. Roeland Slagmolen	Adviseur stut-consult
Drs. Bernard Smits	Directeur Woningbouwvereniging Gelderland
Dr. Tony Weggemans	Dissertaties ogv. woongroepen
Drs. Yvonne Witter	Adviseur Aedes-Actiz kenniscentrum

Tabel 8. Deelnemende experts Delphi-onderzoek.

Vanwege de diverse achtergronden van de deelnemende respondenten kan worden verwacht de antwoorden in de eerste Delphi-ronde aanmerkelijk verschillen. Ook kan het zo zijn dat de kennis van de respondenten om een bepaalde vraag te beantwoorden in sommige gevallen te kort schiet. Dat kan blijken uit een kort antwoord of uit een verklaring van de respondent zelf. Antwoorden die erg kort zijn, onvoldoende zijn beargumenteerd of volledig missen worden verminderd meegenomen in de samenvattingen van de Delphi-rondes en onderzoeksresultaten.

5.2.3 Kwalitatief onderzoek – operationalisatie

In de operationalisatie van het kwalitatieve deel van het onderzoek worden factoren uit de theorie, die doormiddel van het Delphi-onderzoek kunnen worden onderzocht, vertaald naar vragen die aan de deelnemende experts kunnen worden gesteld (Vennix, 2011). Het antwoord wat de experts op deze vragen geven moet een gedegen analyse van een bepaalde factor mogelijk maken en meer kunnen vertellen over het effect van de factor op de duurzaamheid van woongroepen. Door hiernaast aan experts te vragen om de belangrijkste vijf theoretische factoren, die onderdeel zijn van het kwantitatieve onderzoek, te rangschikken kan de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek worden verhoogd.

Naast de theoretische factoren die zijn geleerd uit het verleden, zijn er nieuwe complicerende factoren die waarschijnlijk een weerslag hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Zo zijn er onder andere de nieuwe maatregelen om de uitgaven aan de huurtoeslag te beperken, bijvoorbeeld het passend toewijzen. Hiervan wordt in paragraaf 3.1.2 en 3.1.3 al opgemerkt dat de maatregel het kiezen van nieuwe bewoners voor woongroepen bemoeilijkt. De schaarste op de woningmarkt heeft daarnaast tot gevolg dat veel mensen zich inschrijven bij een woongroep, maar niet gemeenschappelijk willen wonen. Door explorerend te vragen naar nieuwe complicerende factoren in het expertonderzoek kan een beeld worden gecreëerd van de uitwerking van deze factoren op de duurzaamheid van woongroepen.

Kortom, het kwalitatief onderzoek heeft drie doelen:

1. Het toetsen van factoren die niet (goed) met kwantitatief onderzoek kunnen worden onderzocht;
2. Het extra valideren van factoren die in het kwantitatief onderzoek worden onderzocht (triangulatie);
3. Het verkennen van de invloed van het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen.

Hieronder is de vragenlijst opgenomen die voor de eerste ronde van het kwalitatief expertonderzoek wordt gebruikt:

Uitleg duurzaamheid van woongroepen bijgevoegd bij het expertonderzoek: met de duurzaamheid van woongroepen wordt in dit onderzoek het aaneengesloten groepsbewonen van een adres, huis of complex bedoeld. Jansen (1990) noemt dit ook wel de minimumdefinitie. Een verandering van samenstelling van de groep op hetzelfde adres heeft dus geen onmiddellijk gevolg voor de duurzaamheid. Het opheffen van de groep als zodanig wel.

Onafhankelijke variabele	Operationalisatie	Soort vraag
Vertrouwen en afhankelijkheid	In welke mate is onderling vertrouwen (erop vertrouwen dat een ander iets doet voor je) tussen groepsgenoten van belang voor de duurzaamheid van woongroepen?	Toetsend
	In hoeverre is afhankelijkheid van andere groepsleden van belang voor de duurzaamheid van woongroepen?	
Leiderschap	In hoeverre draagt het hebben van een leider of een voortrekker binnen de woongroep bij aan de duurzaamheid van een woongroep?	Toetsend
Doelbewustheid	In hoeverre draagt het hebben van een duidelijke doelstelling, bijvoorbeeld het uitdragen van een ecologisch ideaal, bij aan de duurzaamheid van een woongroep?	Toetsend
Groepsfase	In welke fase van haar ontwikkeling is een woongroep het meest kwetsbaar en heeft de fase van ontwikkeling waarin een groep zich bevindt effect op de duurzaamheid van de woongroep?	Toetsend
Woningmarktbeleid (en inkomen)	Heeft het nieuwe beleid voor passend toewijzen (inkomenstoets) invloed op de duurzaamheid van woongroepen? Zo ja, waarom en welke risico's heeft dit beleid?	Explorerend
	Er is een toenemend aantal mensen dat reageert op een plek in een woongroep vanwege de kortere wachttijd ten opzichte van een zelfstandige woning in de sociale sector. Dit is volgens sommige groepen een	Explorerend

	gevolg van het beleid voor passend toewijzen. In hoeverre vormt deze ontwikkeling een bedreiging voor de duurzaamheid van woongroepen?	
	Hoe kan de toekomst van woongroepen bij woningcorporaties, met een kleinere keuzevrijheid bij het kiezen van nieuwe bewoners vanwege het passend toewijzen, worden gewaarborgd?	Explorerend
Variabelen van het kwantitatief onderzoek	Welke vijf van de onderstaande factoren hebben volgens u de grootste invloed op de duurzaamheid van een woongroep: 1. Leeftijd 2. Inkomen 3. Etniciteit 4. Opleidingsniveau 5. Eigendomsverhouding 6. Woonwensen (voorzieningen) 7. Samenstelling huishouden 8. Homogeniteit 9. Ondersteuning 10. Toezicht en handhaving (op gemeenschappelijke middelen) 11. Rolverdeling 12. Betrokkenheid 13. Regels en kaders (binnen de groep) 14. Autonomie (van de groep) 15. Groepsgrootte 16. Ontstaansachtergrond 17. Stabiliteit en toegankelijkheid (van de groep) 18. Vertrouwen en afhankelijkheid 19. Leiderschap 20. Doelbewustheid 21. Groepsfase	Toetsend (extra validatie, triangulatie)

Tabel 9. Operationalisering kwalitatief onderzoek.

5.2.4 Kwalitatief onderzoek – resumé methode

In het kwalitatief onderzoek wordt de data verzameld doormiddel van de Delphi-methode. Hierin wordt doormiddel van een expertpanel input verzameld op verschillende vragen. In het panel van deze thesis zitten negen experts die op verschillende manieren in het verleden of het heden betrokken zijn bij woongroepen. De argumentatie van deze experts wordt samengenomen en gecombineerd tot een analyse. De vragen die aan de experts zijn gesteld hebben drie doelen: (1) het toetsen van de factoren die niet (goed) kwantitatief kunnen worden onderzocht, (2) het extra valideren van factoren die in het kwantitatief onderzoek worden onderzocht t.b.v. triangulatie, (3) het verkennen van de invloed van het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen. In de operationalisatie zijn voor deze doelen zowel toetsende als explorerende vragen opgesteld.

5.3 Deel 2: Kwantitatief onderzoek

De meeste factoren die volgens de theorie invloed hebben op de duurzaamheid van woongroepen zijn kwantitatief meetbaar. Het tweede gedeelte van het onderzoek bestaat daarom uit een kwantitatief onderzoek. Dit onderzoek zal worden uitgevoerd aan de hand van een webenquête (survey) op de websites woongroep.net en omslag.nl. Deze websites die populair zijn onder de onderzoekspopulatie, bereiken ongeveer 5.000 bezoekers per maand waarvan zeker 60% tot de doelgroep van dit onderzoek behoort (statistieken omslag.nl & woongroep.net). Daarnaast worden woongroepen in Nederland die zijn geregistreerd door de Federatie Gemeenschappelijk Wonen en de Landelijke Vereniging van Gemeenschappelijk wonen van Ouderen actief benaderd via e-mail. Volgens Baarda en de Goede

(2006) is er een steekproef nodig van minimaal 600 respondenten om met een betrouwbaarheidsmarge van 4% en een zekerheid van 95% uitspraken te doen over de totale woongroepopulatie (ca. 100.000). Bij een grotere steekproef neemt de nauwkeurigheid toe, een kleinere steekproef laat de nauwkeurigheid dalen (Baarda & de Goede, 2006, p. 166). Met een response rate van 10% zou de steekproef van 600 theoretisch haalbaar moeten zijn. Binnen de beschikbare tijd van anderhalve maand echter, is het waarschijnlijk niet mogelijk om 600 respondenten te verzamelen. Miles en Shevlin (2000) en Baarda en de Goede (2006) stellen dat er in het geval van beperkte middelen minimaal van 100 respondenten moet worden uitgegaan teneinde statistische controles uit te kunnen voeren. Bij minder dan 100 respondenten kunnen er geen betrouwbare statistische controles worden uitgevoerd.

Door een webenquête uit te zetten op een website kan moeilijk een gericht publiek worden bereikt. Iedereen die de website bezoekt kan immers de webenquête invullen, en er is maar een beperkt beeld van de bezoekers van de websites. Gericht benaderen via e-mail gaat beter, er is echter geen informatie beschikbaar over de bewoners van de geregistreerde woongroepen, dus ook hier is selectie maar beperkt mogelijk. Er zijn jammer genoeg weinig andere mogelijkheden om een groot aantal woongroepbewoners te bereiken. Buiten de registratie van het FGW en de LVGO is er geen centrale registratie van woongroepbewoners. Vanwege de heterogeniteit van woongroepen is het aan te bevelen dat zoveel mogelijk bewoners uit verschillende soorten woongroepen worden betrokken. Het verzamelen van data in de buurt van de onderzoeker is daarom eveneens maar in beperkte mate mogelijk, omdat validiteit van de steekproef daarmee potentieel in het geding komt.

5.3.1 Kwantitatief onderzoek – dataverzameling

De data zal worden verzameld doormiddel van een webenquête (survey) gemaakt met het programma Qualtrics. De webenquête zal worden geplaatst op het domein woongroeponderzoek.nl. Een domeinnaam geeft een betrouwbare indruk en is makkelijker te bereiken dan een verwijzing naar een Qualtrics website. Op woongroep.net en omslag.nl wordt een link geplaatst naar woongroeponderzoek.nl. De enquête zal in eerste instantie een steekproef trekken uit woongroepbewoners. Omdat onder andere de invloed van demografische factoren op de duurzaamheid van woongroepen wordt onderzocht, zal worden gepoogd om bij ondervertegenwoordiging van bepaalde demografische groepen, personen binnen de ondervertegenwoordigde groepen alsnog te benaderen. De verwachting is dat ouderen en allochtonen in eerste instantie een ondervertegenwoordigde groep zijn, omdat deze groep minder goed wordt bereikt via het internet en minder bereid is de webenquête in te vullen.

Het programma Qualtrics biedt de optie om dezelfde webenquête ook via e-mail uit te zetten. Bij een lage respons zullen gericht woongroepen uit de registratie van het FGW en de LVGO worden benaderd met het verzoek hun bewoners de survey te laten invullen. Ook zal de onderzoeker op dat moment woongroepen in Nijmegen benaderen en vragen om deelname. Het selecteren van onderzoekseenheden op een dergelijke manier maakt dat er sprake is van een aselechte gestratificeerde steekproef. De data van het WoONonderzoek 2015 is bedoeld als referentiekader. Door waar mogelijk data van het WoONonderzoek tegenover de data van dit onderzoek te zetten kan men zien op welke punten woongroepbewoners van reguliere huizenbezitters- en huurders verschillen.

5.3.2 Kwantitatief onderzoek – methoden van analyse

Bij het uitvoeren van statistische controles en berekeningen wordt er gebruik gemaakt van het programma SPSS. Om de bevindingen van het kwantitatief onderzoek te presenteren zullen in het volgende hoofdstuk in eerste instantie de onderzoeksresultaten worden beschreven. Beschrijvende statistiek zegt echter niks over de invloed van een bepaalde onafhankelijke variabele (factor) op de duurzaamheid van woongroepen. Het doel van het onderzoek, namelijk het herkennen van factoren die effect hebben op de duurzaamheid van woongroepen, vraagt daarom ook om een correlatietest en lineaire regressieanalyse (Babbie, 2004). De voorkeursmethode bij het berekenen van een correlatiecoëfficiënt is Pearson's R. Omdat Pearson's R een parametrische toets is heeft de berekening meer 'kracht' dan non-parametrische toetsen als Spearman's rho (Field, 2005). Voor de Pearson's R is het belangrijk dat de samenhang tussen twee variabelen bij benadering lineair is en dat de residuen normaal verdeeld zijn (Field, 2005). Correlaties zullen waar mogelijk dus altijd primair worden berekend met de Pearson's R. De Spearman's rho wordt gebruikt voor variabelen die van een ordinaal meetniveau zijn. In deze thesis moet in enkele gevallen gebruik worden gemaakt van de Spearman's rho omdat sommige variabelen ordinaal zijn geregistreerd, zoals inkomen en opleidingsniveau. Daarnaast kan het zo zijn dat Spearman moet worden gebruikt als blijkt dat de verdeling van een variabele niet normaal is.

De antwoorden op vragen in de webenquête worden voornamelijk geregistreerd in de vorm van een ordinale Likert-schaal. De meeste factoren zijn echter samengesteld uit meerdere vragen, in een dergelijk geval is het beter om de correlaties van deze samengestelde variabele of factor te meten met Pearson's R. Door meerdere ordinale vragen te hercoderen naar één variabele kan de variabele namelijk als continue worden beschouwd (Miles & Shevlin, 2000). Het is ook vanwege deze reden dat er in de regressieanalyse gebruik wordt gemaakt van een meervoudige lineaire regressie, door samenstelling van variabelen is de mate van 'duurzaamheid woongroepen' in een cijfer aangegeven. Voor de factoren die uitsluitend discreet ordinaal zijn geregistreerd, o.a. opleidingsniveau en inkomen, worden dummyvariabelen gecreëerd ten behoeve van de regressieanalyse.

Met Pearson's R en Spearman's rho kan dit onderzoek een samenhang laten zien tussen de afhankelijke variabele 'duurzaamheid woongroepen' en de onafhankelijke variabelen genoemd in de theorie en de operationalisatie. Pearson's R kan een positieve of negatieve samenhang aantonen, maar geen causaliteit. De variabelen die een samenhang laten zien met de duurzaamheid van woongroepen zullen worden meegenomen in een meervoudige lineaire regressieanalyse. In deze analyse kan het verband tussen variabelen worden aangetoond. De onafhankelijke variabelen X worden in dit geval getest als voorspeller van afhankelijke variabele 'duurzaamheid woongroepen' Y. Bij een sterk verband van onafhankelijke variabelen met de 'duurzaamheid woongroepen' kan een duurzaamheidsmodel worden opgesteld. Tot slot moet wel worden opgemerkt dat het op basis van surveyonderzoek vaak moeilijk is om causale verbanden aan te tonen (Baarda & de Goede, 2006, p.138).

5.3.3 Kwantitatief onderzoek – operationalisatie

Contrair tot het kwalitatieve onderzoek is het voor het kwantitatieve onderzoek nodig om het concept 'duurzaamheid woongroepen' meetbaar te maken. Duurzaamheid is geen kwantitatief concept dat zomaar is vast te stellen, zoals geslacht of leeftijd. Bovendien is het ook geen begrip wat discreet kan worden gekwantificeerd. Duurzaamheid is een kwalitatief concept dat meetbaar moet worden gemaakt uit een samenstelling van kwantitatieve concepten. Het is daarom in dit onderzoek een

samengestelde afhankelijke variabele. Omdat deze en voorgaande onderzoeken gaan over de invloed van verschillende factoren op de duurzaamheid van woongroepen, en niet over het ontleden van het concept 'duurzaamheid woongroepen', maakt de theorie evenmin duidelijk hoe de duurzaamheid van een bestaande woongroep kan worden gestaafd. Duurzaamheid kan namelijk, pragmatisch gezien, alleen worden beoordeeld nadat een woongroep zichzelf heeft opgeheven. Op dat moment kan met zekerheid worden gezegd dat de groep niet duurzaam is. Het is echter zeer moeilijk om een woongroep te onderzoeken die niet meer bestaat. Vanwege de tijdsperiode van het onderzoek is er bovendien geen ruimte om herhaald onderzoek te doen en zo over een langere tijd te bepalen of een woongroep duurzaam is. Onderzoek van andere onderzoekers van woongroepen, o.a. Zablocki (1980), Jansen (1990) en Boelhouwer (1984) had die ruimte wel, waardoor zij de duurzaamheid konden staven aan de hand van de woongroepen die zich in de periode van hun onderzoek ophielden. Doordat dit onderzoek die mogelijkheid niet heeft is 'duurzaamheid van woongroepen' gekwantificeerd. Er is een samenstelling gemaakt van vier meetbare indicatoren. De vragen die bij deze factoren worden gesteld, zijn van verschillende meetniveaus. Om deze reden is het bijvoorbeeld niet mogelijk om een factoranalyse te doen naar de interne validiteit van het concept 'duurzaamheid woongroepen'. Om de indicatoren van verschillende meetniveaus samen te stellen tot één 'duurzaamheidcijfer' wordt elke vraag doormiddel van SPSS gestandaardiseerd. Door de gestandaardiseerde cijfers per respondent op te tellen kan een beeld worden gegeven van de duurzaamheid van de woongroep waarin de respondent leeft.

De enquêtevragen en antwoordsets van sommige variabelen zijn opgesteld vanuit de enquêtevragen van het WoONonderzoek 2015 of de enquêtevragen van het onderzoek van Jansen (1990). Dit is gedaan zodat resultaten bij vervolgonderzoek makkelijker vergeleken kunnen worden. Buiten de vragen die in de operationalisatie zijn genoemd zijn in de enquête ook nog een aantal aanvullende vragen gesteld. Deze worden niet meegenomen in de analyse maar zijn gesteld om de dataset bruikbaar te maken voor vervolgonderzoek.

Afhankelijke variabele	Indicators	Enquêtevragen
Duurzaamheid woongroep	Verhuiscens	Hoe lang verwacht u nog in deze woongroep te wonen? Bent u van plan binnen nu en twee jaar te verhuizen? Als u nu zou kunnen kiezen, waar zou u dan het liefst wonen (los van uw financiële situatie of beschikbaarheid op de woningmarkt)? <i>In deze woongroep, in een andere woongroep, alleen in een zelfstandige woning (evt. samenwonend met partner en kinderen)</i>
	Tevredenheid met woning	Hoe tevreden bent u met uw huidige woning? <i>zeer tevreden, tevreden, niet tevreden maar ook niet ontevreden, ontevreden, zeer ontevreden</i>
	Tevredenheid met groep	Hoe tevreden bent u met de groep waarmee u woont?

	<i>zeer tevreden, tevreden, niet tevreden maar ook niet ontevreden, ontevreden, zeer ontevreden</i>
(Verwachting)	Hoe lang bestaat de woongroep?
groepsbestaan	Hoe lang woont u al in uw huidige groep?
	Hoe lang verwacht u dat de woongroep (in wisselende samenstelling) nog zal bestaan?

Tabel 10. Operationalisatie van het concept 'duurzaamheid woongroep'.

'Zeetevreden', 'tevreden' en een lange verwachte woonduur en groepsbestaan (boven de tien jaar) worden gezien als een positieve invloed op de duurzaamheid. 'Ontevreden' en 'zeer ontevreden' en een korte verwachte woonduur en groepsbestaan (onder de tien jaar) als negatief voor de duurzaamheid. De groeps grootte zou bij het meten van de duurzaamheid een belangrijke moderatorvariabele kunnen zijn. Dat komt omdat ontevredenheid en verhuishwensen binnen een kleinere groep waarschijnlijk meer effect heeft op de duurzaamheid dan bij een grotere groep. Omdat de groeps grootte volgens de theorie echter als een directe invloedhebbende onafhankelijke variabele wordt gezien en daarom meegenomen wordt in de regressieanalyses zal deze niet gebruikt worden als moderatorvariabele van de duurzaamheid.

De operationalisatie van de onafhankelijke variabelen is verplaatst naar de bijlage 9.1 omdat deze te groot is om hier af te beelden. In de tabel in de bijlage worden de 17 onafhankelijke variabelen: leeftijd, inkomen, etniciteit, opleidingsniveau, eigendomsverhouding, woonwensen, samenstelling huishouden, homogeniteit, ondersteuning, toezicht en handhaving, rolverdeling, betrokkenheid, regels en kaders, autonomie, groeps grootte, ontstaansachtergronden en tot slot stabiliteit en toegankelijkheid gesplitst in indicatoren en uitgewerkt in enquêtevragen (zie bijlage 9.4).

5.3.4 Kwantitatief onderzoek – resumé methode

Het kwantitatief onderzoek wordt gedaan doormiddel van een survey. Op de website woongroeponderzoek.nl wordt een webenquête geplaatst en woongroepbewoners worden doormiddel van e-mail, websites en persoonlijke benadering uitgenodigd om de webenquête te bezoeken en in te vullen. De resultaten die uit de respons van woongroepbewoners voortvloeien worden geanalyseerd met SPSS, een programma dat wordt gebruikt voor het analyseren van kwantitatieve data. In SPSS wordt het verband tussen de onafhankelijke variabelen uit de theorie en de afhankelijke variabele 'duurzaamheid' getoetst d.m.v. een regressieanalyse. Deze onafhankelijke en afhankelijke variabelen zijn samengesteld uit de antwoorden op meerdere vragen in de webenquête, welke in de operationalisatie (5.3.3, bijlage 9.1) zijn gepresenteerd.

5.4 Gecombineerde methode van analyse

Het gebruik van twee onderzoeksmethoden betekent dat beide onderzoeken ook een eigen analysemethode hebben. Om tot één conclusie te komen zullen de resultaten en analyses van beide onderzoeken dus moeten worden gecombineerd. Tekstueel gezien is dat geen grote opgave, het relatieve verband tussen beide studies kan in de analyse worden uitgelegd. Visuele koppeling van beide studies is echter lastig. Het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek registreren onderzoeksresultaten beide op een ander niveau. In het kwantitatieve onderzoek worden verbanden statistisch aangetoond, maar worden geen verklaringen voor deze verbanden gegeven. Het

kwalitatieve onderzoek is gebaseerd op meningen van experts. Verbanden kunnen daarmee niet worden bewezen, maar de verklaringen voor mogelijke banden zijn veel gedetailleerder. Het kwalitatieve onderzoek heeft daarnaast ook een kwantitatieve component in zich. Met de vraag: *‘welke vijf factoren acht u het belangrijkste voor de duurzaamheid van woongroepen?’* wordt een puntentelling gemaakt van de belangrijkste factoren voor de duurzaamheid. Om tot een gecombineerde conclusie te komen die visueel ook aantrekkelijk is zal dus een methode moeten worden geconstrueerd die beide studies op dezelfde manier kan presenteren.

De gecombineerde methode van analyse zal afhangen van de puntentelling in het kwalitatieve onderzoek. Door het aantal punten dat in het kwalitatieve onderzoek wordt toegewezen ook aan het kwantitatieve onderzoek toe te kennen, kan een gelijkwaardige combinatie van onderzoeksresultaten worden verkregen. Indien het kwalitatieve onderzoek bijvoorbeeld 40 punten toewijst aan factoren, kunnen de resultaten van het kwantitatieve onderzoek dan zodanig worden omgerekend dat deze ook 40 punten toewijzen. Deze punten kunnen vervolgens in een radardiagram samen worden gepresenteerd. Hoewel een dergelijke methode van analyse methodologisch gezien niet erg sterk is en een aantal gevaren oplevert met betrekking tot een mogelijke onjuiste weging van factoren, het over één kam scheren van resultaten die op een verschillend niveau en onder andere omstandigheden zijn verzameld en de het creëren van een analysemethode zonder wetenschappelijke basis, maakt het de onderzoeksresultaten wel in één opslag zichtbaar en ook direct instrumenteel bruikbaar. Bovendien zijn er geen betere methodes om tot één duidelijke gevisualiseerde conclusie te komen.

5.5 Validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek

De onderzoeksmethode van deze thesis is bijzonder omdat kwalitatief en kwantitatief onderzoek naast elkaar worden gebruikt. De combinatie van deze methoden en de keuzes die zijn gemaakt in de methoden van analyse en dataverzameling hebben invloed op de geldigheid van het onderzoek. Ten eerste zal het combineren van kwalitatief en kwantitatief onderzoek tot gevolg hebben dat de betrouwbaarheid en validiteit van beide onderzoekscomponenten verschilt. Beide componenten zullen daarom apart worden besproken. Ten tweede zijn er ook opmerkingen te maken over de validiteit van het onderzoek als geheel.

5.5.1.1 Validiteit en betrouwbaarheid – als geheel

Deze thesis maakt geen onderscheid tussen verschillende soorten woongroepen en/of achtergronden. Het probeert factoren die van invloed zijn op de duurzaamheid van gemeenschappelijk wonen in zijn algemeenheid te exploreren. Dit heeft een aantal gevolgen met betrekking tot de validiteit. Eerder onderzoek van Kesler (1991) en Jansen (1990) maakt bijvoorbeeld duidelijk dat er verschil zit tussen centraal wonen initiatieven en woongroepen. In dit onderzoek worden beide meegenomen onder de noemer woongroep. Het samennemen van verschillende soorten van gemeenschappelijk wonen heeft tot gevolg dat de generaliseerbaarheid van het onderzoek hoog is. De ecologische validiteit echter, de mate waarin het onderzoek in de praktijk toepasbaar is, kan door deze generalisatie minder goed zijn. Immers, het onderzoek kan wel iets zeggen over de factoren die invloed hebben op de duurzaamheid van gemeenschappelijk wonen en woongroepen in zijn algemeenheid, maar is minder toepasbaar op een specifieke soort woongroep, waarvan Kesler (1991) en Jansen (1990) al hebben bewezen dat deze onderling op sommige punten verschillen. Omdat woongroepen soms sterk verschillen van elkaar, is ook te verwachten dat de betrouwbaarheid van het onderzoek daardoor onder druk kan komen te staan. De antwoorden van een bewoner van een ecologische woongroep zal namelijk naar verwachting

over het algemeen verschillen van een religieuze woongroep. De validiteit is voor beide onderzoeken daarnaast sterk afhankelijk van het aantal respondenten. Bij medewerking van veel experts en veel woongroepbewoners zal de validiteit en betrouwbaarheid hoger zijn. De verwachte onderzoeksresultaten komen dan dichterbij elkaar te liggen.

5.5.1.2 Validiteit en betrouwbaarheid – kwalitatief onderzoek

De opzet en de tijdspanne van het kwalitatieve onderzoek heeft een aantal gevaren met betrekking tot de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarnaast heeft de Delphi-methode een aantal zwakke punten. In het verleden is meer dan eens voorgekomen dat de experts tijdens een Delphi-onderzoek door elkaar beïnvloed worden. Dit onderzoek probeert het risico op beïnvloeding beperkt te houden door de experts tijdens het onderzoek anoniem te houden en de interviews per e-mail af te nemen. Toch is een dergelijk risico ook in dit onderzoek aanwezig. Peter Bakker van het LVCW heeft aan de onderzoeker suggesties gedaan over de experts die benaderd kunnen worden voor het expertonderzoek. Sommige van deze personen nemen ook werkelijk deel aan het expertonderzoek. Peter Bakker kent daarmee meer dan de helft van de deelnemers. Er bestaat een risico dat hij dit aan de andere deelnemers laat weten en resultaten onderling worden besproken. De diversiteit van de antwoorden lijdt hier mogelijk onder en het kan vooroordelen in de hand werken. Daarnaast is het zo dat de meeste woongroep experts elkaar onderling ook kennen. Mochten zij elkaar tijdens het onderzoek spreken dan bestaat eveneens het risico dat er antwoorden worden uitgewisseld.

De validiteit van dit onderzoek is sterk afhankelijk van deelname en respons van de experts. Negen experts hebben hun medewerking toegezegd aan dit onderzoek. Maar het is altijd afwachten hoe hoog de feitelijke respons op de verschillende vragenrondes zal zijn. De validiteit van dit onderzoek zal eveneens afhangen van de mate waarin de experts antwoord kunnen geven op de gestelde vragen. Omdat de experts een verschillende achtergrond hebben bestaat de kans dat de interpretatie van de vragen en de antwoorden van de respondenten aanzienlijk verschillen. Grote verschillen gaan ten koste van de betrouwbaarheid van het Delphi-onderzoek. Ook de beperkt beschikbare tijd vormt een risico; er is immers slechts tijd voor maximaal drie onderzoeksrondes. Mocht er dan nog geen compromis of consensus zijn bereikt tussen de experts, dan heeft dat gevolgen voor de zowel de betrouwbaarheid als de validiteit van het kwalitatieve onderzoek.

5.5.1.3 Validiteit en betrouwbaarheid – kwantitatief onderzoek

Het belangrijkste gevaar voor het kwantitatieve onderzoek is de interne validiteit van het concept 'duurzaamheid'. Duurzaamheid kan moeilijk worden onderzocht zonder herhaald onderzoek te doen op meerdere tijdstippen. Pas dan valt namelijk vast te stellen of een groep, die bijvoorbeeld enkele jaren nog wel bestond, niet duurzaam is. De karakteristieken van die groep kunnen dan worden afgezet tegen groepen die wel duurzaam blijken te zijn. In dit onderzoek is er echter geen ruimte om herhaald onderzoek te doen. De 'duurzaamheid van woongroepen' wordt daarom gemeten aan de hand van enkele indicatoren. Of deze een juist beeld geven van de duurzaamheid van een groep is echter discutabel.

De factoren die worden getoetst in het kwantitatief onderzoek zijn in enkele gevallen redelijk complex. Er moeten meerdere vragen worden gesteld om één factor te toetsen. De vragen zijn in de webenquête zo duidelijk en simpel mogelijk uitgelegd. Het is echter onzeker of iedereen elke vraag begrijpt. Uit de eerste resultaten van de webenquête komt naar voren dat vragen als: 'Geef van 1 tot

10 aan, waarbij 1 het meest belangrijk is (dus bovenaan) en 10 het minst (onderaan), welke ruimte je het belangrijkst vindt om zelfstandig te hebben' op momenten ook omgekeerd worden ingevuld. De begripsvaliditeit van dit soort vragen laat dus soms te wensen over, waardoor de validiteit van het gehele onderzoek in het gevaar komt. Sommige antwoorden op deze vragen zijn immers gewoonweg niet juist door een verkeerde interpretatie van de vraag.

Een derde, en zeer belangrijk punt voor de validiteit en betrouwbaarheid van het kwantitatief onderzoek is natuurlijk het aantal respondenten. Met een lager aantal respondenten kunnen namelijk minder nauwkeurige uitspraken worden gedaan over een grote onderzoekspopulatie. Door de duur van de enquête te beperken, veel kanalen te gebruiken om respondenten te benaderen en extra stimulans te geven om de enquête in te vullen (kans op een waardebon) wordt geprobeerd om een zo hoog mogelijk aantal respondenten te verzamelen en zo de nauwkeurigheid van het onderzoek te vergroten.

Tot slot bestaat er in het kwantitatieve onderzoek ook een risico voor de predicatieve validiteit. Het is immers de vraag in hoeverre de getoetste factoren een voorspeller zijn voor de duurzaamheid. Daarbij komt dat de interne- en begripvaliditeit van het concept 'duurzaamheid' laag is. Bovendien kunnen er aan een lage duurzaamheid ook andere redenen ten grondslag liggen dan de factoren die worden getoetst. Tenslotte gaat het onderzoeken van een groot aantal variabelen gepaard met het risico dat sommige factoren een moderatorvariabele van elkaar kunnen zijn, maar onafhankelijk geen samenhang vertonen met de 'duurzaamheid van woongroepen'. Daardoor kan de invloed van sommige factoren worden onderbelicht.

6. Analyse

Het zesde hoofdstuk van deze thesis is de analyse. In dit hoofdstuk worden de onderzoekresultaten gepresenteerd en geanalyseerd. Dit gebeurt wederom in twee gedeelten. In het eerste gedeelte worden de resultaten van het kwalitatieve onderzoek besproken (6.1), in het tweede gedeelte de resultaten van het kwantitatieve onderzoek (6.2). Per deel wordt eerst beschreven hoe het onderzoek is verlopen, vervolgens wordt de belangrijkste data die verzameld is ingeleid en zo nodig verder geanalyseerd en geïnterpreteerd. In het kwalitatieve gedeelte wordt bovendien de zesde deelvraag van het onderzoek beantwoord: *‘Welk effect heeft het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen?’* en over het gehele analysehoofdstuk wordt tevens antwoord gegeven op de laatste deelvraag: *‘In hoeverre komen theoretische verwachtingen over de duurzaamheid van woongroepen in werkelijkheid uit?’*.

6.1 Deel 1: Kwalitatief onderzoek

Zowel het kwalitatieve onderzoek als het kwantitatieve onderzoek kennen vanwege de geringe tijdsruimte van dit onderzoek een kortere looptijd dan aanvankelijk beoogd. De looptijd van het kwalitatieve onderzoek was daarbij ongeveer één maand. De tijdsruimte voor het kwalitatieve onderzoek heeft het onderzoek overigens niet negatief beïnvloed. Hoewel respondenten er langer over deden om te reageren als verwacht, gemiddeld twee weken in plaats van één, bleek er geen derde ronde nodig te zijn om een aanvaardbaar compromis tussen de meningen van de deelnemende experts te bereiken. Hoewel het verzamelen van de data dus aan de ene kant langer duurde dan verwacht, heeft het niet uitzetten van een derde ronde dit tijdsverlies gecompenseerd.

Wat opviel tijdens het uitvoeren van het expertonderzoek is dat experts veelal een andere kijk hebben op de factoren die mogelijk van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen. Door deze verschillende invalshoeken te combineren, geeft de eerste samenvatting terstond een relatief compleet en genuanceerd antwoord op de vragen die worden gesteld in het onderzoek. Zodoende zijn er in de tweede ronde van het expertonderzoek slechts drie experts geweest die meerdere aanmerkingen maakten bij de samenvatting. Deze aanmerkingen werden echter voornamelijk op hetzelfde gebied gemaakt, waardoor een derde ronde niet nodig bleek. De rest van de experts was het volledig met de samenvatting eens of had weinig aan te merken. Daarnaast heeft één expert niet gereageerd op de tweede ronde van het onderzoek. Het is mogelijk dat de lage replek wordt veroorzaakt doordat respondenten in de tweede ronde minder geneigd zijn om uitgebreid te antwoorden, omdat zij al een samenvatting gepresenteerd krijgen. Feedback geven op een uitgeschreven tekst nodigt minder uit tot antwoorden dan een leeg antwoordveld. Onderzoekresultaten kunnen hierdoor zijn beïnvloed.

Tenslotte kwam uit de uiteenlopende respons ook de achtergrond van de respondenten naar voren. Respondenten zelf ervaring hadden met het wonen in een woongroep waren kritischer over het beleid voor passend toewijzen. Deze groep had ook een meer persoonlijke benadering bij het beantwoorden van de vragen, waarin zij meer vanuit eigen ervaringen redeneerden. Het viel daarbij op dat zij niet onverdeeld het belang van woongroepen verdedigden. Zelfs respondenten die woongroepen over het algemeen een warm hart toedragen waren niet op elk punt volledig positief over woongroepen. Overigens bleken niet alle respondenten op elke vraag een goed beargumenteerd antwoord te kunnen geven (zoals al werd verwacht in paragraaf 5.2). Als reden hiervoor werd onder andere aangegeven

dat men te weinig kennis had van de sociale verhuurmarkt, men niet bekend was met het beleid voor passend toewijzen of men vond dat de vragen niet goed aansloten op de praktijk. Onbruikbare antwoorden zijn wel ter kennisgeving aangenomen, maar niet meegenomen in het formuleren van de analyse. Er is daarbij alleen per antwoord geschrapt, er zijn geen respondenten uit de analyses verwijderd. Bovendien gaf, ondanks het niet meenemen van deze antwoorden, de eerste samenvatting volgens de meeste respondenten een juist antwoord op de vragen. Behoudendheid was daarom geboden bij het omgaan met de respons op de tweede ronde. Door antwoorden aan de hand van die respons flink te veranderen kan immers het compromis onder de andere respondenten uit de eerste ronde verzwakken. Om die reden is respons in de tweede ronde voorzichtig meegenomen, antwoorden zijn voornamelijk aangevuld. De volgende tabel geeft de expertparticipatie weer.

Expert	Deelname ronde 1	Deelname ronde 2
Peter Bakker	✓	✓
Prof. Dr. Taco Brandsen	✓	✓
Gerard Broeksteeg	✓	✓
Dr. Jan-Kees Helderman	✓	✓
Dr. Flip Krabbendam	✓	✓
Drs. Roeland Slagmolen	✓	✓
Drs. Bernard Smits	✓	
Dr. Tony Weggemans	✓	✓
Drs. Yvonne Witter	✓	✓

Tabel 11. Participatie respondenten Delphi-onderzoek.

Een conclusie die tot slot getrokken kan worden uit de uiteenlopende antwoorden in de eerste ronde is dat de respondenten voldoende anoniem zijn gebleven. Waarschijnlijk heeft er geen beïnvloeding plaatsgevonden, iets waar in paragraaf 5.5 nog voor werd gewaarschuwd.

6.1.1 Kwalitatief onderzoek - analyses

In dit onderzoek wordt kwalitatief en kwantitatief onderzoek in zekere zin naast elkaar gebruikt. In het methodologisch kader valt te lezen dat enkele van de factoren die zijn gegeven vanuit de theorie in het kwalitatief onderzoek worden getoetst. De onderzoeksresultaten die voor deze factoren zijn verzameld worden in deze paragraaf beschreven. Deze gegevens zijn verzameld middels de Delphi-methode. De analyses hieronder zijn een product van compromis onder de negen experts die deelnemen aan het onderzoek. Hun antwoorden vullen elkaar op veel punten aan, zo is er een gedetailleerd beeld geschetst van de factoren vertrouwen en afhankelijkheid, leiderschap, doelbewustheid en groepsfase. Ook de verschillende standpunten ten opzichte van het passend toewijzen worden uitvoerig beschreven. Eventuele citaten zijn geanonimiseerd, respondentnummers zijn bekend bij de auteur.

6.1.1.1 Vertrouwen en afhankelijkheid

Vertrouwen tussen groepsleden lijkt een meerdimensionale invloed op de duurzaamheid van woongroepen te hebben. Vooral de mate van afhankelijkheid en het formaat van de woongroep zijn belangrijk voor de relatieve importantie van vertrouwen voor de duurzaamheid van woongroepen. In kleinere woongroepen, waar meer voorzieningen worden gedeeld, bewoners dicht op elkaar wonen

en waarin taken en verantwoordelijkheden van groepsleden minder formeel zijn geregeld is vertrouwen een minimumvoorwaarde voor het leven in een groep. Anderzijds blijkt in grotere groepen, waarin bewoners elkaar minder goed kennen, bewoners een groot aantal voorzieningen zelfstandig hebben en taken en verantwoordelijkheid formeel verdeeld zijn, het onderling vertrouwen minder belangrijk. Door het hebben van duidelijke afspraken over de taken en verantwoordelijkheden kan een mindere vertrouwensrelatie enigszins worden gecompenseerd. Mocht er zich in de groep wantrouwen tussen groepsleden ontwikkelen, dan kan dat echter nimmer gecompenseerd worden door andere factoren. Een groep waarin groepsleden elkaar wantrouwen is geen lange levensduur beschoren.

‘Bij woongroepen die hun governance informeel geregeld hebben, draait alles om vertrouwen’ (respondent 4, 10-6-2016).

Vertrouwen tussen groepsleden hangt sterk samen met de afhankelijkheid van andere groepsleden. Hoe groter de afhankelijkheid van elkaar, hoe meer de groep op een goede onderlinge vertrouwensrelatie en (in mindere mate) op een gelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden steunt. In elke mate van afhankelijkheid is daarbij vooral de wederkerigheid belangrijk. Iemand kan afhankelijk zijn van een ander als het gaat om het buitenzetten van het vuilnis, maar ook als het gaat om belangrijkere zaken. Hoe verder deze afhankelijkheid gaat en hoe groter de asymmetrie van de afhankelijkheid hoe kwetsbaarder de vertrouwensrelatie en de duurzaamheid van een dergelijke groep is. Asymmetrie of wederkerigheid heeft namelijk effect op zowel de ontvanger als de vrager van de afhankelijkheid. Zo kan een grote asymmetrie iemand ‘de macht geven over een ander’ of kunnen groepsleden het gevoel hebben weinig terug te krijgen voor hun inzet en hulp. Een dergelijk verloop werkt negatief door in de duurzaamheid van een groep. Grote asymmetrische afhankelijkheden kunnen zelfs zorgen voor sektarische ontwikkelingen. Een afhankelijkheid waarbij beide partijen (ongeveer) evenveel bijdragen is echter positief voor de duurzaamheid. Het verhoogt vertrouwen en geeft bewoners het gevoel op elkaar te kunnen bouwen.

‘Ik durf de stelling wel aan dat een woongroep (zoals we die in Nederland kennen) alleen maar kan bestaan als er sprake is van een symmetrische afhankelijkheid’ (respondent 3, 18-6-2016).

6.1.1.2 Leiderschap

Leiderschap kan in woongroepen naar voren komen in de vorm van leiders, voortrekkers, sleutelfiguren en/of een bestuur. Weinig woongroepen in Nederland hebben (een) leider(s) in de formele zin van het woord. Wat wel vaker voorkomt zijn voortrekkers. Deze mensen kunnen in de startfase van een woongroep belangrijk zijn bij de formatie van de groep en het bij elkaar houden van de groep terwijl wordt gezocht naar huisvesting. Het hebben van één voortrekker levert daarbij ook direct een risico op, bij het wegvallen van de voortrekker valt de groep namelijk uiteen.

Bij veel woongroepen in Nederland komen ook zogenaamde sleutelfiguren voor. Het zijn vaak bewoners die een bepaalde rol op zich hebben genomen. De een is bijvoorbeeld vooral bezig met het onderhoud, de ander in het organiseren van maaltijden, oplossen van conflicten, coördineren van vergaderingen enzovoorts. Deze sleutelfiguren zijn een leider op hun eigen gebied van expertise binnen de groep. Taken en verantwoordelijkheden blijven op deze manier min of meer evenredig verdeeld en er ontstaat minder conflict over het absolute leiderschap binnen de groep. Sleutelfiguren kunnen echter ook een negatieve rol spelen, zeker als zij niet formeel verantwoordelijk worden

gehouden voor hun acties. Zij kunnen ‘achter de schermen’ bepaalde dingen gaan regelen zonder medeweten van andere bewoners, roddelen en anderen (negatief) beïnvloeden.

Ik denk dat senioriteit en nesterschap belangrijker zijn dan ‘leiders’ in de meer functionele zin van het woord (respondent 2, 2-6-2016).

Veel woongroepen lossen het leiderschapsdilemma op door een algemeen bestuur te kiezen. Heeft het bestuur duidelijk omschreven bevoegdheden, een maximale zittingsperiode en rust de ultieme macht bij de ledenvergadering, dan heeft dat een licht positieve werking op de duurzaamheid. Omdat de meeste woongroepen voorts het leiderschap hebben ondergebracht hebben in een dergelijk gekozen bestuur of helemaal geen leider kennen, is het effect van leiderschap op de duurzaamheid van woongroepen in Nederland minimaal.

6.1.1.3 Doelbewustheid

Het hebben van een gezamenlijke doelstelling neemt bij verscheidene woongroepen in Nederland een belangrijke rol in. Vooral bij de oprichting van een woongroep kan een gedeeld doel de juiste mensen bij elkaar brengen en een gemeenschappelijke identiteit creëren. Een dergelijke identiteit helpt de groep in een latere fase ook bij het kiezen van nieuwe bewoners, het schept een kader waaraan potentiële bewoners kunnen worden beoordeeld. Er ontstaat daarnaast minder discussie over de manier waarop in de woongroep geleefd wordt, onenigheid over het kiezen van een nieuwe bewoner of ruzie over het prioriteren van het groepsbudget of andere zaken.

Een woongroep met een specifiek doel kan echter ook minder positieve kanten hebben. Bewoners die een idealistische woongroep oprichten gaan zich na oprichting vaak ook bezighouden met zaken buiten het ideaal, of zien de doelstelling van de woongroep als een trivialiteit. Bewoners die hard aan de doelstelling van de woongroep vasthouden kunnen zich daaraan gaan ergeren. Dergelijke ergernissen kunnen tweespalt binnen de groep tot gevolg hebben. De ene helft houdt daarbij vast aan de kernwaarde van de groep, terwijl de andere helft van mening is dat de groep ‘breder’ moet zijn en dat de idealistische achtergrond niet leidend moet zijn. Als het ideaal of de doelstelling van de groep dus niet in dezelfde mate door iedereen beleefd wordt, kan dit een bron van conflict vormen.

‘Mensen met uitgesproken ideeën, die ze ook willen uitdragen, zijn niet altijd even soepel in het dagelijkse groepsleven’ (respondent 1, 2-6-2016).

Het hebben van een duidelijke doelstelling kan dus een positieve en negatieve uitwerking hebben op de duurzaamheid van de groep. Het grootste risico van het hebben van een doelstelling of ideaal is dat deze te geëxpliciteerd en gedetailleerd worden vastgelegd, waar vervolgens teveel aan wordt vastgehouden. Door het ideologische karakter van de groep in ruimere termen vast te leggen kunnen bewoners naar eigen invulling het ideaal beleven en kunnen latere ontwikkelingen beter binnen de groep worden ingepast.

‘Het is zaak om dergelijke idealen te formuleren in algemenere termen. Dan wordt je ook niet ‘ingehaald’ door latere ontwikkelingen (bv. op het gebied van ecologie/milieu of zorg)’ (respondent 7, 15-6-2016).

6.1.1.4 Groepsfase

Een woongroep kent over het algemeen gezien drie momenten waarop zij het meest kwetsbaar is. Twee van deze momenten komen maar één keer in de levensloop van een groep voor, de derde is een terugkerend moment.

In de opstartfase van de groep is het belangrijk om de juiste visie, kennis, vaardigheden (m.b.t. interne en externe communicatie, regelen van financiering etc.) en tijdsbesteding bij elkaar te brengen en realistische verwachtingen te hebben van het oprichten van een woongroep. Bij veel groepen ontbreken er echter een of meer van deze bouwstenen, deze groepen haken, nog voordat de woongroep überhaupt huisvesting heeft betrokken, weer af. Groepen die deze bouwstenen wel bezitten gaan tevens een moeilijke periode tegemoet, waarbij veel doorzettingsvermogen en drive nodig is om geschikte huisvesting voor de groep te vinden. Het beste voor de duurzaamheid in latere fases is om daarbij zo min mogelijk concessies te doen.

‘Belangrijk is dat het initiatief van de toekomstige bewoners komt, dat zij het proces dragen en zij in belangrijke mate bepalen hoe de woongemeenschap (en dan bedoel ik de bouw of verbouw) er uit gaat zien’ (respondent 8, 1-6-2016).

Het betrekken van huisvesting leidt een nieuwe kwetsbare periode in voor de groep. In deze periode moet de groep wennen aan het groepsleven en worden bewoners met hoge verwachtingen uit de voorbereidingsfase met de realiteit geconfronteerd. Als dan blijkt dat meerdere bewoners de negatieve kanten van het leven in een groep hebben onderschat, kan dat tot gevolg hebben dat er conflicten ontstaan, bewoners vlak na oprichting vertrekken of de groep in zijn totaliteit uit elkaar valt. Het is dus belangrijk om te realiseren dat het leven in een groep veel voordelen en leuke kanten heeft, maar dat het ook erg moeilijk en confronterend kan zijn.

Het derde moment van kwetsbaarheid kan gedurende de gehele levensloop van een woongroep optreden. Op het moment dat er een wisseling van bewoners is, bijvoorbeeld doordat er een of meerdere nieuwe bewoners moeten worden gekozen of de komst van kinderen, komt de groep in een kwetsbare fase. Huidige bewoners moeten de nieuwe bewoner(s) accepteren in de groep. Na een aantal jaar hebben bewoners van een woongroep niet altijd zin meer om in nieuwe bewoners te investeren. Deze nieuwe bewoners zijn op hun beurt niet altijd tevreden met de routines van de bestaande groep. De wisseling van veel bewoners kort na elkaar kan daarom voor extra conflict zorgen. Nieuwe bewoners kennen de huidige routines van de groep niet en maken hun eigen regels, terwijl bestaande bewoners vinden dat de nieuwe bewoners zich moeten aanpassen aan de bestaande groepsleden. Het kan leiden tot een verandering van de geest van de groep, waar bestaande bewoners zich niet mee kunnen verenigen. Een voorbeeld hiervan bij seniorenwoongroepen is de overgang van de eerste generatie bewoners naar de tweede generatie bewoners. De eerste generatie bewoners besteedt onvoldoende aandacht aan de samenstelling van de groep en leeftijdsopbouw. Doordat er op een gegeven moment in een korte tijd veel bewoners komen te overlijden, kan het lastig zijn om de groep in stand te houden. Het risico bestaat dan dat de groep in een korte tijd letterlijk uitsterft.

Toch is het zo dat een groep die zich al tientallen jaren heeft gevestigd minder last heeft van kwetsbare periodes dan een groep die nog niet zo lang bestaat. De kwetsbare periodes van een woongroep zijn vooral in de eerste jaren van de woongroep een risico voor de duurzaamheid van de groep.

‘Wanneer een groep beschikt over de juiste visie, kennis, vaardigheden, drive, voldoende beschikbare tijd en realisme, is geen enkele fase kwetsbaarder dan een andere. Maar door het ontbreken ervan,

haken de meeste groepen in het allereerste begin weer af. Dus hoe verder ze komen, hoe minder kwetsbaar ze zijn' (respondent 4, 10-6-2016).

6.1.2 Kwalitatief onderzoek - het effect van het passend toewijzen

In het kwalitatieve onderzoek is ook gevraagd naar het duurzaamheideffect van nieuwe ontwikkelingen op de sociale woningmarkt. De belangrijkste ontwikkeling voor woongroepen is de invoering van het passend toewijzen, dat in paragraaf 3.1.2 wordt uitgelegd. In deze paragraaf worden de effecten van het passend toewijzen op de duurzaamheid van woongroepen besproken.

6.1.2.1 De invloed van het passend toewijzen

Allereerst heeft het beleid voor passend toewijzen uitsluitend invloed op woongroepen die van een woningcorporatie (willen) huren. Het beleid voor passend toewijzen beperkt het toewijzen op elke andere basis, waardoor woongroepen minder keuzevrijheid hebben als het gaat om het kiezen van nieuwe bewoners. Geschikte kandidaten die voor het beleid voor passend toewijzen wellicht nog in aanmerking kwamen voor een woning binnen de woongroep, komen nu niet meer in aanmerking. Het risico van deze ontwikkeling is dat er geen geschikte kandidaten gevonden kunnen worden voor een woning, waardoor er iemand moet worden gekozen die zich wellicht niet kan verenigen met de gemeenschappelijke ideologie van de groep. Een bewoner die zich niet aan de kernwaarden van de groep houdt werkt verstorend en levert geen bijdrage aan het groepswezen. Sommige woongroepen kiezen daarnaast bewoners uit kennissen of vrienden. Het passend toewijzen beperkt ook deze kiesmethodiek.

Passend toewijzen werkt ook homogenisering van inkomen en gezinssamenstelling binnen de groep in de hand. Doordat er een inkomenseis wordt gesteld, kan de woongroep uitsluitend nieuwe leden aannemen die onder een bepaalde inkomensgrens vallen (zie 3.1.2). Huishoudens die bestaan uit twee partners, of partners met kinderen hebben vaak een te hoog inkomen om in aanmerking te komen voor de woningen binnen de woongroep. Op deze manier homogeniseren woongroepen langzaam naar alleenstaande of alleenstaande ouder huishoudens met een laag inkomen. Het is echter discutabel of homogenisering een negatief effect heeft op de duurzaamheid van de groep. Uit het kwantitatieve onderzoek blijkt in ieder geval dat homogeniteit geen significant verband heeft met de duurzaamheid van een woongroep.

Het is de vraag of de gevreesde effecten van het beleid voor passend toewijzen, te weten afnemende keuzevrijheid en toenemende homogeniteit, daadwerkelijk een substantieel effect heeft de duurzaamheid van woongroepen. Dit hangt van een aantal aspecten af. Op de vraag of de groep wezenlijk beperkt wordt in haar keuzevrijheid kan bevestigend worden geantwoord. Het is echter nog maar de vraag of de woongroep daardoor geen geschikte kandidaten kan vinden. Het is onwaarschijnlijk dat de nieuwe inkomenseis al effect heeft gehad op deze cijfers, maar uit het kwantitatief onderzoek blijkt dat 69% van de woongroepbewoners op dit moment ook al een inkomen heeft dat onder het modale inkomen ligt. Ook de kans dat er bewoners worden toegelaten die niet gemeenschappelijk willen wonen, is marginaal. Er bestaan immers al tientallen jaren tekorten op de woningmarkt, waardoor woongroepen al die tijd al gedwongen waren om kritisch naar nieuwe kandidaten te kijken. Het is daarom onwaarschijnlijk dat ongemotiveerde kandidaten als gevolg van het beleid 'passend toewijzen', tot een groep worden toegelaten. Het verhaal wordt anders als de groep geen geschikte bewoner kan vinden, en de woningcorporatie de groep verplicht om snel een kandidaat te selecteren. Een dergelijke gebeurtenis kan de groep wel schaden omdat het de groep

onder druk zet om een kandidaat te selecteren die wellicht niet goed bij de groep past. Tenslotte is het de vraag of homogenisering van woongroepen een probleem voor de duurzaamheid oplevert. In de meeste gevallen zal een toenemende homogenisering geen probleem vormen voor een groep, tenzij de groep zich profileert op haar heterogeniteit. Door twee respondenten wordt evenwel aangegeven dat een toenemende homogenisering de duurzaamheid van Centraal Wonen-initiatieven negatief kan beïnvloeden.

Volgens de respondenten in het Delphi-onderzoek geven veel woongroepen aan dat zij de eis van passend toewijzen vervelend vinden en/of dat zij minder geschikte kandidaten verwachten voor een woning. Hieruit blijkt dat het intrinsieke effect van de beleidsmaatregel niet moet worden onderschat. Bewoners van woongroepen kunnen de passend toewijzen eis aan sich beu worden, hetgeen eveneens niet goed is voor de duurzaamheid van de groep.

6.1.2.2 Woongroepen onder het passend toewijzen

Maximale keuzevrijheid bij het kiezen van nieuwe bewoners wordt door veel respondenten gezien als essentieel voor de duurzaamheid van woongroepen. Institutionele eisen moeten daar in beginsel zo weinig mogelijk invloed op hebben. Bewoners zetten zich in om in harmonie met elkaar te leven en taken over te nemen die normaal bij woningcorporaties of andere instanties liggen. Daar zou volgens respondenten maximale keuzevrijheid tegenover moeten staan.

In de nabije toekomst krijgen gemeenten weer meer zeggenschap over het functioneren van woningcorporaties, en ook nu al hebben zij het recht om regionale huisvestingsverordeningen vast te stellen. Gemeenten kunnen woningcorporaties het recht geven om uitzonderingen te maken voor het huisvesten van woongroepen. Mogelijkheden zijn het in de vrije sector verhuren van de grootste woningen binnen de woongroep of iedereen die onder de liberalisatiegrens verdient toe te laten tot de woongroep, niet alleen bepaalde inkomensklassen in bepaalde woningen. Ook kunnen woningcorporaties woongroepen meer tijd geven om een nieuwe bewoner te vinden. Woningcorporaties hebben daar normaliter weinig ruimte voor, omdat zij in de nieuwe Woningwet gebonden zijn aan wettelijke regelingen rondom kernactiviteiten. Het betrekken van de gemeente kan daarom helpen om zoveel mogelijk discretionaire ruimte te creëren voor woongroepen. Eventueel zijn ook andere eigendomsvormen te overwegen, waaronder bijvoorbeeld de wooncoöperatie.

Het is belangrijk om als woningcorporatie, gemeente en woongroep in contact te blijven met elkaar. De woongroep moet kunnen aantonen dat de groep een meerwaarde biedt ten opzichte van reguliere huisvesting en daarom aanspraak mag maken op maximaal gebruik van de speelruimte die woningcorporaties hebben om mensen van verschillende inkomensklassen te huisvesten.

6.1.3 Kwalitatief onderzoek - validatie van factoren

In het kwalitatieve onderzoek is tevens aan respondenten gevraagd om vijf factoren te noemen die zij het belangrijkste achten voor de duurzaamheid van woongroepen. Deze vraag is gesteld ten behoeve van triangulatie van het onderzoek. De uitslagen kunnen de onderzoeksresultaten versterken. In totaal zijn er door de deelnemende respondenten 32 punten toegekend aan de factoren. Logischerwijs zou dit totaal moeten uitkomen op $9 \times 5 = 45$. Omdat sommige respondenten echter aangaven deze vraag niet (volledig) te kunnen beantwoorden of minder dan vijf factoren als belangrijk zagen is het totaal aantal punten uitgekomen op minder dan 45.

Figuur 3. Toetsing van factoren in expertonderzoek.

Zoals uit figuur 3 blijkt zijn er drie factoren die door de deelnemende experts extra belangrijk worden gevonden voor de duurzaamheid van woongroepen. Op de eerste plaats is dat ‘betrokkenheid’, gevolgd door ‘vertrouwen en afhankelijkheid’ en ‘regels en kaders binnen de woongroep’.

6.1.4 Kwalitatief onderzoek – resumé onderzoeksresultaten

Van de vragen die zijn gesteld in het kwalitatieve onderzoek komt naar voren dat de meeste respondenten over het algemeen gezien vertrouwen en afhankelijkheid het belangrijkste vinden voor de duurzaamheid. Respondenten zijn van mening dat er enig vertrouwen tussen groepsleden moet zijn om te leven in een groep. Afhankelijkheden tussen groepsleden moeten wederkerig en symmetrisch zijn. Volgens de respondenten in het kwalitatieve onderzoek is een groep daarnaast het meest kwetsbaar in de opstartfase en momenten waarop de groep van samenstelling veranderd. Doelbewustheid kan een rol spelen bij het oprichten van een groep. Het geeft een gemeenschappelijke identiteit. Later speelt het vaker een kleinere rol. Tot slot is leiderschap maar van een beperkte invloed op de duurzaamheid van woongroepen. Een voortrekker binnen de groep heeft enkele voordelen, het hebben van een absolute leider heeft echter ook nadelen. Bovendien heeft bijna geen enkele woongroep in Nederland een echte ‘leider’; veel respondenten in het Delphi-panel hebben hier dan ook geen ervaring mee.

Tenslotte is ook nog gevraagd naar de vijf belangrijkste factoren voor de duurzaamheid van woongroepen. ‘Betrokkenheid’ werd het belangrijkste geacht, gevolgd door ‘onderling vertrouwen en de afhankelijkheid van groepsleden’ en ‘regels en kaders binnen de woongroep’.

6.2 Deel 2: Kwantitatief onderzoek

Evenals het kwalitatieve onderzoek heeft het kwantitatieve onderzoek ook een kortere looptijd dan aanvankelijk beoogd. Terwijl er een looptijd van anderhalve maand was gereserveerd voor het onderzoek, is er vanwege tijdsdruk in werkelijkheid slechts een maand uitgetrokken om data te verzamelen. De enquête, geplaatst op woongroeponderzoek.nl, was daarbij geopend vanaf 31 mei 2016 t/m 27 juni 2016. In het kwantitatieve onderzoek heeft de kortere looptijd wellicht meer effect gehad op de uiteindelijke uitkomsten dan in het kwalitatieve onderzoek. Bij een langere onderzoeksperiode kan immers meer moeite worden gedaan om een groter aantal respondenten te verzamelen, wat de uiteindelijke onderzoeksresultaten kan versterken.

6.2.1 Kwantitatief onderzoek - onderzoeksresultaten

In het kader van het kwantitatieve onderzoek zijn er 37 woongroepen fysiek bezocht (bijlage 9.2). Daarbij zijn meer dan 400 flyers uitgedeeld. Daarnaast zijn er 221 woongroepen per e-mail benaderd, die gevraagd zijn deze door te sturen aan andere bewoners van de desbetreffende woongroep. Meer dan 40 woongroepen hebben per e-mail aangegeven dit te hebben gedaan. De inspanning van de onderzoeker om een groot aantal respondenten te verzamelen heeft daarmee enigszins zijn vruchten afgeworpen. 290 woongroepbewoners zijn met de enquête gestart, 254 zijn verder gegaan dan de eerste drie vragen en 218 bewoners hebben alle vragen beantwoord. De drop-out rate komt daarmee uit op 25 procent, een licht tegenvallende score. Hoewel het uiteindelijke doel van 600 respondenten met dit resultaat niet is gehaald, is aan de drempel van 100 respondenten ruimschoots voldaan. Bovendien kunnen, doormiddel van pairwise exclusion, antwoorden van de 36 respondenten die de enquête niet volledig hebben ingevuld worden meegenomen in de analyse. Geconcludeerd kan worden dat de dataset voldoende respondenten bevat om statistisch relevante controles en uitspraken te kunnen doen.

6.2.1.1 Samenstelling van het databestand

Van de 254 respondenten die meer dan twee vragen hebben ingevuld zijn er 87 (34,3%) van het mannelijke geslacht en 167 (65,7%) van het vrouwelijke geslacht. Vrouwen lijken dus oververtegenwoordigd te zijn in het databestand. Een reden hiervoor kan lastig worden achterhaald. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 54 jaar. Daarbij is de jongste respondent 15 jaar oud en de oudste 88 jaar. 233 respondenten (91,7%) gaven aan autochtoon te zijn, 18 (7,1%) zijn westerse allochtoon en 3 respondenten (1,2%) hebben een niet-westerse etniciteit.

Vergelijking
Nederland: 47,4% man, 52,6% vrouw.

83% autochtoon, 9% westerse allochtoon, 8% niet-westerse allochtoon. Bron: WoOnonderzoek 2015.

Het gemiddelde inkomen ligt voor het overgrote gedeelte van de respondenten beneden modaal. 173 respondenten (68,1%) geeft aan een beneden modaal inkomen te hebben. 66 respondenten (26%) verdienen een salaris tot 1,5 keer modaal. 12 respondenten (4,7%) verdienen tot 2 keer modaal en 3 respondenten (1,2%) verdienen tot 3 keer modaal. Er was geen enkele respondent die meer dan 3 keer het modale inkomen verdiende. Voor de analyse zullen de respondenten die tot 3 keer modaal

Vergelijking
Nederland: 35,4% beneden modaal, 21,5% tot 1,5 keer modaal, 16,4% tot 2 keer modaal, 17,4% tot 3 keer modaal, 9,2% meer dan 3 keer modaal. Bron: WoOnonderzoek 2015.

verdienen worden samengevoegd bij de respondenten die tot 2 keer modaal verdienen. Er vallen immers geen betrouwbare statistische analyses uit te voeren met maar 3 respondenten binnen één categorie.

Woongroepbewoners geven over het algemeen aan hoogopgeleid te zijn. Zo hebben 158 van de 254 respondenten (62,2%) een opleiding op hbo of WO-niveau afgerond. 60 respondenten (23,6%) hebben een opleiding op havo/mulo of mbo-niveau afgerond. 32 respondenten (12,6%) zijn mavo/mulo of vmbo opgeleid en 3 respondenten (1,2%) hebben een lbo-niveau. Tenslotte geeft één persoon (0,4%) aan alleen het lager onderwijs te hebben afgerond. Omdat de twee laagste opleidingsniveaus zijn ondervertegenwoordigd worden deze voor de analyse samengevoegd met de 12,6% die mavo/mulo of vmbo zijn opgeleid.

Vergelijking
Nederland: 30,7% hbo/WO, 36,2% havo/vwo/mbo, 10,2% mavo/mulo/vmbo, 13,3% lbo, 7,8% lager onderwijs. Bron: WoOnderzoek 2015.

Opvallende gegevens zien we bij de samenstelling van het huishouden van woongroepbewoners. 164 respondenten, ofwel 65,9%, geeft aan alleenstaand te zijn. 55 respondenten (22,1%) leven samen met een partner en 16 (6,4%) wonen samen met partner en kinderen. Andere samenstellingen van huishoudens, zoals het samenwonen met partner, kinderen en anderen, vormen een zeer klein gedeelte van het totaal en zijn daarom geschrapt in de analyse.

Vergelijking
Nederland: 39,9% echtpaar/partner/alleenstaand, 44,8% echtpaar/partner met kinderen, 10,1% alleenstaand met kinderen. Bron: WoOnderzoek 2015.

Als wordt gevraagd hoe bewoners van een woongroep hun eigen groep zou moeten beschrijven zegt 37,3% in een woongroep te wonen. 3,6% woont in een leefgemeenschap. 5,2% van alle respondenten werkt en woont in hun huisvesting en woont dus in een woon-werkgemeenschap. 21,7% van de respondenten zegt in een Centraal Wonen-initiatief te wonen. 25,7% is van mening dat de woongroep waarin zij wonen specifiek is ontworpen voor senioren. Slechts 1 respondent, 0,4% vindt dat hij/zij in een multiculturele woongroep woont en 1,2% zegt dat de woongroep een ecologische is. 4,8% zegt in een ander soort woongroep te wonen.

40,8% van alle woongroepbewoners in het databestand geeft aan voor GroenLinks te stemmen. Dat zijn 89 respondenten. Andere partijen waar woongroepbewoners veel op stemmen zijn de SP (11,9%), PvdA (9,6%) en D66 (9,2%). Er geven maar weinig respondenten aan op de VVD (1,8%), PVV (0,9%) of CU (2,3%) te stemmen.

Vergelijking
Nederland: 20,5% VVD, 19,6% PvdA, 15,4% PVV, 13,6% CDA, 9,8% SP, 6,9% D66, 6,7% GroenLinks, 3,2% CU. Bron: Tweede kamer verkiezingen 2012.

Tot slot geeft het overgrote deel van de respondenten aan te huren van een woningcorporatie, maar liefst 179 (71,9%). 5 respondenten (2%) huren van een particulier en 3 respondenten (1,2%) huren van een of meerdere groepsleden. Naast de respondenten die huren van een woningcorporatie zijn er ook veel woongroepen die samen eigenaar zijn van de woningen, bijvoorbeeld doormiddel van een vereniging (43 respondenten, 17,3%). Tenslotte zijn 19 respondenten (7,6%) zelf eigenaar van hun woning.

Vergelijking
Nederland: 54,3% koopwoning, 24,5% sociale huurwoning, 9% particuliere huurwoning, 12,3%. Bron: WoOnderzoek 2015.

Door de respondenten zijn drie belangrijke redenen genoemd voor vertrek uit een woongroep. 37 respondenten gaven aan dat samenwonen/groter wonen of zelfstandig wonen de belangrijkste reden voor vertrek zou zijn. De reden die daarop volgt is overlijden of ziekte (28 respondenten). 11 respondenten noemden de behoefte aan extra zorg of verhuizing naar een verpleeghuis als de belangrijkste reden voor vertrek.

6.2.1.2 Representativiteit verzamelde data

Om een zo representatief mogelijk beeld van alle woongroepen in Nederland te krijgen zijn woongroepen door heel Nederland benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. Aan de heat map hieronder is te zien dat de geografische spreiding van de respondenten vooral binnen de Randstad en de stadsregio Arnhem-Nijmegen ligt. Als de heat map (figuur 4) echter wordt vergeleken met de woongroepen die geregistreerd staan bij de Federatie Gemeenschappelijk Wonen (figuur 5), wordt duidelijk dat de geografische spreiding van de respondenten in dit onderzoek een representatief beeld vormt van de woongroepen in Nederland. Hierin zijn de woongroepen in Nijmegen licht oververtegenwoordigd, vanwege de verspreiding van flyers onder woongroepen in Nijmegen. Het effect van deze lichte oververtegenwoordiging op de uitkomsten van het onderzoek zijn naar verwachting nihil.

Figuur 4. Heat map respondenten van dit onderzoek.

Figuur 5. Woongroepen bekend bij de Federatie Gemeenschappelijk Wonen (Gemeenschappelijkwonen.nl, z.d.).

De dominantie van vrouwelijke respondenten is opmerkelijk. Niet duidelijk is welke betekenis hieraan moet worden gegeven. Er zijn immers geen landelijke cijfers beschikbaar zijn over het geslacht van woongroepbewoners. Indien het percentage respondenten representatief is voor de samenstelling van woongroepen, zou 65% van de bewoners uit vrouwen bestaan en maar voor 35% uit mannen. Dit wijkt significant af van de geslachtverdeling van andere woningbewoners. Zo blijkt uit het WoOnderzoek 2015 dat van alle woningbewoners in

Nederland 47,4% mannelijk is en 52,6% vrouwelijk ($n=62668$). Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen in woongroepen oververtegenwoordigd zijn. Maar het kan ook zijn dat de verzamelde data op het gebied van geslacht wel representatief is voor de totale woongroep populatie.

Over de representativiteit op andere aspecten valt ook moeilijk iets te zeggen, omdat er geen vergelijkende data beschikbaar zijn waaraan de cijfers kunnen getoetst en gecontroleerd. Zo kan bijvoorbeeld het hoge opleidingsniveau, de overwegend autochtone afkomst, het overwegend beneden modale inkomen of de samenstelling van het huishouden van de respondenten in het databestand mogelijk een bias vormen. Dat is echter niet het geval als het percentage hoogopgeleide, alleenstaande, autochtone woongroepbewoners met een laag inkomen in het databestand een correcte afspiegeling van de realiteit is. Het ontbreken van landelijke cijfers betekent dat de representativiteit van het databestand op socio-demografische gegevens niet kan worden gecontroleerd. Het vergelijken van deze data aan het WoOnderzoek 2015 of andere landelijke gegevens heeft geen zin, omdat woongroepbewoners wezenlijk verschillen van reguliere woningbewoners. De data in het WoOnderzoek is niet representatief voor de woongroep populatie van Nederland.

6.2.1.3 Samenstelling van de afhankelijke variabele 'duurzaamheid'

Zoals in het methodologisch kader al werd aangegeven, is de afhankelijke variabele geconstrueerd uit meerdere indicatoren. Vanuit de indicatoren verhuiscens, (verwachting) groepsbestaan, tevredenheid met woning en tevredenheid met groep is de samengestelde variabele 'duurzaamheid

woongroepen' geconstrueerd. De afhankelijke variabele is op een dergelijke manier samengesteld omdat er in dit onderzoek geen herhaalde metingen zijn gedaan vanwege het tijdsbestek waarin dit onderzoek moet worden afgerond. In paragraaf 5.4 wordt uitgelegd dat dit een risico vormt voor de interne validiteit van het concept 'duurzaamheid woongroepen'.

De afhankelijke variabele duurzaamheid is zoals eerder gesteld samengesteld vanuit 8 vragen in de enquête:

- *Ben je tevreden met je huidige woning?*

Over het algemeen blijken woongroepbewoners tevreden tot zeer tevreden te zijn met de woning waarin zij wonen. Van de in totaal 249 respondenten die deze vraag hebben beantwoord, geven 226 aan dat zij tevreden of zeer tevreden zijn met hun woning, een percentage van maar liefst 90,8%. 6% van de respondenten is niet tevreden, maar ook niet ontevreden met de woning. Een totaal van 3,2% geeft aan ontevreden of zeer ontevreden te zijn met hun woning.

Vergelijking
Nederland: 87,9% zeer tevreden of tevreden, 8,8% niet tevreden maar ook niet ontevreden, 3,2% ontevreden of zeer ontevreden. Bron: WoOnderzoek 2015.

- *Ben je tevreden met de groep waarmee je woont?*

Ook over de groep waarmee zij wonen blijken respondenten onverdeeld positief. 85% geeft aan tevreden of zeer tevreden te zijn met de groep waarmee zij wonen, een iets lager percentage dat tevreden is met hun woning. 11,3% is neutraal wat betreft de groep waarmee zij wonen, ze geven aan niet tevreden maar ook niet ontevreden te zijn. 3,7% geeft aan ontevreden of zeer ontevreden te zijn met de andere bewoners van de woongroep.

- *Hoe lang verwacht je nog in deze groep te wonen (in jaren)?*

Hoe positief woongroepbewoners ook zijn over hun woning en groep, een redelijk groot gedeelte verwacht binnen afzienbare tijd hun huidige woongroep te verlaten. Een significant percentage van 22,7% denkt binnen nu en 3 jaar te verhuizen. Nog eens 17,8% denkt binnen 4 of 5 jaar te verhuizen. Een percentage van 16,4% denkt tussen de 5 tot 10 jaar de groep te verlaten. 8% verlaat de groep binnen 10 tot 15 jaar. 17,8% tussen de 15 en 20 jaar. 17,3% verwacht nog langer dan 20 jaar in de woongroep wonen. Zij geven vaak aan de wens te hebben te sterven in hun huidige woning en groep.

- *Ben je van plan binnen nu en 2 jaar te verhuizen?*

Ondanks dat 22,7% van de woongroepbewoners aangeeft hun groep binnen 3 jaar te verlaten zegt maar 13,3% dat zij van plan zijn binnen 2 jaar te verhuizen. Gezien het grote percentage bewoners dat tevreden is met hun groep is de meest logische verklaring dat bewoners ervan uit gaan dat zij door omstandigheden worden 'verplicht' om de woongroep te verlaten. Bijvoorbeeld omdat zij verwachten dan een gezin te gaan stichten of te gaan samenwonen en de huidige woonruimte daarvoor niet geschikt is.

Vergelijking
Nederland: 61,2% Beslist niet, 23,5% eventueel wel (misschien), 3% zou wel willen (kan niks vinden), 10,1% beslist wel, 2,2% andere huisvesting gevonden/weet niet. Bron: WoOnderzoek 2015.

- *Hoe lang bestaat je woongroep?*

Met de duurzaamheid van de onderzochte woongroepen zit het over het algemeen wel goed, zo blijkt uit de cijfers van het kwantitatief onderzoek. Zo bestaan 55,8% van de woongroepen al langer dan 20

jaar. 11,3% bestaat tussen de 15 en 20 jaar. 15,4% bestaat tussen de 10 en 15 jaar. 9,6% van de woongroepen bestaat tussen de 5-10 jaar en 2,9% bestaat sinds 3 tot 5 jaar. Tot slot is slechts 5% van de woongroepen in de laatste 3 jaar opgericht.

- *Hoe lang woon je al in je huidige groep?*

In relatie tot de vorige vraag laat deze vraag een ander beeld zien. Hoewel meer dan de helft van de woongroepen al meer dan 20 jaar bestaat wonen de meeste bewoners nog niet zo lang in hun huidige woongroep. Het beeld is zelfs omgekeerd, 30% woont namelijk korter dan 3 jaar in hun huidige woongroep. 16,7% woont daar tussen de 3 en 5 jaar. 20,8% woont tussen de 5 en 10 jaar in zijn huidige woongroep, 15,8% tussen de 10 en 15 jaar en 7,9% tussen de 15 en 20 jaar. Slechts 8,8% van alle woongroepbewoners woont al langer dan 20 jaar in hun huidige woongroep.

Vergelijking
Nederland (hoe lang woon je al in je huidige woning): 11,3% korter dan 3 jaar, 13,2% 3-5 jaar, 19% 5-10 jaar, 14,3% 10-15 jaar, 13% 15-20 jaar, 29,1% langer dan 20 jaar. Bron: WoOnonderzoek 2015.

- *Hoe lang verwacht je dat je huidige woongroep (in wisselende samenstelling) nog zal bestaan?*

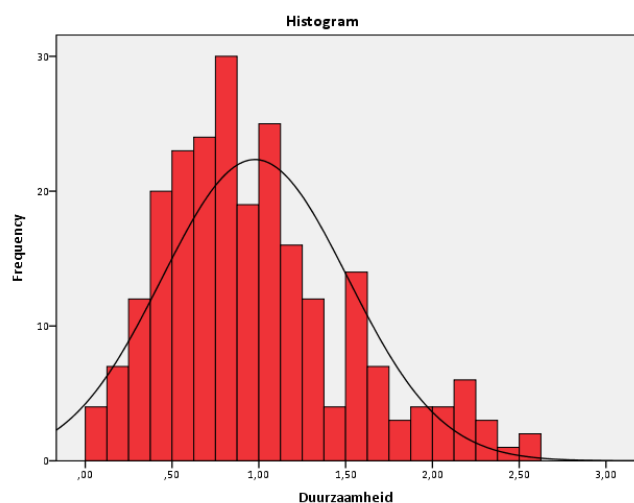
Woongroepbewoners zijn eenstemmig over de verwachte duurzaamheid van de groep waarin zij wonen. Maar liefst 67,1% van alle respondenten denkt dat de groep langer dan 20 jaar zal bestaan. Daarnaast denkt een percentage van 10,8% dat hun groep tussen de 15 en 20 jaar zal bestaan. 9,6% is van mening dat hun groep tussen de 10 en 15 jaar zal bestaan. 7,9% denkt dat dat tussen de 5 en 10 jaar is. Slechts 3,3% van de woongroepbewoners denkt dat hun groep nog zo'n 3 tot 5 jaar zal bestaan en een minieme 1,3% denkt dat hun woongroep binnen 3 jaar wordt opgeheven.

- *Als je nu zou kunnen kiezen, waar zou je dan het liefst wonen (los van je financiële situatie of beschikbaarheid op de woningmarkt)?*

Uit deze vraag blijkt tevens de tevredenheid van respondenten over de groep waarin zij wonen. 70,4% geeft aan het liefst te wonen waar ze nu wonen. 16,3% zegt liever in een andere woongroep te wonen. 13,3% wil eigenlijk liever in een zelfstandige woning wonen.

Door de antwoorden op deze vragen om te zetten naar gestandaardiseerde Z-scores en het gemiddelde van deze gestandaardiseerde Z-scores per respondent te berekenen is de score van de afhankelijke variabele 'duurzaamheid woongroepen' berekend. De gemiddelde score voor het concept 'duurzaamheid woongroepen' is berekend onder voorwaarde dat de respondent op minstens 5 van de 8 vragen een antwoord heeft gegeven. De score voor het concept 'duurzaamheid woongroepen' zal worden gebruikt om verdere analyses te doen.

Uit het berekenen van de gestandaardiseerde Z-scores blijkt dat een score van -0,97 de hoogst haalbare duurzaamheid is en 2,62 de laagst haalbare duurzaamheid. Omdat de precieze waarde

Figuur 6. Verdeling van de samengestelde variabele 'duurzaamheid woongroepen'.

van de afhankelijke variabele irrelevant is en een regressieanalyse bij een gemiddelde van 0 niet correct kan worden uitgevoerd is er 0,97 bij de duurzaamheidsscore en de scores van de andere samengestelde variabelen opgeteld. Zo komt de hoogst haalbare waarde uit op 0 en de laagst haalbare waarde op 3,59. Een respondent die dicht bij de 0 scoort woont dus in een duurzame woongroep. Als de vrijheid wordt genomen om hier een vijfpuntsschaal van te maken dan kan gesteld worden dat een woongroep met een score tussen de 0 en 0,72 een zeer hoge duurzaamheid heeft, een woongroep met een score tussen de 0,73 en 1,44 een hoge duurzaamheid, een woongroep met een score tussen de 1,45 en 2,15 een gemiddelde duurzaamheid, een woongroep met een score tussen de 2,16 en 2,87 een lage duurzaamheid en een woongroep met een score hoger dan 2,88 een zeer lage duurzaamheid. In figuur 5 valt te zien dat de meeste woongroepen een hoge tot zeer hoge duurzaamheid hebben, het gemiddelde van alle woongroepen ligt zelfs op 0,98, waaruit geconcludeerd kan worden dat een gemiddelde woongroep een hoge duurzaamheid heeft.

De interne betrouwbaarheid van het concept 'duurzaamheid woongroepen' kan worden afgeleid uit de Cronbach's Alpha. Deze meet in hoeverre een set van vragen aan elkaar zijn gerelateerd. In het geval van de samengestelde variabele 'duurzaamheid' is de Cronbach's Alpha 0,65. Een algemeen geaccepteerde alpha waarde voor een construct is 0,7. Aangezien de alpha van 'duurzaamheid' dicht bij de 0,7 ligt is de samenstelling acceptabel. Door de vraag 'hoe lang bestaat je woongroep' te verwijderen zou de Cronbach's alpha kunnen stijgen tot 0,718. Er is echter voor gekozen dit niet te doen omdat de vraag naar mening van de onderzoeker bijdraagt aan het concept 'duurzaamheid'. Bovendien is het waarschijnlijker dat de Cronbach's alpha laag is vanwege de heterogeniteit van het concept en niet vanwege een lage betrouwbaarheid (Lance et al, 2006).

6.2.1.4 Samenstelling van onafhankelijke variabelen

Naast het toetsen van de invloed van simpele onafhankelijke variabelen op de duurzaamheid van woongroepen, zoals leeftijd of inkomen, zijn er ook onafhankelijke variabelen die zijn samengesteld uit meerdere vragen. Dit zijn de factoren waarvan volgens de theorie met een zekere mate van plausibiliteit kan worden gezegd dat zij van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen. Net zoals bij het samenstellen van de afhankelijke variabele is gebruik gemaakt van gestandaardiseerde Z-scores om de onafhankelijke variabelen samen te stellen. De interne betrouwbaarheid van deze onafhankelijke variabelen zal tevens worden gecontroleerd d.m.v. de Cronbach's Alpha. De meeste factoren zijn combinaties van meer dan één indicator. Deze factoren zijn vanuit de theorie en hun oorsprong heterogeen, de Cronbach's Alpha is in dat geval minder relevant (Lance et al, 2006). Er zal in het geval van een lage alpha van deze factoren dus eerder worden gekozen om vast te houden aan de theorie, in plaats van het schrappen van vragen om de alpha te verhogen. De beschreven statistiek is in het geval van de onafhankelijke variabelen iets korter gehouden om geen overdaad aan informatie te geven.

Homogeniteit

62,7% van de woongroepen geeft aan een meergeneratie woongroep te zijn. Daarnaast geeft 60,6% aan dat de gezinssamenstelling binnen de woongroep voornamelijk heterogeen is. De mate van homogeniteit van de groep is samengesteld vanuit deze twee vragen, er kan dus geconcludeerd worden dat woongroepen overwegend heterogeen zijn. De Cronbach's Alpha is naar verwachting zeer laag, des te meer omdat de factor is samengesteld uit slechts twee vragen. Zoals verwacht blijkt na berekening de Cronbach's Alpha van deze factor 0,325 te zijn. Deze kan echter niet verhoogd worden door vragen te schrappen (omdat de factor maar twee vragen behelst).

Ondersteuning

Deze factor bestaat uit drie afzonderlijke indicatoren, namelijk service, hulp en bemiddeling (zie 5.3.3.). Het is daarmee een zeer heterogene factor. De Cronbach's alpha van deze factor zal dus naar verwachting eveneens laag zijn. In eerste instantie weet 96,5% tot wie zij zich moeten wenden als het gaat om het onderhoud van hun woning. 73% weet tot wie ze zich moeten wenden als ze een conflict hebben binnen de woongroep. 80,1% voelt zich gesteund door de rest van de groep als ze een probleem hebben, echter voelt maar 39,3% zich gesteund door de woningcorporatie als ze een probleem hebben. Uit een berekening in SPSS blijkt dat de alpha van deze onafhankelijke variabele 0,539. Het schrappen van de vraag 'ik weet tot wie ik mij moet wenden als het gaat om het onderhoud van mijn woning' levert slechts een marginale stijging van de alpha op, er is daarom voor gekozen de samenstelling van de factor niet te wijzigen.

Toezicht en handhaving

Deze factor bestaat uit twee indicatoren, het is daarmee een heterogene factor (zie 5.3.3). 71,6% is het eens met de stelling dat het belangrijk is dat iedereen evenveel bijdraagt aan de groep. 75,1% vindt dat alle groepsleden financieel evenveel bijdragen aan de groep, echter vindt slechts 39,6% dat iedereen immaterieel evenveel bijdraagt aan de woongroep. 54,2% zegt dat er een vorm van sociale controle is op vrijbuitersgedrag van groepsleden, echter verbindt slechts 12,4% een bepaalde vorm van consequenties aan het herhaaldelijk niet volbrengen van verplichte taken. Stellingen als 'iedereen draagt financieel evenveel bij aan de woongroep' en 'iedereen draagt immaterieel evenveel bij aan de woongroep' zijn niet goed verenigbaar. De Cronbach's alpha ligt voor deze factor dus tevens laag, namelijk 0,553. Door de indicator 'collectieve actie' te schrappen kan dit eventueel nog worden verhoogd tot 0,615. De theorie maakt echter duidelijk dat deze indicator moet worden meegenomen, de onderzoeker heeft er dus voor gekozen de indicator 'collectieve actie' in de samengestelde variabele 'toezicht en handhaving' te laten zitten.

Rolverdeling

Ook deze factor bestaat uit twee indicatoren, bij elk van deze indicatoren is één vraag gesteld (zie 5.3.3). De vragen van deze indicatoren zijn in tegenstelling tot de indicatoren van de vorige factoren redelijk verenigbaar, namelijk 'De groepsleden van de groep hebben ieder een bepaalde rol' (70,4% van de respondenten is het hiermee eens) en 'de taken in de woongroep zijn evenredig verdeeld' (39,9% van de respondenten is het hiermee eens). Er zijn echter maar twee vragen gesteld, wat een negatief effect heeft op de Cronbach's alpha. De onderlinge betrouwbaarheid (Cronbach's alpha) van deze vragen is 0,534, wat relatief hoog is voor twee items.

Betrokkenheid

91,5% antwoord bevestigend als hen wordt gevraagd of zij zich betrokken voelen bij hun woongroep. Iets meer dan de helft (61%) is het eens met de stelling dat iedereen in de woongroep is betrokken bij het groepsbestaan. 62,3% zegt dat iedereen aanwezig is bij groepsvergaderingen en 74,9% zegt dat er regelmatig groepsactiviteiten worden georganiseerd. 52,5% zegt dat bij de groepsactiviteiten in ieder geval meer dan de helft van de woongroep meedoet. Uit het hercoderen van het aantal groepsactiviteiten blijkt dat het gemiddelde aantal groepsactiviteiten per maand tussen de 1 en 5 ligt. Hoewel 'betrokkenheid' twee indicatoren heeft (zie 5.3.3.), en daarmee een heterogene factor is, zijn de vragen die voor beide indicatoren worden gesteld goed verenigbaar. De verwachte interne betrouwbaarheid van de factor is dus hoog. Om de frequentie van de gezamenlijke activiteiten mee te

nemen is het gemiddelde genomen van het totale aantal gemeenschappelijke activiteiten. Deze is vervolgens ook meegenomen in de berekening van de Cronbach's alpha. Deze komt uit op 0,719. De interne betrouwbaarheid van de factor 'betrokkenheid' is dus goed.

Regels en kaders

Net zoals de meeste andere factoren heeft de factor 'regels en kaders' ook twee indicatoren (zie 5.3.3.). De indicatoren zijn redelijk verenigbaar, maar er wordt maar een klein aantal vragen gesteld. 29,2% zegt dat de toetredingseisen tot de woongroep coulant tot zeer coulant zijn, maar liefst 53,2% is hier neutraal over, de rest vindt de toelatingseisen streng. 31,1% van de woongroepbewoners heeft redelijk wat regels of veel regels binnen de groep, 49,5% heeft een paar regels. 69% van de woongroepen hanteert eisen op een of twee gebieden als zij een nieuwe bewoner kiezen, de rest hanteert meer eisen. De Cronbach's Alpha is onverwacht laag, deze komt op 0,393 uit. Waarschijnlijk is de heterogeniteit van de factor hier debet aan.

Autonomie

97,3% van alle woongroepen zegt zelf nieuwe bewoners te kunnen voordragen. Respondenten die op deze vraag nee hebben geantwoord, zijn niet meegenomen in de andere analyses, uitsluitend in de factor 'autonomie'. 26,6% vindt dat er ook andere partijen invloed hebben op hoe hun woongroep wordt bestuurd. De Cronbach's Alpha (0,06) is bij deze factor zeer laag, omdat de meetniveaus van de antwoorden verschillen en er maar twee vragen worden gesteld om deze factor te berekenen. Hercoderen is in dit geval niet mogelijk.

Groepsgrootte

Het gemiddelde aantal huishoudens binnen een woongroep in dit onderzoek is 22,4. Het gemiddeld aantal inwonende personen van de woongroepen die zijn onderzocht bedraagt 33,8. Over het algemeen vinden woongroepbewoners dat de ideale woongroep uit 10 tot 20 of 20 tot 30 huishoudens bestaat. Omdat de 'groepsgrootte' maar één indicator (zie 5.3.3) heeft is de factor redelijk homogeen. De Cronbach's Alpha van de 'groepsgrootte' is 0,7, wat een acceptabele interne betrouwbaarheid inhoudt.

Stabiliteit en toegankelijkheid

23,1% van alle respondenten vindt dat er redelijk vaak bewoners vertrekken uit hun woongroep. 17,6% is hier neutraal over en 59,3% is het hier niet of helemaal niet mee eens. Maar liefst 83,7% vindt dat nieuwe bewoners snel worden opgenomen in de woongroep. Vrijwel niemand vindt dat dat niet snel gebeurt, slechts 4,1%. In totaal is maar 1 respondent van de n=221 van mening dat hij zich moet aanpassen aan een nieuwe bewoner. 77,8 procent vindt dat beide zich moeten aanpassen en 21,7% vindt dat de nieuwe bewoner zich moet aanpassen aan de groep. Om de Cronbach's Alpha uit te rekenen is de enkele bewoner die vindt dat hij/zij zich moet aanpassen aan de nieuwe bewoner verwijderd. Deze outlier veroorzaakt een problemen bij het uitrekenen van de alpha. Na het uitrekenen van de alpha blijkt dat deze op 0,120 uitkomt. Door de vraag 'een nieuwe bewoner treedt toe tot de groep, wie moet zich aanpassen' te schrappen komt de Cronbach's Alpha uit op 0,388, er is daarom voor gekozen deze vraag te schrappen.

6.2.1.5 Correlaties

Voordat de onderzoeksresultaten worden geanalyseerd doormiddel van regressieanalyses, moet er worden vastgesteld of de onafhankelijke variabelen die worden getoetst aan de 'duurzaamheid

woongroepen' een samenhang vertonen met deze afhankelijke variabele. Hiervoor moet de correlatiecoëfficiënt worden berekend. Er zijn verschillende methoden voor het berekenen van

correlaties. Zoals eerder gezegd in paragraaf 5.3.2 heeft een parametrische toets zoals de Pearson's R altijd de voorkeur boven een non-parametrische toets als Spearman's rho. In deze thesis moeten echter beide worden gebruikt. Omdat inkomen, opleiding, soort woongroep, geslacht, etniciteit, eigendomsverhouding en samenstelling huishouden uitsluitend op een ordinaal meetniveau kunnen worden meegenomen in de correlatieberekening en daarnaast niet normaal verdeeld zijn, moet voor deze variabelen Spearman worden gebruikt. Voor de rest van de onafhankelijke variabelen waarvan een correlatie met duurzaamheid kan worden berekend: leeftijd, groepsgrootte, ondersteuning, toezicht en handhaving, rolverdeling, betrokkenheid, autonomie, stabiliteit en toegankelijkheid en tot slot regels en kaders kan wel Pearson's R worden gebruikt.

Correlaties ordinale variabelen (Spearman)

	Geslacht	Inkome n	Etnische afkomst	Opleiding	Samenstelli ng huishouden	Soort woongroe p	Eigendom sverhou ding	Duurzaa mheid
Geslacht								
Inkomen	-,186**							
Etnische afkomst	,155**	-,118*						
Opleiding	-,070	,157**	,029					
Samenstelling huishouden	,254**	-,222**	,150**	,117*				
Soort woongroep	,054	,113*	-,039	-,091	,054			
Eigendomsverhouding	,043	,189**	,096	,180**	-,093	-,078		
Duurzaamheid	-,043	-,206**	,130*	,113*	,187**	-,030	-,075	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed). N=240.

Tabel 12. Spearman correlaties ordinale variabelen.

Uit de bovenstaande tabel kan worden opgemaakt dat, van de correlaties berekend met Spearman, inkomen de sterkste samenhang laat zien met de duurzaamheid. Daarnaast valt ook op te maken dat geslacht, de soort woongroep en de eigendomsverhouding geen samenhang hebben met de duurzaamheid. Ook is te zien dat opleiding en etniciteit een zwakke samenhang met de duurzaamheid hebben, maar wel sterk genoeg om significant te zijn. Inkomen en samenstelling van het huishouden vertonen een sterk significante lineaire samenhang met de duurzaamheid van woongroepen.

Correlaties interval & ratio variabelen (Pearson)

	Groeps grootte	Ondersteuning	Toezicht en handhaving	Rolverdeling	Betrokkenheid	Autonomie	Stabiliteit en toegankelijkheid	Regels en kaders	Leeftijd	Duurzaamheid
Groepsgrootte										
Ondersteuning	,007									
Toezicht en handhaving	,202**	,212**								
Rolverdeling	,385**	,069	,564**							
Betrokkenheid	,314**	,300**	,393**	,436**						
Autonomie	,074	,093	-,072	-,040	,061					
Stabiliteit en toegankelijkheid	,002	,308**	,009	,063	,407**	,048				
Regels en kaders	,100	,085	,197**	,204**	,268**	-,069	,031			
Leeftijd	,208**	-,217**	-,067	,175**	-,116	-,081	-,399**	-,026		
Duurzaamheid	-,234**	,369**	,061	,088	,350**	,083	,350**	,172**	-,383**	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed). N=216. (Ondersteuning N=163).

Tabel 13. Pearson correlaties samengestelde variabelen.

Uit de tabel met Pearson correlaties valt op te maken dat de variabelen toezicht en handhaving, rolverdeling en autonomie geen significante samenhang hebben met de duurzaamheid van woongroepen. Ondersteuning, leeftijd, betrokkenheid en stabiliteit vertonen daarentegen een zeer sterke samenhang met de duurzaamheid.

6.2.2 Kwantitatief onderzoek - analyses

In deze paragraaf wordt doormiddel van regressieanalyse het verband van de onafhankelijke variabelen met de afhankelijke variabele duurzaamheid getoetst. Omdat het meetniveau van de onafhankelijke variabelen woonwensen en ontstaansachtergrond zich niet lenen voor het doen van regressieanalyses zullen deze enkel op een beschrijvende wijze worden weergegeven. De andere onafhankelijke variabelen zullen in verschillende modellen worden geplaatst waarna de regressie van deze modellen op de duurzaamheid van woongroepen wordt geanalyseerd. Model 1 zal bestaan uit alle factoren die volgens de theorie van invloed zijn op de duurzaamheid ongeacht of er een correlatie is aangetoond in de vorige paragraaf. Model 2 zal enkel bestaan uit de factoren die een significante correlatie hebben met de duurzaamheid. Model 3 zal bestaan uit factoren die in de regressieanalyse een significante samenhang hebben met de duurzaamheid van woongroepen. Het doel van het opstellen van meerdere modellen is een zo hoog mogelijke verklaringskracht te realiseren met een zo

laag mogelijk aantal onafhankelijke variabelen. De kwaliteit van de modellen zal worden gecontroleerd met behulp van een residu-analyse.

6.2.2.1 Woonwensen en ontstaansachtergrond

Omdat er met de onafhankelijke variabelen woonwensen en ontstaansachtergrond geen statistische toets kan worden uitgevoerd vanwege het meetniveau waarop deze is geregistreerd, kan de Cronbach's Alpha van deze variabelen niet worden uitgerekend. Er kunnen dus ook geen regressieanalyses of andere statistische toetsen worden uitgevoerd met deze twee onafhankelijke variabelen. Interpretatie van de data van deze variabelen moet dus tot stand komen vanuit eenvoudige frequentietabellen.

Ontstaansachtergrond

45,8% geeft aan dat hun woongroep is ontstaan vanuit een sociale reden. Zij zien gezelligheid als de belangrijkste ontstaansreden van de woongroep. 15,5% vindt dat de woongroep geen specifieke achtergrond heeft. Ecologische (11,4%), Zelf ontplooiende (11%) hulpverlenende (7,6%), economische (8,6%) en religieuze (4,1%) ontstaansredenen volgen hierna. Na een vraag over de ontstaansredenen van de groep, is er ook een vraag gesteld over de achtergrond die de groep op dit moment heeft. 47,6% van alle respondenten gaf aan dat hun woongroep op dit moment een sociale achtergrond heeft. 23,4% vindt dat er geen specifieke achtergrond is. De andere achtergronden blijven min of meer hetzelfde aan de oorspronkelijke ontstaansredenen en dalen allemaal lichtelijk. De meeste woongroepen die een bepaalde ontstaansreden hebben bewegen zich dus langzaam naar ofwel een sociale achtergrond, ofwel 'geen specifieke achtergrond'. Hieruit kan mogelijk worden opgemaakt dat een ontstaansachtergrond in de beginfase van een groep een belangrijkere rol speelt dan in latere fases. Een voorspelling die ook al werd gedaan door meerdere anonieme respondenten in het kwalitatieve expertonderzoek.

Woonwensen

In het kader van de factor woonwensen zijn vier vragen aan respondenten gesteld: *Welke ruimte (waarbij 1 het meest belangrijk is en 10 het minst belangrijk) vindt je belangrijk om zelfstandig te hebben, Welke ruimte (waarbij 1 het meest belangrijk is en 10 het minst belangrijk) vindt je belangrijk om gemeenschappelijk te hebben, Welke ruimtes heb je op dit moment zelfstandig en Welke ruimtes heb je op dit moment gemeenschappelijk?* Deze vier vragen hebben aanvankelijk als doel gehad het effect van het verschil tussen de gewenste en werkelijke woonwensen op de duurzaamheid te meten. Omdat Qualtrics de data echter op een onbruikbare manier heeft geregistreerd, is het niet mogelijk om dergelijke analyses uit te voeren. Daarnaast hebben meerdere respondenten de beginrangorde van de vragen overgenomen, en daarmee de vraag waarschijnlijk dus niet waarheidsgetrouw beantwoord. De resultaten van deze vragen zijn dus minder sterk. Kortom: er kan niet worden gezegd of woonwensen samenhangen of een verband hebben met de duurzaamheid van woongroepen.

De voorzieningen die woongroepbewoners zelfstandig en gemeenschappelijk hebben hangt voor een groot deel af van de soort woongroep waarin zij wonen. Centraal Wonen-initiatieven bestaan vaak uit complete zelfstandige woningen, terwijl normale woongroepen vaak uit één woning bestaan die gedeeld wordt met meerdere huishoudens. Omdat de factor 'soort woongroep' echter geen significant verband vertoont met de duurzaamheid van woongroepen kan met een zekere waarschijnlijkheid ook worden gezegd dat woonwensen geen verband hebben met de duurzaamheid.

Zoals te zien in de bovenstaande tabellen kan er doormiddel van beschrijvende statistiek wél worden gezegd welke ruimtes bewoners van woongroepen gemeenschappelijk of zelfstandig wensen te hebben. 65% van de woongroepbewoners geeft aan dat zij een gemeenschappelijke keuken hebben, 64% geeft aan een gemeenschappelijke woonkamer te hebben en 76% heeft een gemeenschappelijke tuin. Het hebben van een gemeenschappelijke keuken, woonkamer en tuin worden echter als verreweg de belangrijkste gemeenschappelijke ruimtes gezien (zie bijlage 9.3.2). 56% van de woongroepen heeft een gemeenschappelijke hobby of werkruimte en 47% heeft een logeerkamer. Toch geven maar zeer weinig woongroepbewoners aan dat zij deze ruimtes graag gemeenschappelijk willen hebben (zie bijlage). Met het oog op het ontwerp van nieuwe woongroepen kan met dergelijke wensen rekening worden gehouden. Dit zijn echter maar voorbeelden. Hoewel niet kan worden aangetoond of woonwensen in verband staan met de duurzaamheid van woongroepen zal het vervullen van woonwensen van woongroepbewoners waarschijnlijk leiden tot een grotere tevredenheid onder bewoners, wat indirect de duurzaamheid van de groep zal verhogen.

6.2.2.2 Regressieanalyses

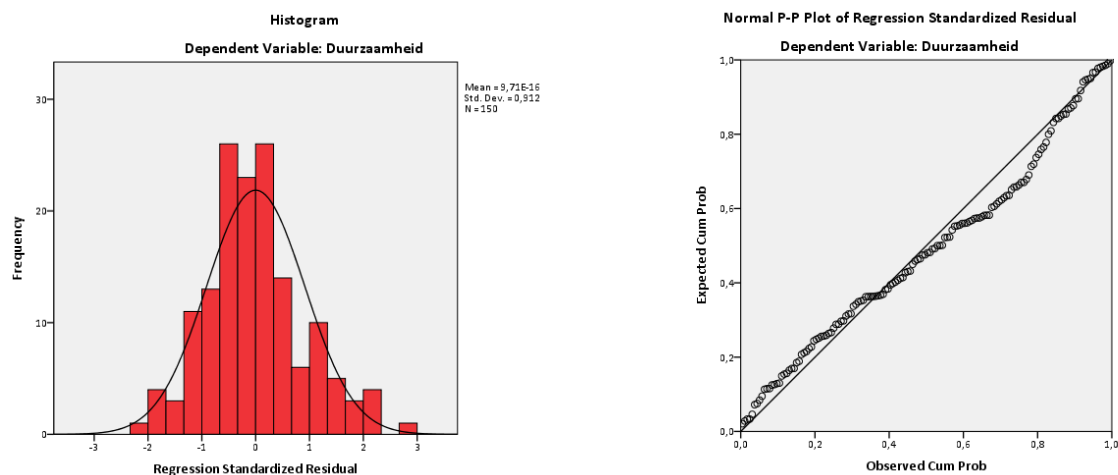
Bij het doen van een meervoudige regressieanalyse gaat het om het verklaren of voorspellen van de afhankelijke variabele op basis van meerdere onafhankelijke variabelen (Field, 2005). In deze thesis is het uitvoeren van een regressieanalyse nodig, omdat er getoetst wordt of er een relatie bestaat tussen de factoren die zijn gedestilleerd uit de theorie en de duurzaamheid van woongroepen. Door een lineaire relatie te veronderstellen tussen de afhankelijke duurzaamheid en de onafhankelijke variabelen (zie 5.3.3) kan het significantie van de relaties worden berekend. Hieruit valt ook op te maken welke onafhankelijke variabelen een duidelijk verband met de duurzaamheid van woongroepen en welke niet.

In deze paragraaf zijn drie modellen voor duurzaamheid opgesteld. De modellen laten het proces zien dat is doorlopen om op het uiteindelijke verklaringsmodel uit te komen, model 3. Het eerste model bevat alle variabelen waarover kwantitatieve data beschikbaar is. Het tweede model bestaat uit alle variabelen die een significante correlatie hebben met de duurzaamheid. Het laatste model bestaat uitsluitend uit variabelen met een overschrijdingskans lager dan 0,010. Een overschrijdingskans die lager ligt dan 0,010 wijst op een zeer sterke significantie.

Per model zal eerst de kwaliteit van het model worden gecontroleerd doormiddel van een residu-analyse. Over het algemeen wordt aangenomen dat de kwaliteit van een model goed is als de residuen normaal verdeeld zijn en de variantie van de residuen constant is (Field, 2005). Vervolgens zal de verklaringskracht van elk model worden besproken en tot slot de regressies zelf.

Model 1

In het eerste regressiemodel worden alle variabelen (15) die kwantitatief zijn te verbinden aan het duurzaamheidscijfer meegenomen, te weten: leeftijd, groepsgrootte, ondersteuning, toezicht en handhaving, rolverdeling, betrokkenheid, autonomie, stabiliteit en toegankelijkheid, regels en kaders, inkomen, etniciteit, opleidingsniveau, gezinssamenstelling, geslacht en het soort woongroep. De hieronder getoonde grafieken vormen samen de residu-analyse van dit model. In het histogram valt te zien dat de residuen van het model redelijk normaal verdeeld zijn. De cumulatieve verdeling van de residuen, te zien in de rechter grafiek, wijkt op sommige punten echter af van de verwachte cumulatieve verdeling. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de kwaliteit van dit model niet erg sterk is.

Figuur 7. Residu-analyse model 1.

In de onderstaande tabel vallen enkele interessante waardes af te lezen: de R-waarde, de R-square waarde, de adjusted R-Square waarde van het model. De R-waarde geeft aan in hoeverre het model correleert met de afhankelijke variabele duurzaamheid. Het eerste model correleert dus voor ,738 met de duurzaamheid. Dergelijke waardes worden binnen de sociale wetenschap gezien als zeer hoog. Ook de R-square waarde en de adjusted R-square waarde zijn hoog te noemen. De adjusted R-square geeft aan dat de duurzaamheid voor 45,2% verklaard kan worden vanuit het model. Dit is echter niet verwonderlijk, omdat er veel variabelen zijn meegenomen in dit model. Een hoog aantal variabelen leidt in de regel ook tot een hoge verklaringskracht.

R	R Square	Adjusted R Square	Standard Error of the Estimate
,738	,544	,452	,38765

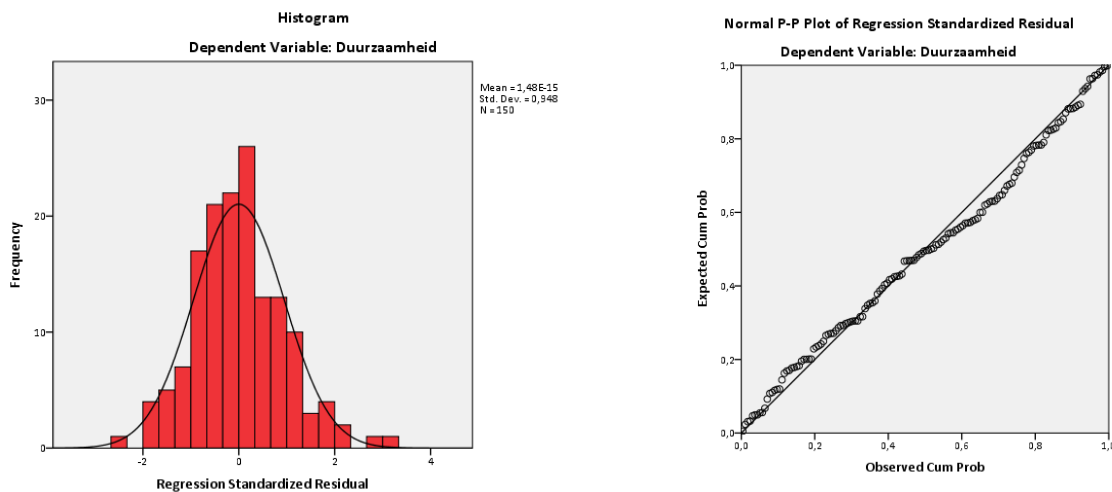
Tabel 14. Verklaringskracht eerste verklaringmodel duurzaamheid.

Weinig variabelen in het eerste model laten een significantie zien van onder de 0,010 (bijlage 9.3.3, tabel 26). Bij een waarde van boven de 0,010 is het verband tussen de onafhankelijke variabele en de duurzaamheid voor minder dan 99% betrouwbaar. In de regressiecoëfficiënten van model 1 is dus al te zien dat leeftijd, groepsgrootte en betrokkenheid waarschijnlijk goede voorspellers zijn van de duurzaamheid van een woongroep. Uit de gestandaardiseerde beta waardes kan worden afgeleid hoe sterk het verband met de afhankelijke variabele duurzaamheid is. Daarbij moet het verband uiteraard

wel significant zijn ($p < 0,010$). In het eerste model springen twee onafhankelijke variabelen tussen de rest uit; leeftijd en betrokkenheid (bijlage 9.3.3, tabel 26). Deze variabelen dragen met zijn tweeën voor een zeer groot deel bij aan de verklaringskracht van het eerste model. Het verband van deze variabelen met de duurzaamheid van woongroepen is zeer sterk te noemen. Andere variabelen die een sterk verband laten zien zijn groeps grootte en (in mindere mate) toezicht en handhaving. Tussen toezicht en handhaving en duurzaamheid kan echter niet met voldoende betrouwbaarheid een significant verband worden aangetoond.

Model 2

In het tweede regressiemodel zijn variabelen die niet significant correleren met de duurzaamheid van woongroepen verwijderd. Hierdoor blijven er 10 variabelen over die worden meegenomen in het tweede model. Als eerste wordt de kwaliteit van het model weer getest door de verdeling van de residuen te plotten in SPSS. In figuur 7 valt te zien dat de residuen van het tweede model de verwachte waarde duidelijk dichter benaderen dan de residuen van het eerste model (figuur 6). Het tweede model is daarom kwalitatief beter dan het eerste model.

Figuur 8. Residu-analyse model 2.

De R-waarde en de adjusted R-square waarde zijn in het tweede model duidelijk gedaald. Dit heeft alleszins te maken met het schrappen van variabelen. Dit heeft vrijwel altijd tot gevolg dat de correlatie en de verklaringskracht van het model lager wordt. Daartegenover staat echter dat het model wel van een hogere kwaliteit is. Door het schrappen van variabelen wordt er relatief gezien een groter gedeelte van de duurzaamheid verklaard met een lager aantal variabelen. Bovendien is de verklaringskracht van het model, 41,7%, nog steeds erg goed te noemen.

R	R Square	Adjusted R Square	Standard Error of the Estimate
,690	,476	,417	,39989

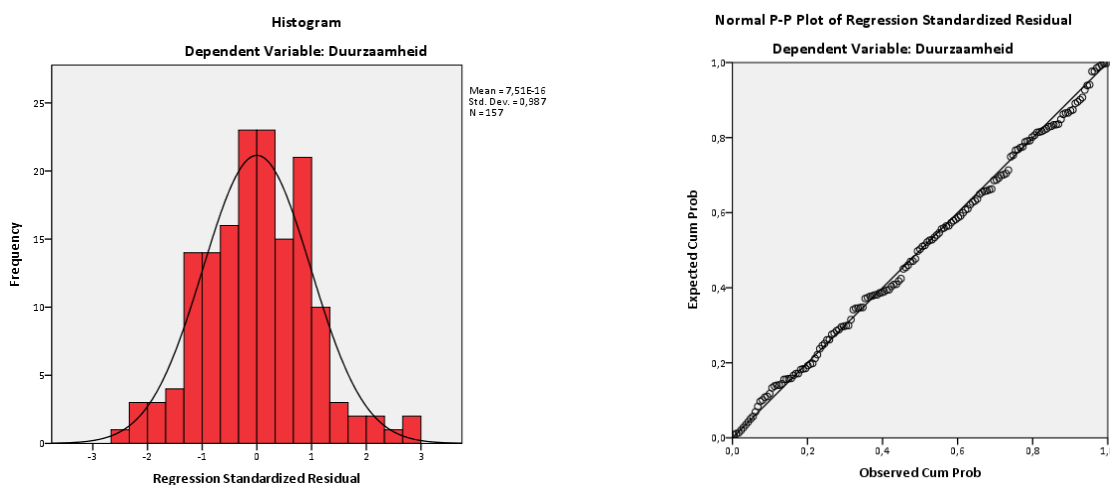
Tabel 15. Verklaringskracht tweede verklingsmodel duurzaamheid.

In het tweede model is de relatieve sterkte van de verbanden met de afhankelijke variabele duurzaamheid lager geworden (bijlage 9.3.3, tabel 27). Omdat de standardized beta een partieel effect is, kan dit betekenen dat één of meerdere van de geschrapte variabelen het effect van de andere variabelen in het eerste model modereerden. Ook valt op dat buiten leeftijd, groeps grootte,

betrokkenheid en in mindere mate ondersteuning en een beneden modaal inkomen geen enkele variabele een sterk significant verband heeft met de duurzaamheid (bijlage 9.3.3, tabel 27). Van deze variabelen kan dus niet met genoeg betrouwbaarheid worden gezegd dat zij van invloed zijn op de duurzaamheid van woongroepen. Wat betreft ondersteuning en een lager dan modaal inkomen, deze hebben eveneens een significantie die lager dan 0,010 ligt. Echter, ondanks dat zij niet voldoen aan de strenge betrouwbaarheidseisen van deze thesis kunnen zij wel ter controle worden opgenomen in het volgende model, zo kan worden gekeken of minder moderatie-effecten en een kleiner model het significantie van deze variabelen verhoogt.

Definitieve model

Het derde, laatste en definitieve model bestaat in eerste instantie uit vijf factoren: leeftijd, groepsgrootte, ondersteuning, betrokkenheid en een beneden modaal inkomen. Omdat ondersteuning en inkomen in het tweede model een significantie vertoonden die lager was dan de eisen die hieraan door de auteur worden gesteld, zijn deze enkel ter controle meegenomen in het derde model. Uit de controle blijkt dat ondersteuning binnen dit model wel een significantie heeft die onder de 0,010 ligt, daarom is besloten deze variabele in het model te houden. Inkomen is uit het model geschrapt omdat de variabele een te hoge significantie vertoont van 0,048. Entamerend, in de residu analyse valt te zien dat de residuen van het derde model zeer dicht bij de verwachte waarden liggen. Vooral de cumulatieve verdeling van de residuen vertoont een zeer sterk verloop. Deze is vrijwel gelijk aan de verwachte cumulatieve verdeling. Dit betekent dat de residuen van het derde model sterk normaal verdeeld zijn. Het model is daarmee vrijwel volledig homoscedastisch en van een zeer hoge kwaliteit.

Figuur 9. Residu-analyse model 3.

Als gekeken wordt naar de R-waarde en de adjusted R-square waarde van het derde model dan valt op dat de waarden niet veel afwijken van het tweede model. Dit is een goed teken, omdat er in het derde model maar vier variabelen zijn opgenomen, ten opzichte van 10 in het tweede model. Met een totaal van vier variabelen is een verklaringskracht van 38,4% behaald, tegenover een verklaringskracht van 41,7% van het tweede model. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de zes geschrapte variabelen slechts 3,3% van de variantie van duurzaamheid verklaarden. Het derde model van vier variabelen met een verklaringskracht van 38,7% is zeer sterk te noemen. Er kan met een grote betrouwbaarheid

worden gezegd dat de variabelen in dit model van een sterk verband hebben met de duurzaamheid van woongroepen.

R	R Square	Adjusted R Square	Standard Error of the Estimate
,632	,400	,384	,40742

Tabel 16. Verklaringskracht derde verklaringsmodel duurzaamheid.

In de tabel met regressiecoëfficiënten is te zien dat de variabelen allen een significantie hebben die onder de 0,010 ligt, waardoor met een 99% zekerheid kan worden gezegd dat deze variabelen een verband hebben met de duurzaamheid van woongroepen. In de beta waardes valt te lezen dat betrokkenheid het sterkst verbonden is met de duurzaamheid van woongroepen, hoe hoger de betrokkenheid van de bewoners in de woongroep, hoe hoger de duurzaamheid. Leeftijd en groepsgrootte volgen op gepaste afstand en hebben eveneens een positief verband. Een gemiddeld hoge leeftijd van groepsleden en een hoog aantal bewoners en huishoudens in de groep hebben beide een positief effect op de duurzaamheid van woongroepen. Ondersteuning heeft binnen het model relatief het minst sterke verband met de duurzaamheid, ook hier is weer sprake van een positief verband, meer ondersteuning betekent een hogere duurzaamheid van de groep. De beta waardes binnen dit model kunnen allemaal middelmatig sterk tot zeer sterk worden genoemd. Het derde model is concluderend kwalitatief hoogwaardig en een uitstekende predictor voor de duurzaamheid van woongroepen, het is daarmee het meest gewenste model om de duurzaamheid van woongroepen te voorspellen.

	Standardized Beta	Significance
(Constant)	-	,000
Leeftijd	,274	,000
Groepsgrootte	,292	,000
Ondersteuning	,194	,005
Betrokkenheid	,399	,000
Inkomen: Beneden-modaal	-	,048

Vanwege de omgekeerde registratie van de constante zijn de effecten van leeftijd en groepsgrootte gehercodeerd tot een positieve relatie.

Tabel 17. Regressiecoëfficiënten en significantie definitieve model duurzaamheid.

6.2.3 Kwantitatief onderzoek – resumé onderzoeksresultaten

Uit het kwantitatief onderzoek, waarbij moet worden opgemerkt dat vrouwen en ouderen over gerepresenteerd zijn, blijkt dat vier variabelen van de 17 variabelen in het kwantitatief onderzoek: leeftijd, groepsgrootte, ondersteuning en betrokkenheid een positief statistisch significant verband hebben met de duurzaamheid van woongroepen. 38,4% van de duurzaamheid van woongroepen kan door deze vier factoren worden verklaard. Deze verklaringskracht is hoog. Van deze vier factoren heeft betrokkenheid het sterkste positieve verband, daarna groepsgrootte en leeftijd. Ondersteuning heeft het zwakste significante verband met de duurzaamheid. Uit het onderzoek blijkt daarnaast dat mensen het liefst een slaapkamer, woonkamer en keuken zelfstandig hebben en een keuken, woonkamer en tuin gemeenschappelijk. Deze wensen zijn echter lang niet altijd in de werkelijkheid terug te zien. Ook blijkt dat veel woongroepen een bepaalde ideologische achtergrond hebben bij oprichting. Echter, naar mate de tijd vordert, vervaagt deze ideologie nogal eens en beweegt de groep naar een aspecifieke of gezelligheidsachtergrond.

7. Conclusie

In de conclusie van deze thesis wordt de hoofdvraag beantwoord (7.1), worden aanbevelingen gegeven met betrekking tot het huisvesten van woongroepen (7.2), wordt er gereflecteerd op het verloop van het onderzoek (7.3) en zullen er aanknopingspunten voor vervolgonderzoek worden geformuleerd (7.4).

7.1 Beantwoording van de hoofdvraag

In de conclusie van de thesis wordt teruggeblikt op de belangrijkste onderzoeksresultaten voor het beantwoorden van de hoofdvraag van deze thesis: *‘Hoe kan het voortbestaan van woongroepen door woningcorporaties worden gewaarborgd?’*. Om deze vraag te beantwoorden zijn in het eerste hoofdstuk zeven deelvragen opgesteld. De eerste vijf deelvragen hadden betrekking op de voorbereiding en de theorie van het onderzoek, terwijl de laatste twee deelvragen betrekking hadden op het empirische gedeelte. Door uit de eerste deelvragen theoretische factoren te destilleren die in het empirische gedeelte van het onderzoek getoetst werden, kon het verband tussen deze factoren en de duurzaamheid van woongroepen worden onderzocht. In deze paragraaf worden deze verbanden nader besproken.

7.1.1 Terugblik op de onderzoeksresultaten

Het terugblikken op de onderzoeksresultaten gebeurt in twee delen. De vier factoren die zijn onderzocht in het kwalitatieve onderzoek worden als eerst behandeld. Daarna worden de resultaten van het kwantitatieve onderzoek besproken.

7.1.1.1 Kwalitatief onderzoek

Van de 21 factoren die in dit onderzoek zijn getoetst, zijn er vier die niet (goed) binnen een kwantitatief onderzoek passen. Het kwalitatieve Delphi-onderzoek (expertonderzoek) is gebruikt om deze vier factoren te toetsen. Verder is binnen het kwalitatief onderzoek aan elke respondent gevraagd wat het effect is van het nieuwe beleid voor passend toewijzen en welke vijf factoren het meest doorslaggevend zijn voor de duurzaamheid van woongroepen. Kwantitatief en kwalitatief onderzoek zijn op deze manier zowel aanvullend op elkaar als naast elkaar gebruikt. Het raakvlak tussen de twee onderzoeken versterkt de onderzoeksresultaten.

Vertrouwen en afhankelijkheid, leiderschap, doelbewustheid en groepsfase zijn de vier factoren waar in het expertonderzoek naar gevraagd is. Vertrouwen en afhankelijkheid spelen volgens het onderzoek een relatief grote rol bij de duurzaamheid van woongroepen. Het formaat van de woongroep is daarbij een belangrijke moderator. Onderling vertrouwen tussen groepsleden blijkt belangrijker te zijn bij een kleine groep. Veel respondenten stellen zelfs dat vertrouwen bij groepen van een klein formaat een minimumvoorwaarde is. Een van de redenen hiervoor is dat bewoners in een kleine groep in een grotere mate van elkaar afhankelijk zijn. Men moet erop vertrouwen dat een andere bewoner zijn of haar taken uitvoert. Dat kan gaan om het vuilnis buiten zetten, maar ook om belangrijkere zaken. In grotere groepen, waar bewoners elkaar minder goed kennen, is men minder (diep) afhankelijk van andere groepsleden en hoeft men dus minder te steunen op een vertrouwensrelatie. Echter geldt, net als bij kleine groepen, dat asymmetrische afhankelijkheid ook voor grote groepen schadelijk is voor de duurzaamheid van de groep. Hoe groter deze asymmetrie is en hoe verder de afhankelijkheid gaat,

hoe schadelijker dat kan zijn voor het voortbestaan van een groep. Een kleine woongroep heeft simpelweg meer kans op dergelijke asymmetrische afhankelijkheden. Een symmetrische afhankelijkheid kan echter positief zijn voor de duurzaamheid. Het verhoogt vertrouwen en geeft bewoners het gevoel op elkaar te kunnen bouwen.

Leiderschap heeft waarschijnlijk weinig invloed op de duurzaamheid van woongroepen in Nederland. Dat komt omdat veel woongroepen het leiderschap hebben ondergebracht in een gekozen bestuur, waarbij de absolute macht bij de ledenvergadering rust, of helemaal geen leidersfiguur binnen de groep hebben. Groepen met absolute leiders zijn zeer schaars in Nederland. Het effect van het hebben van een leider is daarbij ook niet goed te bepalen. Bovendien kunnen leiders ontwrichtend werken voor een groep, als deze ‘achter de schermen’ bepaalde dingen gaan regelen, roddelen of andere bewoners negatief beïnvloeden. In de opstartfase van een groep kan een leidersfiguur wel een rol invullen die positief is voor de duurzaamheid van een groep. Een voortrekker kan de groep blijven motiveren om huisvesting te zoeken en helpen tegenslagen te verwerken, waardoor deze voortrekker een positieve invloed kan hebben op de duurzaamheid van een groep in de opstartfase. Het verlies van de voortrekker levert daarbij wel een aanmerkelijk risico op voor de duurzaamheid.

Het hebben van een gezamenlijke doelstelling kan een belangrijke rol spelen voor de duurzaamheid van een groep. Het kan de juiste mensen bij elkaar brengen en een gemeenschappelijke identiteit creëren. Een dergelijke identiteit helpt de groep in een latere fase nieuwe bewoners kiezen, er ontstaat minder discussie over de manier waarop in de groep geleefd wordt of ruzie over het besteden van het gemeenschappelijke budget. Doelbewustheid kan daarnaast echter ook een negatieve rol spelen. Er kunnen verschillen tussen bewoners ontstaan met betrekking tot het ‘leven van het ideaal’. Sommige bewoners wensen hier enorm aan vast te houden, terwijl anderen graag ‘breder’ willen gaan leven. Dit kan conflict veroorzaken binnen een groep. Het grootste risico op dergelijke problemen is het te expliciet en gedetailleerd vastleggen van de doelstellingen van de groep. Het in ruime termen vastleggen van idealen zorgt ervoor dat iedereen in de groep op een eigen manier invulling kan geven aan het ideaal.

Vooralsnog zijn er door de respondenten drie fases aangegeven waarop een woongroep het meest kwetsbaar is. Het is in de opstartfase belangrijk om de juiste visie, kennis, vaardigheden, communicatie, financiering en tijdsbesteding bij elkaar te brengen en realistische verwachtingen te hebben van het oprichten en het leven in een woongroep. Omdat bij veel woongroepen één van deze punten ontbreekt, haken deze weer af voordat er überhaupt een woning is betrokken. Na het huisvesten van de groep is er opnieuw een kwetsbare fase. Bewoners worden in deze fase geconfronteerd met het groepsleven dat niet altijd even makkelijk blijkt te zijn als aanvankelijk verwacht. Als meerdere bewoners de negatieve kanten van het groepsleven hebben onderschat, kan dat tot gevolg hebben dat de groep uit elkaar valt. Een derde periode van kwetsbaarheid kan optreden gedurende de gehele levensloop van een woongroep. Op het moment dat er een bewonerswisseling is, omdat een groepslid de groep verlaat, luidt dat een periode van kwetsbaarheid in. Bewoners die al lang in de groep wonen hebben niet altijd meer zin om nieuwe bewoners goed te leren kennen. Nieuwe bewoners zijn niet altijd tevreden met de routines van de groep. Dit kan conflicten tot gevolg hebben, waarmee de duurzaamheid van de groep onder druk komt te staan.

Passend toewijzen

Passend toewijzen heeft tot gevolg dat woongroepen die huren van een woningcorporatie niet meer absolute keuzevrijheid hebben bij het kiezen van nieuwe groepsleden. Het beperkt toewijzen van de

woning op elke andere basis. Een risico van dit nieuwe beleid is dat er geen geschikte kandidaten kunnen worden gevonden voor een vrijstaande woning binnen een woongroep, waardoor iemand moet worden gekozen die minder binnen de groep past. Het is echter nog maar de vraag of het beleid tot gevolg heeft dat er geen geschikte kandidaten meer gevonden kunnen worden. Uit het onderzoek blijkt dat 69% van de woongroepbewoners nu ook al een salaris heeft dat beneden modaal ligt. Woongroepen zijn bovendien bekend met het zorgvuldig selecteren van nieuwe bewoners, ook bestaan er vaak wachtlijsten voor woningen in woongroepen. Het is dus onwaarschijnlijk dat de eis voor het passend toewijzen een grote impact heeft op de duurzaamheid van bestaande woongroepen. Dat neemt niet weg dat de passend toewijzen eis vervelend is voor veel woongroepen. Zij willen graag de beste kandidaat kiezen voor een woning; niet de beste kandidaat, gegeven dat hij of zij aan een aantal institutionele voorwaarden voldoet. Het intrinsieke effect van de beleidsmaatregel kan daarom wel een negatief effect hebben op de duurzaamheid van een groep.

7.1.1.2 Kwantitatief onderzoek

In het kwantitatieve onderzoek zijn de rest van de factoren getoetst, uiteindelijk 15 van de 21. De factoren woonwensen en ontstaansachtergrond zijn op een meetniveau geregistreerd waarop geen kwantitatieve analyses kunnen worden uitgevoerd. Deze twee variabelen zijn dus buiten de regressieanalyse gehouden.

Er kan echter wel iets worden gezegd over de factoren woonwensen en ontstaansachtergrond. Bewoners van woongroepen vinden een keuken, woonkamer en tuin of balkon de belangrijkste ruimtes om gemeenschappelijk te hebben, daarnaast vinden ze dat een slaapkamer, keuken en woonkamer het belangrijkste zijn om zelfstandig te hebben. Toch hebben zeker niet alle huishoudens de ruimtes die zij gemeenschappelijk of zelfstandig wensen te hebben, daadwerkelijk in die hoedanigheid. Ongeveer 70% van de huishoudens wonen in een huis waar zij de ruimtes die zij wensen ook daadwerkelijk hebben. Een bewoner die niet tevreden is met de huisvesting zal altijd sneller geneigd zijn om te verhuizen dan iemand die volledig tevreden is met zijn woning. De discrepantie tussen wensen en werkelijkheid van ongeveer 30% van de woongroepbewoners kan dus potentieel een negatieve uitwerking hebben op de duurzaamheid van die groepen.

Hoewel veel woongroepen een bepaalde ontstaansachtergrond hebben, bewegen de veel groepen zich van hun oorspronkelijke achtergrond naar een sociale of 'geen specifieke' achtergrond. Hieruit kan mogelijk worden opgemaakt dat een ontstaansachtergrond in de beginfase van een groep een belangrijkere rol speelt dan in latere fases. Een voorspelling die ook al werd gedaan door meerdere anonieme respondenten in het kwalitatieve expertonderzoek met betrekking tot de doelstelling van woongroepen. Het kan echter ook een teken zijn dat er steeds meer woongroepen bewust voor een sociale achtergrond kiezen en dat de beweging naar die sociale achtergrond juist belangrijk is voor de duurzaamheid van de groep.

Van de 15 factoren die in het eerste model van de regressieanalyse zijn meegenomen blijken er in het derde model uiteindelijk vier factoren een significant verband te hebben met de duurzaamheid van woongroepen. Deze vier factoren zijn betrokkenheid, groepsgrootte, ondersteuning en leeftijd.

Betrokkenheid blijkt met een beta waarde van 0,399 binnen het kwantitatief onderzoek de grootste invloed te hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Hierbij gaat het om betrokkenheid van de bewoners bij de woongroep, de frequentie van de gemeenschappelijke activiteiten en hoeveel bewoners deelnemen aan de gemeenschappelijke activiteiten. Hierbij geldt dat hoe vaker er

gemeenschappelijke activiteiten worden georganiseerd, hoe meer mensen er deelnemen aan deze activiteiten en een grotere individuele betrokkenheid bij de groep betekenen dat de groep duurzamer wordt. Door verschillende experts in het kwalitatief onderzoek (persoonlijke communicatie, 1-6-2016) is vooraf aangegeven dat de betrokkenheid van bewoners bij de groep een van de belangrijkste factoren vormt voor de duurzaamheid van woongroepen. Het sterke positieve verband van de betrokkenheid met de duurzaamheid is dus ook geen verrassing.

Groepsgrootte heeft met een beta waarde van ,292 ook een grote invloed op het duurzaamheidcijfer. Na betrokkenheid is het de belangrijkste onafhankelijke variabele die door het kwantitatief onderzoek is getoetst. De groepsgrootte bestaat uit het aantal huishoudens en het aantal personen dat in de groep woont. Het blijkt dat de duurzaamheid van een woongroep stijgt als het aantal huishoudens en bewoners in de groep ook stijgt. De groepsgrootte heeft dus een positief verband met de duurzaamheid. De reden waarom een grotere groep tot een grotere duurzaamheid leidt blijft daarbij in het midden. Een verklaring hiervoor kan zijn dat conflicten binnen een grotere groep relatief kleiner van omvang zijn (er zijn relatief vaak minder bewoners bij betrokken), het verhuizen van een bewoner minder impact heeft op de groep en men minder intiem met elkaar omgaat (Zablocki, 1980). Ook is er binnen grotere groepen makkelijker ondersteuning te vinden bij problemen, een andere factor die een significant verband heeft met de duurzaamheid.

Ondersteuning heeft een beta waarde van ,194. Van de vier factoren die een significant verband vertonen met de duurzaamheid heeft ondersteuning daarmee het zwakste verband. Toch speelt ondersteuning een belangrijke rol bij de duurzaamheid van woongroepen. Het gaat hierbij om de ondersteuning die de woningcorporatie verleent en de ondersteuning die groepsleden elkaar bieden. Beide zijn belangrijk voor de duurzaamheid van de groep, al gaf 80% aan zich gesteund te voelen door de groep, terwijl slechts 39% zich gesteund voelde door de woningcorporatie bij het hebben van een probleem. Natuurlijk is de groep veel dichter betrokken bij een individuele bewoner dan de woningcorporatie maar de discrepantie tussen deze cijfers blijft opvallend. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de meeste woningcorporaties niet precies weten hoe zij moeten handelen als ze te maken hebben met een groep in plaats van klassieke gezins- of alleenstaande bewoning. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat het contact tussen de sommige woningcorporaties en woongroepen slecht is. Woongroepen worden regelmatig gezien als meer afgesloten 'communities' die inmenging van buitenaf minder op prijs stellen. Daarbij is het ook een mogelijkheid dat de woongroepen bij eventuele problemen niet snel contact opnemen met de woningcorporatie waar zij bij huren omdat, bijvoorbeeld, onderhoud in zelfbeheer is of het makkelijker is om steun of bemiddeling via de groep te laten lopen.

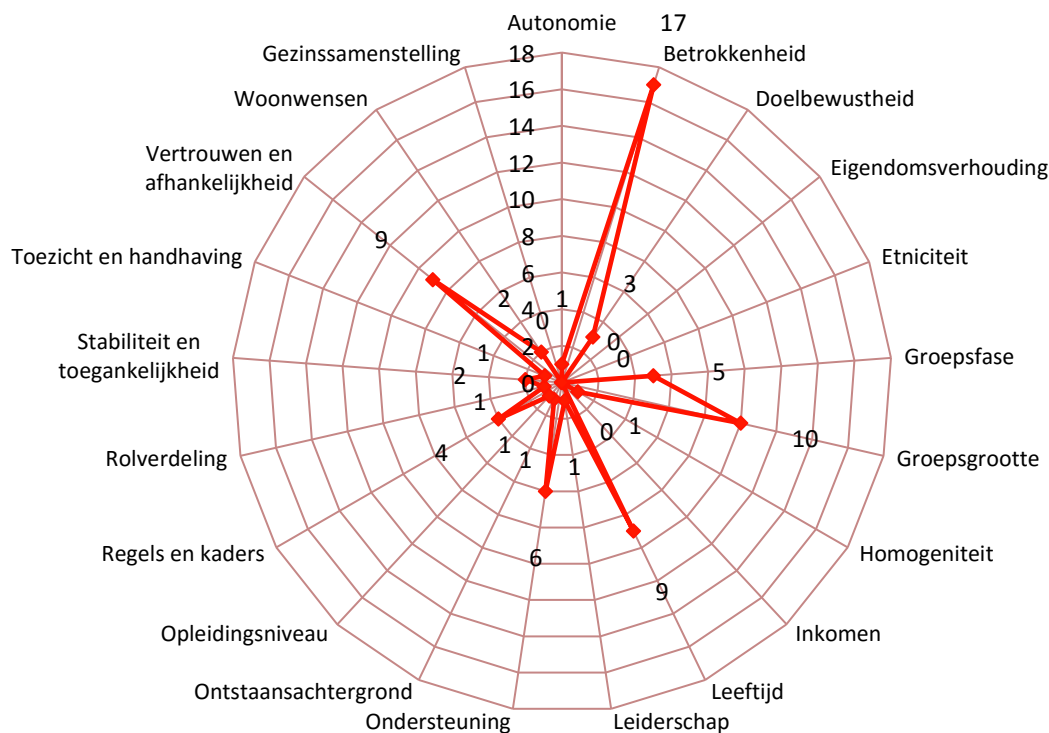
Tot slot is leeftijd met een beta waarde van ,274 de laatste variabele die een significant verband vertoont met de duurzaamheid. Het gaat hierbij om de leeftijd van de bewoners van de woongroep. Is de gemiddelde leeftijd van bewoners van een woongroep hoger, dan blijkt de duurzaamheid van de groep ook hoger te zijn. In het WoONonderzoek 2015 was al te zien dat de verhuisgeneigdheid van oudere woningbewoners veel lager ligt dan die van jongere woningbewoners. Waarschijnlijk is dit ook de oorzaak van de lagere duurzaamheid van woongroepen met een lagere gemiddelde leeftijd. Jongere mensen wisselen vaker van woning omdat ze ergens anders werk hebben gevonden, een relatie aangaan of kinderen krijgen.

7.1.2 Relatieve invloed van factoren op de duurzaamheid van woongroepen

Zoals eerder gezegd zijn er verschillen in de registratie van de uitkomsten tussen de twee gebruikte onderzoeksmethodes. In het kwantitatieve onderzoek kan een verband daadwerkelijk statistisch worden aangetoond, in het kwalitatieve onderzoek kan er alleen worden uitgegaan van de verzamelde mening van de deelnemende experts. De informatie kan gedeeltelijk gebaseerd kan zijn op vooroordelen waardoor de objectiviteit van het onderzoek in het geding komt. Een voordeel van het kwalitatieve expertonderzoek is dat redeneringen en antwoorden op een vrijere manier worden vergaard. Bovendien kunnen de respondenten in tweede instantie anoniem op elkaar reageren. De informatie die op deze manier vrijkomt is veel gedetailleerder dan in het kwantitatieve onderzoek. Het kwalitatieve onderzoek geeft daarbij meer aanknopingspunten als het gaat om de reden waarom bepaalde factoren van invloed zijn op de duurzaamheid. Zowel het kwantitatieve als kwalitatieve gedeelte kennen daarmee hun zwakke en sterke punten. Conform de gecombineerde methode van analyse in paragraaf 5.4 zijn er per factor punten toegekend om de onderzoeksresultaten te visualiseren. Hierbij weegt het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek ongeveer even zwaar.

In paragraaf 6.1.3 waarin de factoren kwalitatief zijn gevalideerd, zijn 32 punten verdeeld. Om de uitkomsten te visualiseren zal het kwantitatieve onderzoek opnieuw 32 punten toevoegen aan het schema. Deze zijn als volgt verdeeld: $0,274 + 0,292 + 0,194 + 0,399 = 1,159$. $32 / 1.159 = 27,61$. leeftijd $0,274 \times 27,61 \approx 8$, groeps grootte $0,292 \times 27,61 \approx 8$, ondersteuning $0,194 \times 27,61 \approx 5$, betrokkenheid $0,399 \times 27,61 \approx 11$. Daarbij is ook besloten om aan de factoren die enkel zijn beschouwd in het kwalitatief (expert)onderzoek, omdat ze niet goed kwantitatief te onderzoeken zijn, 10 punten toe te kennen. Hierbij is rekening gehouden met de reacties van de respondenten in het expertonderzoek en de relatieve importantie die zij aan een bepaalde factor toekennen: vertrouwen en afhankelijkheid 5 punten, groepsfase 3 punten, doelbewustheid 2 punten, leiderschap geen punten. Met deze puntenverdeling komt het uiteindelijke schema er als volgt uit te zien:

Proportionele invloed van factoren op de duurzaamheid van woongroepen

Figuur 10. Proportionele invloed van factoren op de duurzaamheid van woongroepen

Hoewel figuur 10 methodologisch gezien geen sterke basis heeft, is het schema wel bruikbaar om in een oogopslag de uitkomsten van het onderzoek te interpreteren. Om de resultaten op een dieper niveau te begrijpen en toe te passen is het verstandig om ook het analysehoofdstuk te lezen (hoofdstuk 6).

7.1.3 Hoe kan het voortbestaan van woongroepen door woningcorporaties worden gewaarborgd?

Met de hier voorgaande informatie is het mogelijk een antwoord te geven op de hoofdvraag van deze thesis. Zowel het kwalitatieve als het kwantitatieve onderzoek wijzen uit dat de voornaamste en meeste belangrijke eigenschap voor de duurzaamheid van een woongroep (in oprichting) de betrokkenheid van haar groepsleden is. Deze betrokkenheid moet terugkomen in het aantal gemeenschappelijke activiteiten, de gemiddelde participatiegraad en de betrokkenheid bij het groepsbestaan. Hoewel een woningcorporatie zelf weinig inzicht heeft in de mate van betrokkenheid van woongroepen (in oprichting) is het wel mogelijk om deze betrokkenheid te stimuleren. Dat kan al door informatie te bieden over het vormen van een gekozen bestuur, het ter beschikking stellen van vergaderruimtes voor algemene ledenvergaderingen, budget ter beschikking te stellen voor gezamenlijke activiteiten, budget voor het onderhoud van groenvoorzieningen rondom de woningen uit te besteden aan bewoners of om op een andere manier ruimte te bieden aan gemeenschappelijke activiteiten. Het aanvankelijke ontwerp van de woongroep speelt daarbij ook een grote rol. Een woongroep met een ruimte voor gemeenschappelijke activiteiten en een ruime tuin nodigt meer uit tot betrokkenheid van bewoners (bv. uit leefbaarheidsfonds). Waarschijnlijk is het geen toeval dat grotere woongroepen vaak beschikken over meer gemeenschappelijke faciliteiten en ook een hogere

duurzaamheid hebben. Bij het oprichten en vestigen van nieuwe woongroepen zal een woningcorporatie daarom rekening moeten houden met deze opmerkelijkheid. Omdat kleinere woongroepen vaak minder beschikking hebben over gemeenschappelijke faciliteiten kan de betrokkenheid en daarmee de duurzaamheid van kleinere woongroepen mogelijk worden verbeterd door een gemeenschappelijke tuin/woonkamer/keuken of algemene ruimte aan te leggen. Bovendien kan het creëren van een grotere betrokkenheid binnen de relatief meer kwetsbare kleinere groepen de groep door de kwetsbare beginfasen van groepsbewoning helpen, wat volgens dit onderzoek eveneens belangrijk is voor de duurzaamheid. Betrokkenheid kan daarnaast ook helpen om het vertrouwen tussen woongroepbewoners te vergroten en een grotere wederkerigheid van afhankelijkheden te creëren. Een betrokken persoon zal minder snel het vertrouwen van een ander beschamen door zijn verantwoordelijkheden binnen de groep niet te vervullen. Er zullen dan minder snel asymmetrische afhankelijkheden ontstaan, een situatie die door meerdere experts wordt aangemerkt als zeer schadelijk voor de duurzaamheid van een woongroep.

Een andere factor die kan helpen in de opstartfase, maar ook in latere fases van een groep, is ondersteuning. Veel bewoners van woongroepen laten zich neutraal uit over de ondersteuning die woningcorporaties hen bieden. Juist omdat het voor woningcorporaties zo belangrijk is dat gezamenlijke wooninitiatieven in stand blijven is het bieden van ondersteuning aan bewoners in de eerste paar maanden of jaren een investering die zich zal terugbetalen in een verbeterde continuïteit van de groep. Bij het bieden van ondersteuning is het wel belangrijk dat de corporatie respect blijft houden voor de autonomie van de groep, en de groep niet 'overneemt'. De betrokkenheid, en daarmee de duurzaamheid, van de groep kan hierdoor opnieuw dalen.

Tot slot wijst het onderzoek uit dat een hogere gemiddelde leeftijd van een woongroep tot een hogere duurzaamheid leidt. Hoewel dit met de regressieanalyse is bewezen, is het voor woningcorporaties belangrijk om deze factor te nuanceren. Een hoge leeftijd kan namelijk ook een ontwrichtende factor zijn voor woongroepen. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat de belangrijkste reden van vertrek uit een woongroep overlijden is. Met de toename van seniorenwoongroepen en de vergrijzing van de woongroep populatie is het zeker mogelijk dat woongroepen letterlijk uitsterven. Hieruit komt een tekortkoming van het onderzoek naar voren. Verhuigeneigdheid is een belangrijke indicator binnen het methodologische construct 'duurzaamheid'. Jongeren hebben over het algemeen een veel hogere verhuigeneigdheid dan ouderen (WoONonderzoek, 2015) waardoor hun woongroepen als minder duurzaam worden aangemerkt. Een woongroep die uitsluitend bestaat uit jongeren zal door de hoge verhuigeneigdheid waarschijnlijk minder duurzaam zijn dan een seniorenwoongroep. Maar een woongroep die uitsluitend uit ouderen bestaat met een zeer hoge leeftijd, die volgens dit onderzoek het meest duurzaam zou moeten zijn, is eveneens een risicogeval vanwege de hoge overlijdenskansen van haar bewoners. Het is dus belangrijk om enige differentiatie aan te houden in de leeftijden van de bewoners van woongroepen. Een seniorenwoongroep zou dus idealiter gelijk verdeeld zijn in meerdere leeftijdsgroepen, een woongroep met 80+'ers heeft ook 60+'ers nodig.

Hoewel enkele voorgaande veronderstellingen duidelijk maken dat woningcorporaties positief kunnen bijdragen aan de duurzaamheid van woongroepen is het evident dat de invloed van woningcorporaties beperkt is. Het voortbestaan van een woongroep is en blijft een gezamenlijke inspanning van vooral de groep zelf, samen met de woningcorporatie en eventuele andere ondersteunende partijen. Zoals eerder gezegd is het daarbij belangrijk dat de autonomie van de groep gewaarborgd blijft. Door deze autonomie wordt ervan uitgegaan dat bewoners van een woongroep een juiste keuze maken bij het kiezen van een nieuwe bewoner. Hoewel homogeniteit in dit onderzoek niet wordt onderscheiden als

factor met een significant verband met de duurzaamheid, kiezen bewoners bij het selecteren van een nieuwe bewoner onbewust altijd voor een zekere mate van homogeniteit die lastig te onderscheiden valt, maar wel bestaat. Mocht de autonomie helemaal of gedeeltelijk wegvallen, bijvoorbeeld door het beleid voor passend toewijzen, dan zal de kans groter zijn dat er onbewust keuzes worden gemaakt die niet in het voordeel zijn van de duurzaamheid van de groep. Hoewel passend toewijzen dus niet per se tot een lagere duurzaamheid hoeft te leiden is de kans op een lagere duurzaamheid onder de passend toewijzen regel wel groter. Woningcorporaties die woongroepen willen ondersteunen bij hun duurzaamheid zouden er daarmee goed aan doen op sommige punten uitzonderingen te maken, bijvoorbeeld het verruimen van de inkomenseis of door een langere leegstand van woningen binnen woongroepen toe te staan.

7.2 Aanbevelingen

Gebruikmakend van enkele sterke onderzoeksbevindingen kunnen een aantal korte praktische aanbevelingen worden opgesteld voor het waarborgen van de continuïteit van woongroepen. Omdat de hoofdvraag van dit onderzoek is gefocust op de rol van woningcorporaties in het oprichten en begeleiden van woongroepen zullen de aanbevelingen eveneens op woningcorporaties worden afgestemd.

- In de eerste drie jaar zijn de verstandhoudingen binnen de groep vaak nog fragiel. Bewoners zijn nog niet gewend aan het groepsleven, weten niet tot wie zij zich moeten wenden bij een intern conflict en taken en verantwoordelijkheden moeten nog worden verdeeld. Bovendien komen verwachtingen van het groepsleven vaak niet overeen met de werkelijkheid, wat een knelpunt is voor een hoop nieuwe woongroepbewoners. Een woningcorporatie zou er daarom goed aan doen om een woongroep in de eerste drie jaar van haar bestaan te begeleiden. Door begeleiding in de opstartfase van een woongroep kan een eerste vangnet voor conflicten worden gevormd en kunnen verantwoordelijkheden en afhankelijkheid gelijk op een gezonde manier worden verdeeld. Bovendien zal een woningcorporatie bij de begeleiding van een woongroep ook zelf meer ervaring opdoen over de woongroep als woonvorm, en zodoende de duurzaamheid van woongroepen beter kunnen waarborgen.
- Betrokkenheid van bewoners is essentieel voor een duurzame woongroep. Zorg dat bewoners vanaf de beginfase van de groep worden betrokken in het proces rondom het vinden van passende huisvesting, eventueel ontwerp van nieuwbouw, gemeenschappelijke activiteiten, het oprichten van een woonvereniging (of bewonerscommissie) en het bestuur dat daarbij hoort. Stel de woongroep daarnaast in staat om haar gemeenschappelijkheid maximaal te benutten. Bij het realiseren van een hoge betrokkenheid van bewoners zien bewoners de woongroep als een product van hun eigen inzet. Het succes van de groep is dan in ieders individueel belang.
- Zorg voor diversificatie van de leeftijden binnen een groep. Dat betekent niet dat woongroepen per se uit meerdere generaties moeten bestaan, maar dat leeftijden van groepsleden niet té dicht bij elkaar liggen. Seniorenwoongroepen waar leeftijden zeer dicht bij elkaar liggen hebben een grotere kans om uit te sterven. Woongroepen die voornamelijk uit jongeren bestaan met dezelfde leeftijd hebben een lagere duurzaamheid vanwege veranderingen in de gezinssamenstelling en woonwensen op hetzelfde moment. De grote uitstroom van bewoners kan op dat moment het einde van de woongroep betekenen.

- Kleine woongroepen zijn kwetsbaarder. Hou rekening met de groepsgrootte bij het oprichten en ontwerpen van een nieuwe woongroep. Een grotere groep heeft een hogere kans van slagen dan een kleine.
- Het inperken van de keuzevrijheid van woongroepen met de inkomenstoets van het passend toewijzen beperkt de autonomie van woongroepen. Van woongroepen wordt verwacht dat zij hun eigen continuïteit en succes veiligstellen door de meest passende bewoner voor de groep te kiezen. Beperking van de autonomie van woongroepen op een dergelijke manier verlaagt de kans dat de meest passende bewoner ook daadwerkelijk wordt gekozen. In het kader van het waarborgen van de duurzaamheid van woongroepen zouden woningcorporaties er goed aan doen om de passend toewijzen eis voor woongroepen te verruimen. Dat kan bijvoorbeeld al door langere leegstand van een woning toe te staan of een uitzondering op de woonruimteverordening aan te vragen bij de gemeente.

7.3 Reflectie

Het reflecteren op de onderzoeksresultaten en keuzes die in dit onderzoek zijn gemaakt kan helpen bij het maken van juiste nuanceringsen wat betreft de uitkomsten van deze thesis. Er zijn een aantal belangrijke punten van aandacht die het verdienen in deze paragraaf te worden genoemd.

Om te beginnen scheert het onderzoek alle soorten woongroepen over één kam. Een Centraal Wonen-initiatief waarin 60 bewoners allemaal eigen huisvesting hebben tegenover een woongroep waarin iedereen slechts eigen kamer heeft en badkamer, wc en keuken deelt maakt een groot verschil. In deze thesis zijn dergelijke verschillen buiten beschouwing gelaten en zijn alle soorten woongroepen samengenomen. Het is zeer waarschijnlijk dat dit gevolgen heeft gehad voor de uitkomsten van het onderzoek.

Desalniettemin blijken de onderzoeksresultaten op het eerste gezicht veel kracht te hebben. De verklaringskracht van 38,4% van het definitieve regressiemodel is voor sociaal onderzoek sterk te noemen. Hoewel de factoren leeftijd, groepsgrootte, ondersteuning en betrokkenheid met een verklaringskracht van 38,4% enkel een deelverklaring zijn voor de duurzaamheid van woongroepen, is de verklaringskracht dermate hoog dat met deze variabelen voorzichtige voorspellingen kunnen worden gedaan over de duurzaamheid van woongroepen. Er zijn echter een aantal aanmerkingen op deze uitkomsten te maken. 61,6% van de variantie van duurzaamheid valt niet te verklaren vanuit de vier variabelen in het definitieve regressiemodel. Dit betekent dat moet worden erkend dat er, naast de factoren die zijn onderzocht in deze thesis, meerdere onbekende factoren bestaan die van invloed zijn op de mate van duurzaamheid van woongroepen. Bovendien is de interpretatie van het meetbaar maken van de duurzaamheid enigszins subjectief. Duurzaamheid is immers alleen puur objectief te bepalen door herhaald onderzoek op meerdere tijdstipmomenten te doen. Omdat daar in de tijdspanne van dit onderzoek geen ruimte voor was, is de variabele duurzaamheid op een andere manier geconstrueerd. Het kan dus zijn dat, mocht de samengestelde variabele duurzaamheid geen correcte afspiegeling zijn van de werkelijke duurzaamheid, de vier factoren in het definitieve regressiemodel 38,4% van een andere afhankelijke verklaren.

Het tweede punt van aandacht ligt in de resultaten van het kwalitatieve onderzoek. De Delphi-methode die is gehanteerd in dit onderzoek heeft een aantal zwakke kanten die worden besproken in paragraaf 5.5.1.2 van het methodologisch kader. Zo werden zorgen uitgesproken over mogelijke beïnvloeding door panelleden, het aantal deelnemers en de vraag of deelnemers in staat zijn een goed beargumenteerd antwoord te geven op de vragen die worden gesteld in het Delphi-onderzoek.

Achteraf blijkt dat de beïnvloeding van panelleden waarschijnlijk zeer marginaal of helemaal niet heeft plaatsgevonden. De antwoorden en argumentaties van experts verschilden dermate van elkaar dat deze conclusie met een redelijke zekerheid kan worden getrokken. Ook is het onwaarschijnlijk dat het aantal respondenten van invloed is geweest op de uitkomsten van de studie. Daarbij hebben ook vrijwel alle respondenten deelgenomen aan de tweede ronde. Uit de antwoorden van panelleden bleek wel dat de kennis over het onderwerp zeer gefragmenteerd was. Door verschillende experts kon op de ene vraag een heel sterk antwoord worden geformuleerd terwijl op andere vragen een heel summier antwoord kwam. Naast voornoemde zorgen over het methodologische kader bleek er nog een probleem te zijn. De respons van panelleden op de tweede ronde van het Delphi-onderzoek was summier. Een samenvatting nodigt waarschijnlijk niet uit tot een uitgebreid antwoord, daarom gaan de meeste experts meteen akkoord met de samenvatting. Dit geeft het idee dat de samenvatting in de tweede ronde door de meeste respondenten haastig is beantwoord. Om deze reden kunnen de resultaten van het Delphi-onderzoek minder sterk zijn en subjectiever zijn dan aanvankelijk het doel was.

In de resultaten van het kwantitatieve onderzoek zijn er eveneens een aantal opvallende kwesties te benoemen die mogelijk invloed hebben gehad op de uiteindelijke conclusies van het onderzoek. Zo is te zien dat relatief weinig jongeren de vragenlijst hebben beantwoord. Als de gemiddelde leeftijden van de respondenten van de webenquête afwijken van de werkelijke leeftijden van de totale woongroep populatie in Nederland, dan heeft dit mogelijk invloed gehad op de uitkomsten. Daarnaast is 65,7% van de respondenten vrouwelijk. Mocht dit percentage afwijken van het werkelijke aandeel vrouwen binnen woongroepen, dan kan dit verstorend werken voor de conclusies die worden getrokken in deze thesis. Wat ook vermelding verdient is de verdeling en de gebrekkige interne betrouwbaarheid van sommige variabelen. Zo zijn er bijvoorbeeld maar een klein aantal niet-westerse allochtonen, zijn er weinig mensen met een (zeer) hoog inkomen, weinig laagopgeleiden en zijn er nauwelijks respondenten met afwijkende gezinssamenstellingen. De niet-normale verdeling van deze variabelen, ondanks dat zij in de meeste gevallen zijn geschrapt, kunnen de onderzoeksresultaten negatief hebben beïnvloed. Daarnaast is de Cronbach's alpha van de meeste onafhankelijke variabelen relatief laag, wat een lage interne betrouwbaarheid aantoont. Dit kan betekenen dat de items binnen deze onafhankelijke variabelen eigenlijk niet één schaal mogen vormen. Ook dit kan invloed hebben gehad op de uiteindelijke onderzoeksresultaten. Daar bovenop is er door de onderzoeker een fout gemaakt in de antwoordmogelijkheden van de variabele 'inkomen'. Hier is een te specifieke verdeling gehanteerd, waarbij bewoners alleen antwoord konden geven dat zij beneden modaal verdienden. Hier had ook een mogelijkheid moeten worden gegeven om een inkomen onder de sociale huurgrens te selecteren, wat de gevolgen van het passend toewijzen beter had kunnen afspiegelen. Een laatste punt kan worden gemaakt over overlappende factoren. Meerdere factoren binnen het onderzoek overlappen elkaar op sommige punten. Een voorbeeld hiervan is te zien in de factoren 'ontstaansachtergrond' en 'doelbewustheid' die in essentie vrijwel hetzelfde meten. In toekomstig onderzoek zouden deze factoren eventueel samengenomen kunnen worden.

Ter afsluiting van de reflectie is het passend een opmerking te plaatsen bij het verenigen van de resultaten van het kwantitatieve en het kwalitatieve onderzoek. Omdat beide onderzoeken op verschillende niveaus zijn uitgevoerd, en op sommige punten iets anders onderzoeken, kunnen resultaten moeilijk op een methodologisch verantwoorde manier worden gekoppeld. Het kwantitatieve onderzoek vertelt veel over de factoren die van invloed zijn op de samengestelde variabele 'duurzaamheid', maar kan niet vertellen waarom deze factoren van invloed zijn. Het

kwalitatieve onderzoek kan dat wel, maar kan daarentegen geen causale verbanden tussen variabelen en de duurzaamheid aantonen. De antwoorden die beide onderzoeksmethodes geven op de vragen die worden gesteld in deze scriptie zijn dus niet zomaar te combineren tot een geheel. Het samennemen van dit multi-methodologisch onderzoek in één conclusie is daarom een creatieve aangelegenheid en onderhevig aan bias van de onderzoeker.

7.4 Suggesties voor vervolgonderzoek

Het onderzoek in deze thesis heeft op een aantal punten beperkingen, deze beperkingen kunnen worden weggenomen bij vervolgonderzoek. Het onderzoek heeft daarnaast uitkomsten opgeleverd die aanleiding geven voor nieuw onderzoek. In de laatste paragraaf van deze thesis zullen derhalve een aantal aanbevelingen voor mogelijk vervolgonderzoek worden gedaan.

Allereerst is het onderzoek slechts een momentopname. De enorm snelle ontwikkeling die woongroepen altijd al typeert en de voorloperrol die zij hebben ten opzichte van de maatschappij (zie 2.2) betekenen dat de wereld van woongroepen er over 10 of 20 jaar heel anders uit kan zien. Het onderzoek naar de factoren die de duurzaamheid van woongroepen voorspellen zal dan opnieuw moeten worden uitgevoerd. Er kan daarbij lering worden getrokken uit de fouten en beperkingen die deze thesis kent en in de reflectie zijn uitgelegd. Bovendien is er net een nieuwe Woonwet. Het is onwaarschijnlijk dat deze wet, die in 2015 is ingevoerd, nu al effect heeft gehad op de duurzaamheid van woongroepen. De passend toewijzen regel en de beperkingen die woningcorporaties opgelegd hebben gekregen (daeb en niet daeb-activiteiten, zie 3.1.1) blijken na een aantal jaar mogelijk een veel groter effect te hebben op de duurzaamheid van woongroepen dan in deze thesis wordt weergegeven. De resultaten van deze thesis hebben waarschijnlijk vooral betrekking op de ervaringen van woongroepbewoners voor de invoer van de nieuwe Woonwet. Een onderzoek naar de effecten van deze nieuwe wet op woongroepen zou daarom in de komende jaren interessant kunnen worden.

In dit onderzoek is zoals eerder gezegd geen onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten woongroepen. Het samennemen van alle soorten woongroepen in één onderzoek geeft een hoge mate van generaliseerbaarheid, maar het geeft ook minder antwoorden op de vraag welke eigenschappen belangrijk zijn voor de duurzaamheid van een specifieke soort woongroep. Door onderzoek te doen naar één soort woongroep kunnen op dat gebied betere en meer gedetailleerde conclusies worden getrokken. Wil een woningcorporatie woongroepen voor ouderen gaan opzetten, dan kan vervolgonderzoek naar de duurzaamheid van seniorenwoongroepen in aanvulling op deze thesis extra aanknopingspunten geven over het ontwerp en de opzet van zo'n groep.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat het op één tijdsmoment is uitgevoerd. Duurzaamheid kan zoals eerder besproken alleen objectief worden beoordeeld bij herhaald onderzoek na een aantal jaar, waarbij enkele woongroepen zichzelf in de tussentijd hebben opgeheven. Een dergelijk onderzoek kan mogelijk sterkere resultaten opleveren.

Het kwantitatief onderzoek heeft betrokkenheid, leeftijd, groepsgrootte en ondersteuning onderscheiden als factoren die invloed hebben op de duurzaamheid van woongroepen. Deze uitkomst kan op een elementair niveau worden gebruikt bij het opzetten van nieuwe woongroepen of het begeleiden van huidige woongroepen, de uitkomst zegt alleen niets over waarom deze factoren belangrijk zijn en hoe eventuele knelpunten op het gebied van deze factoren kunnen worden weggenomen. Kwalitatief onderzoek met gebruikmaking van de uitkomsten van het kwantitatief

onderzoek kan helpen om op een dieper niveau te begrijpen waarom factoren van invloed zijn op de duurzaamheid en hoe kennis hiervan op een positieve manier kan worden gebruikt.

Dit onderzoek is daarnaast voorbijgegaan aan de legitimatievraag. Het onderwerp van deze thesis is opgesteld vanuit het idee dat woongroepen iets extra's bijdragen aan de (sociale) woningmarkt.

Voordat woongroepen echter serieus worden bekeken als alternatief voor andere woonvormen zou er onderzoek gedaan moeten worden naar de legitimering van het opzetten van woongroepen in een krappe sociale woningmarkt. Woongroepen versmallen deze markt immers, zij bepalen zelf wie er in de groep komt wonen en gaan daarmee voorbij aan 'eerlijke' toewijzing op basis van wachttijd of urgentie. Woongroepen hebben daarmee een bevoorrechte positie in een maatschappelijk gefinancierde omgeving. Om dat aanzienlijke negatieve effect te rechtvaardigen zouden de positieve invloeden van woongroepen het negatieve effect moeten overschaduwen.

Tenslotte is in de nieuwe Woonwet van 2015 regelgeving voor wooncoöperaties opgenomen (zie 3.2.4). Wooncoöperaties zouden voor woongroepen die huren van een woningcorporatie een oplossing kunnen vormen voor de inkomenseis die corporaties tegenwoordig hebben. Het oprichten van een coöperatie kan een groep opnieuw volledig autonoom maken. Aan het oprichten van een coöperatie zitten echter ook een negatieve gevolgen vast, zoals toenemende financiële en operationele risico's en verantwoordelijkheid. Onderzoek zou kunnen uitwijzen of het oprichten van een wooncoöperatie werkelijk een oplossing vormt voor woongroepen die veel last hebben van het beleid voor passend toewijzen.

8. Literatuurlijst

- Aedes (2015). *Participatie in perspectief: rapportage onderzoek participatie huurdersbelangenorganisaties*. Den Haag: Aedes.
- Aedes (2016). *Overheid onderzoekt huurdersparticipatie*. Geraadpleegd op 30-3-2016, van <http://www.aedes.nl/content/artikelen/bedrijfsvoering/stakeholders-en-woningcorporaties/stakeholders-en-corporaties/overheid-onderzoekt-huurdersparticipatie.xml>.
- Baarda et al. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Houten: Noordhoff uitgevers.
- Baarda, D.B & de Goede, M.P.M. (2006). *Basisboek methoden en technieken: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Houten: Noordhoff uitgevers.
- Babbie, E.R. (2004). *The Practice of Social Research*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Boelhouwer, P.J. (1984). *Woongroepen: nieuwe hoeksteen van de maatschappij?* Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht.
- Boukaert et al. (2008). *De efficiënte overheid geanalyseerd*. Leuven: Steunpunt beleidsrelevant onderzoek.
- Bouwhuis et al. (1980). Een rode draad voor woongroepen. *Katernen 2000, 1980(1/2)*, p. 3-35.
- Brandsen, T. & Helderma, J.K. (2009). *Betrokken belangen: zelforganisatie en de coöperatieve vorm*. Tilburg: Futura.
- Brandsen, T. & Helderma, J.K. (2009). *Coöperatieven, een alternatief?* Tilburg: Futura.
- COELO. (2016). *Rapport evaluatie verhuurderheffing*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Cornfield, N. (1983). The success of urban communes. *The family coördinator*. 45, p. 115-126.
- Deekens, G. de Ronde Bresser, S. Duchène, S. Zonneveld, A. & den Heijer, I. (2015). *De maatschappelijke stand van het land*. Den Haag: Kracht in NL.
- Eisinga, R., Scheepers, P. & Bles, P. (2011). *Waardeverandering in Nederland: resultaten van de SOCON-enquête 1980-2011*. Geraadpleegd op 30-3-2016, van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/bevolkingstrends/archief/2012/2012-bt-waardenverandering-art.htm>
- Eversdijk, A. (2013). *Kiezen voor publiek-private samenwerking*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics using SPSS*. Londen: Sage Publishing.
- Freud, S. (1921). *Group Psychology and the Analysis of the Ego*. Vertaling door: James Strachey. New York: Boni and Liveright.
- Fromm, D. (1991). *Collaborative communities: Cohousing, Central Living, and Other New Forms of Housing With Shared Facilities*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Hackman, J. R. (2002). *Leading teams: Setting the stage for great performances*. Boston: Harvard Business School Press.
- Hackman, J.R. (1990). *Groups That Work (and Those That Don't): Creating conditions for effective teamwork*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

- Hoorn, M. & Kotte, R. (2016). *Smart small living: klein maar fijn*. Den Haag: Platform31.
- IVZ (2013). *Folder Delphimethode 2013*. Houten: Stichting Informatievoorziening Zorg.
- Jansen, H. (1990). *Woongroepen in Nederland*. De Lier: Academisch Boeken Centrum.
- Johnson, D. & Johnson, F. (2011). *Groepsdynamica: Theorie en vaardigheden*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Kesler, B. (1991). *Centraal Wonen in Nederland: een onderzoek naar bewonerservaringen en sociaal-ruimtelijke voorwaarden*. Wageningen: Landbouwwuniversiteit Wageningen.
- Kozlowski, S.W.J & Ilgen, D.R. (2006). Enhancing the Effectiveness of Work Groups and Teams. *Psychological Science in the Public Interest*, 7 (3), p. 77-123.
- Lance, C. E., Butts, M.M. & Michels, L.C. (2006). The sources of four commonly reported cutoff criteria: What did they really say? *Organizational Research Methods*, 9(2),p. 202–220.
- Le Bon, G. (1895). *La psychologie des foules*. Parijs: F. Alcan.
- Lewin, K. (1947). Frontiers in Group Dynamics: Channels of Group Life; Social Planning and Action Research. *Human Relations vol. 1 (2)*, p.143-153.
- Lewin, K. (1947). Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change. *Human Relations vol. 1 (1)*, p.5-40.
- Meijering, L., Huigen, P., & Van Hoven, B. (2007). Intentional communities in rural spaces. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98(1),p. 42-52.
- Miles, J. & Shevlin, M. (2000). *Applying Regression and Correlation: A Guide for Students and Researchers*. Londen: Sage Publishing.
- Miller, T. (1999). *The 60s Communes. Hippies and Beyond*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Ministerie van IenM. (2016). *Evaluatie verhuurderheffing*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- NRC (1990). *Woongroepen in Nederland*. Geraadpleegd op 22-2-2016, van <http://www.nrc.nl/handelsblad/1990/11/20/woongroepen-in-nederland-6947649>.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oude Vrielink, M. & Verhoeven, I. (2011). *Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Pitzer, D.E. (1997). Introduction. *D.E. Pitzer, America's Communal Utopias*, p. 3–13. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Poldox.nl (z.d.). *Samen leven: woongemeenschappen in Nederland*. Geraadpleegd op 29-2-2016, van http://www.poldox.nl/samen_leven/gemeenschappelijkwonen.html#.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Raad voor het openbaar bestuur. (2015). *Sturen en verbinden: Naar een toekomstbestendige Rijksoverheid*. Den Haag: ROB.

Remmerswaal, J. (2013). *Handboek groepsdynamica: een inleiding op theorie en praktijk*. Amsterdam: Boom/Nelissen.

Rijksoverheid (z.d.). *Activiteiten woningcorporaties*. Geraadpleegd op 30-3-2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/woningcorporaties/inhoud/activiteiten-woningcorporaties>.

Rijksoverheid (z.d.). *Autoriteit woningcorporaties*. Geraadpleegd op 10-5-2016, van <https://www.ilent.nl/onderwerpen/autoriteitwoningcorporaties>.

Rijksoverheid. (2013). *De Wooncoöperatie: Op weg naar een zichzelf organiserende samenleving*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Rijksoverheid. (2013). *Kabinetsnota Doe-democratie*. Den Haag: Ministerie van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Rijksoverheid. (2014). *Minister Blok geeft wooncoöperatie plek in woonbestel*. Geraadpleegd op 30-3-2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2014/09/02/minister-blok-geeft-wooncooperatie-plek-in-woonbestel>.

Rijksoverheid. (2016). *WoONonderzoek 2015*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Shenker, B. (1986). *Intentional Communities. Ideology and Alienation in Communal Societies*. Londen: Routledge and Kegan Paul.

Sociaal Cultureel Planbureau. (2015). *De sociale staat van Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Sociaal Cultureel Planbureau. (2015). *Meer democratie, minder politiek?* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Stokes, R. (2010). *Betrokken burgers: Motieven, verwachtingen en ervaringen van burgers en politie in burgerparticipatieprojecten*. Enschede: Universiteit Twente.

Tuckman, B. W. & Jenson, M. A. (1977). Stages of small group development revisited. *Group and Organization Studies*, 2(1), p. 419 -427.

Tuckman, B.W. (1965). Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*, 63(6), p. 384-399.

Van Dale middelgroot woordenboek Nederlands. (2015). Utrecht: Van Dale Uitgevers.

Van der Vegt, G.S. (2008). Chemie of Chaos? Uitdagingen bij het realiseren van groepspotentieel. *Handboek Effectief Opleiden*. 12.2-5.01, p. 35-48.

Van der Zwan, P. (2015). *Te hoge verwachtingen voorkomen: burgers wel of niet raadplegen?* Geraadpleegd op 22-02-2016, van <http://www.vngmagazine.nl/archief/18116/te-hoge-verwachtingen-voorkomen-burgers-wel-niet-raadplegen>.

van Ussel, J.M.W. (1977). *Leven in Communes*. Deventer: Van Loghum Slaterus.

Vennix, J.A.M. (2011). *Theorie en praktijk van empirisch onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education.

Vocht, J.M. (1998). *Menswetenschappen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

- Wageman, R. (1995). Interdependence and group effectiveness. *Administrative Science Quarterly*, 40, p. 145-180.
- Weber, M. (1991). *The Nature of Social Action*. Vertaling door: Runciman, W.G. 'Weber: Selections in Translation'. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weggemans, T, Poldervaart, S. & Jansen, H. (1985). *Woongroepen: individualiteit in groepsverband*. Utrecht: Spectrum.
- Williams, J. (2005). *Designing neighborhoods for social interaction: the case of cohousing*. New York: Journal of Urban Design.
- Yeung, K. & Martin, J (2003). The Looking Glass Self: An Empirical Test and Elaboration. *Social Forces* 81, no. 3 (2003), p. 843–879.
- Zablocki, B. (1980). *Alienation and Charisma. A Study of Contemporary American Communes*. New York: The Free Press.

9. Bijlagen

9.1 Operationalisatie kwantitatief onderzoek

Onafhankelijke variabelen	Indicators	Enquêtevragen
Leeftijd	Leeftijd	Wat is uw leeftijd?
Inkomen	Inkomen	Wat is uw bruto-inkomen per maand? <i>Beneden modaal (≤ 36.000), tot 1,5x modaal (≤ 54.000), tot 2x modaal (≤ 72.000), tot 3x modaal (≤ 108.000), meer dan 3x modaal (> 108.000)</i>
Etniciteit	Etniciteit	Welke etnische afkomst heeft u? <i>Autochtoon, westerse allochtoon, niet-westerse allochtoon</i>
Opleidingsniveau	Opleiding afgerond	Wat is uw hoogst afgeronde opleiding? <i>WO/HBO, HAVO/VWO/MBO, MAVO/MULO/VMBO, LBO, Lager onderwijs</i>
Eigendomsverhouding	Eigendomsverhouding tot de woning	Wat is de eigendomsverhouding m.b.t. uw woning? <i>Ik huur van een woningcorporatie, ik huur van een particulier, ik huur van één of meer groepsleden, ik ben samen met alle andere groepsleden eigenaar (bv. vereniging), ik ben eigenaar van de woning</i>
Woonwensen	Voorkeuren van het gemeenschappelijk wonen	Geef van 1 tot 13 aan, waarbij 1 het meest belangrijk is en 13 het minst, welke ruimte u het belangrijkst vindt om individueel te hebben en welke u het belangrijkst vindt om gemeenschappelijk te hebben (2 vragen). <i>Keuken, woonkamer, woonkeuken, eetkamer, toilet, slaapkamer, wasruimte, badkamer, tuin/balkon/dakterras, hobby/werkruimte, studeerkamer, kinderkamer, logeerkamer</i> Welke ruimtes heeft u op dit moment gemeenschappelijk en welke individueel? (2 vragen) <i>Keuken, woonkamer, woonkeuken, eetkamer, toilet, slaapkamer, wasruimte, badkamer, tuin, balkon/dakterras, hobby/werkruimte, studeerkamer, kinderkamer, logeerkamer</i>
Samenstelling huishouden	Samenstelling van het huishouden	Bestaat uw huishouden uit: <i>Echtpaar/ vaste partners, echtpaar /vaste partners met thuiswonend(e) kind(eren), echtpaar/ vaste partners met thuiswonend(e) kind(eren)en anderen, echtpaar/ vaste partners met anderen, één ouder met thuiswonend(e) kind(eren), één ouder met thuiswonend(e) kind(eren)en met anderen, alleenstaand</i>

Homogeniteit	Samenstelling groep	Woont u in een ééngeneratie of meergeneratie woongroep? In relatie tot de samenstelling van de huishoudens binnen de woongroep, is de groep (uitleg): <i>Homogeen, heterogeen</i>
Ondersteuning	Service	Ik weet tot wie ik mij moet wenden als het gaat om het onderhoud van mijn woning <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
	Bemiddeling	Ik weet tot wie ik mij moet wenden als het gaat om een intern conflict in de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
	Hulp	Ik voel me gesteund door de groep als ik een probleem heb <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Ik voel me gesteund door de woningcorporatie als ik een probleem heb (alleen huurders v corporaties) <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
Toezicht en handhaving	Gemeenschappelijke middelen	Het is belangrijk dat iedereen evenveel bijdraagt aan de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Iedereen in mijn woongroep draagt financieel gezien evenveel bij aan de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>

		Iedereen in mijn woongroep draagt immaterieel gezien evenveel bij aan de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
	Collectieve actie	Er is in mijn woongroep sociale controle op vrijbuitergedrag van groepsleden <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Er zijn in mijn woongroep consequenties (een bepaalde straf) verbonden aan het herhaaldelijk niet volbrengen van taken en verantwoordelijkheden <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
Rolverdeling	Rollen	De groepsleden van de woongroep hebben ieder een bepaalde rol binnen de groep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
	Taken	De groepstaken in de woongroep zijn evenredig verdeeld <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
Betrokkenheid	Betrokkenheid	Ik voel me betrokken bij de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> In mijn woongroep is iedereen betrokken bij het groepsbestaan <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Bij groepsvergaderingen is iedereen aanwezig <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>

	Activiteiten	Er worden regelmatig groepsactiviteiten georganiseerd <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Bij groepsactiviteiten doet <i>Iedereen mee, meer dan de helft mee, ongeveer de helft mee, minder dan de helft mee, niemand mee</i> De volgende activiteiten worden meer dan (per week, maand (freq. Aangeven)) gemeenschappelijk gedaan <i>Ontbijten, avondeten, spelletjes, onderhoud huis, onderhoud tuin, uitgaan, werken, tv kijken, vakantie, sport, huisvergaderingen, schoonmaken, koffiedrinken</i>
Regels en kaders	Toetredingsbeleid	Naar uw mening, hoe streng zijn de toetredingseisen tot uw woongroep? <i>Zeer streng, streng, niet streng maar ook niet coulant, coulant, zeer coulant</i> Op welke gebieden stelt uw woongroep eisen aan een nieuwe bewoner? <i>Religie, leeftijd, politieke voorkeur, financieel, etniciteit, gemeenschappelijkheid, anders nl</i>
	Regels	Er zijn regels binnen de groep waaraan de groepsleden zich dienen te houden <i>Veel regels, redelijk wat regels, een paar regels, nauwelijks regels, geen regels</i>
Autonomie	Autonomie van samenstelling en organisatie	Heeft de woongroep het recht om haar eigen bewoners uit te kiezen? <i>Ja, nee</i> Buiten het de bewoners, het bestuur of de bewonerscommissie van de woongroep zijn er nog andere partijen die invloed hebben op het interne bestuur van de woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i>
Groepsgrootte	Huidige groepsgrootte	Uit hoeveel huishoudens bestaat uw woongroep? Uit hoeveel personen bestaat uw woongroep?
	Gewenste groepsgrootte	Uit hoeveel huishoudens zou, volgens u, de ideale woongroep bestaan? <i>Minder dan vijf, vijf tot tien, tien tot twintig, twintig tot dertig, meer dan dertig</i>
Ontstaansachtergrond	Achtergrondinformatie woongroep	De ontstaansreden van onze woongroep is een

		<i>Politieke, economische, hulpverlenende, artistieke, religieuze, ecologische, zelf ontplooiende, sociale ('gezelligheid'), geen reden, anders</i> Op dit moment heeft onze groep de volgende achtergrond: <i>Politieke, economische, hulpverlenende, artistieke, religieuze, ecologische, zelf ontplooiende, sociale ('gezelligheid'), geen reden, anders</i>
Stabiliteit en toegankelijkheid	Verloopsnelheid	Er vertrekken vaak bewoners uit mijn woongroep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Welke reden had de laatste ex-bewoner om de woongroep te verlaten? Wat is de belangrijkste reden dat ex-bewoners de woongroep verlaten?
	Aanvaarding nieuwe groepsleden	Nieuwe bewoners worden snel opgenomen in de groep <i>Helemaal mee eens, een beetje eens, neutraal, een beetje oneens, helemaal mee oneens</i> Een nieuwe bewoner treedt tot de groep toe, wie moet zich aanpassen? <i>Ik moet mij aanpassen aan de nieuwe bewoner, ik – maar ook de nieuwe bewoner dienen ons beiden aan te passen, de nieuwe bewoner moet zich aanpassen aan de groep</i>

Tabel 18. Operationalisatie onafhankelijke variabelen kwantitatief onderzoek.

9.2 Bezochte woongroepen

Om het aantal respondenten in het kwantitatief onderzoek te verhogen is ook een aantal woongroepen fysiek benaderd om aan het onderzoek deel te nemen. Hieronder een lijst van de bezochte adressen:

Bezochte woongroepen

	Adres	Postcode	Plaats
-	Sint Annastraat 39	6524EE	Nijmegen

-	Postdwarweg 15	6523GC	Nijmegen
-	Schoolstraat 123	6512JD	Nijmegen
-	Koolemans Beijnenstraat 16	6521EV	Nijmegen
-	Van den Havestraat 6	6521JS	Nijmegen
-	Bijleveldsingel 8	6521AR	Nijmegen
't Karwei	Vondelstraat 31	6512BB	Nijmegen
Blikveld	Bijleveldsingel 42	6524AD	Nijmegen
C.W. Kastanjehof	Kastanjehof 51	6533BX	Nijmegen
C.W. Mozaiek	Wachterslaan 239	6521RV	Nijmegen
C.W. Opaalstraat	Opaalstraat 170a	6534XP	Nijmegen
C.W. Thomasklooster	Pater Eijmardweg 13	6525RM	Nijmegen
Catharinahof	Rosa de Limastraat 186	6543JG	Nijmegen
De Drie Bananenplukkers	Voorstadslaan 191	6541SN	Nijmegen
De Dulck	Van Dulckenstraat 6	6512DT	Nijmegen
De Koopvaart	Koopvaardijweg 3	6531BR	Nijmegen
De Paraplufabriek	Van Oldenbarneveltstraat 63A	6512AT	Nijmegen
De Sprong	Keplerstraat 125	6533DB	Nijmegen
De Vrouwenschool	Dominicanenstraat 6	6521KD	Nijmegen
Dobbelmannklooster	Dobbelmannweg 1	6531KT	Nijmegen
Driehuizenhof	Van Peltlaan 2	6533ZM	Nijmegen
Filosofie	Hugo de Grootstraat 26	6522DE	Nijmegen
Iewan	Karl Marxstraat 101	6663LA	Lent
Kapel Vondelstraat	Vondelstraat 1	6512BB	Nijmegen
Le Fabuleux Destin	Lange Hezelstraat 66	6511CL	Nijmegen
Mazzel	Van 't Santstraat 16	6523BG	Nijmegen
Non Solus	Tolhuis 6301	6537SV	Nijmegen
Van Gent	Van Gentstraat 54	6524BD	Nijmegen
Villa Chaotika	Groesbeeksedwarweg 194	6521DS	Nijmegen
Vondel29	Vondelstraat 29	6512BB	Nijmegen
Wanhoop Nabij	Weurtseweg 170	6541BB	Nijmegen
Woongemeenschap Eikpunt	Duitslandstraat 4	6663LE	Lent
Woonvereniging De Vonk	J. de Lestonnacstraat 8	6531KT	Nijmegen
Woonvereniging Voorwaarts	Marialaan 23	6541RA	Nijmegen
Woonwerkstichting de Rafter	Rijksstraatweg 37	6574AC	Ubbergen
Woonwerkvereniging de Begijnen	Begijnenstraat 34	6511WP	Nijmegen

Tabel 19. Fysiek bezochte woongroepen.

9.3 SPSS-output

9.3.1 WoONonderzoek 2015

Leeftijd	Verhuisgeneigd	Niet verhuisgeneigd
17-24 jaar	63.8%	31.7%

25-34 jaar	56.6%	38.3%
35-44 jaar	37.9%	59.7%
45-54 jaar	30.8%	67.7%
55-64 jaar	27.2%	71.7%
65-74 jaar	23.5%	75.6%
75 jaar en ouder	14.8%	83.9%

Tabel 20. Verhuisceneidheid naar leeftijd (Rijksoverheid, 2016). N=62668.

Inkomen	Verhuisceneid	Niet verhuisceneid
Beneden modaal	35.9%	62.2%
Tot 1,5 keer modaal	36%	61.9%
Tot 2 keer modaal	36.2%	61.6%
Tot 3 keer modaal	37.7%	59.5%
>3 keer modaal	38.9%	57.1%

Tabel 21. Verhuisceneidheid naar inkomensniveau (Rijksoverheid, 2016). N=62668.

Etniciteit	Verhuisceneid	Niet verhuisceneid
Autochtoon	35.5%	62.2%
Niet-westers	45%	52.5%
Westers	38.4%	59.1%

Tabel 22. Verhuisceneidheid naar etniciteit (Rijksoverheid, 2016). N=62668.

Samenstelling	Verhuisceneid	Niet verhuisceneid
Echtpaar	28.5%	69.9%
Echtpaar + kind(eren)	38.7%	58.4%
Echtpaar + kind(eren) + anderen	45.6%	48.6%
Echtpaar + ander(en)	46.6%	49.7%
Eenouder + kind(eren)	47.3%	49.9%
Eenouder + kind(eren) + ander(en)	49.3%	45.8%
Geen echtpaar of eenouder huishoudkern.	60.8%	35.2%

Tabel 22. Verhuisceneidheid naar gezinssamenstelling (Rijksoverheid, 2016). N=62668.

Opleidingsniveau	Verhuisceneid	Niet verhuisceneid
Lager onderwijs	24.6%	73.7%
LBO	26.3%	72.4%
MAVO, MULO, VMBO	31.5%	66.8%
HAVO, VWO, MBO	40.9%	56.6%
HBO, Universiteit	41.0%	55.8%
Anders	27.2%	71.4%

Tabel 23. Verhuisceneidheid naar opleidingsniveau (Rijksoverheid, 2016). N=62668.

Eigendom	Verhuisceneid	Niet verhuisceneid
Koopwoning	28.1%	70.6%
Huurwoning	40.4%	56.6%

Tabel 24. Verhuisceneidheid naar eigendomsverhouding (Rijksoverheid, 2016). N=55225.

9.3.2 Onderzoeksresultaten

Welke ruimte (waarbij 1 het meest belangrijk is en 10 het minst belangrijk) vindt je belangrijk om zelfstandig te hebben?

#	Answer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Total Responses
1	Keuken	52	42	37	31	34	10	10	6	3	1	226
2	Woonkamer	53	90	19	21	17	15	2	3	3	3	226
4	Eetkamer	0	11	69	23	21	37	24	23	8	9	226
5	Toilet	3	19	29	76	42	25	23	5	4	0	226
6	Slaapkamer	106	16	17	19	54	4	2	0	1	7	226
7	Wasruimte	4	0	3	2	10	60	30	42	30	45	226
8	Badkamer	2	26	27	31	32	30	62	10	6	0	226
9	Tuin/balkon/dakterras	1	2	12	12	8	28	41	91	19	13	227
10	Hobby/werkruimte	0	16	8	8	5	8	15	31	110	25	226
13	Logeerkamer	4	4	5	3	3	8	17	14	42	124	227
Total		225	226	226	226	226	225	226	225	226	227	-

Tabel 25. Welke ruimtes willen respondenten zelfstandig hebben? N=227.

Welke ruimte (waarbij 1 het meest belangrijk is en 10 het minst belangrijk) vindt je belangrijk om gemeenschappelijk te hebben?

#	Answer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Total Responses
1	Keuken	93	33	25	18	22	12	13	5	4	2	227
2	Woonkamer	47	89	19	15	6	18	9	8	10	6	227
4	Eetkamer	18	23	95	18	20	19	17	10	6	1	227
5	Toilet	1	4	8	92	21	26	21	32	17	5	227
6	Slaapkamer	6	4	5	2	72	5	10	17	26	79	227
7	Wasruimte	12	14	19	23	24	82	18	15	12	8	227
8	Badkamer	3	3	4	2	8	19	89	32	37	30	227
9	Tuin/balkon/dakterras	32	19	15	29	16	11	15	78	11	1	227
10	Hobby/werkruimte	8	19	17	12	18	20	16	19	85	13	227
13	Logeerkamer	7	18	19	16	20	15	18	11	19	81	227
Total		227	226	226	227	227	227	226	227	227	226	-

Tabel 23. Welke ruimtes willen respondenten gemeenschappelijk hebben? N=227.

Welke ruimtes heb je op dit moment zelfstandig?

#	Answer		Response	%
1	Keuken		163	72%
2	Woonkamer		188	83%
4	Eetkamer		91	40%
5	Toilet		161	71%
6	Slaapkamer		224	99%
7	Wasruimte		57	25%
8	Badkamer		162	71%
9	Tuin/balkon/dakterras		133	59%
10	Hobby/werkruimte		50	22%
13	Logeerkamer		60	26%

Tabel 24. Welke ruimtes hebben respondenten zelfstandig? N=227.

Welke ruimtes heb je op dit moment gemeenschappelijk?

#	Answer		Response	%
1	Keuken		145	65%
2	Woonkamer		142	64%
4	Eetkamer		105	47%
5	Toilet		142	64%
6	Slaapkamer		13	6%
7	Wasruimte		136	61%
8	Badkamer		89	40%
9	Tuin/balkon/dakterras		170	76%
10	Hobby/werkruimte		125	56%
13	Logeerkamer		105	47%

Tabel 25. Welke ruimtes hebben respondenten gemeenschappelijk? N=227.

9.3.3 Analyse

	Standardized Beta	Significance
(Constant)	-	,000
Leeftijd	,433	,000
Groeps grootte	,287	,001
Ondersteuning	,162	,023
Toezicht en handhaving	-,232	,022
Rolverdeling	,183	,055
Betrokkenheid	,560	,000
Autonomie	-,018	,793
Stabiliteit en toegankelijkheid	,005	,957
Regels en kaders	-0,11	,871
Inkomen: Beneden modaal	,094	,203
Inkomen: Meer dan 1,5x modaal	-,039	,595
Etniciteit: Westerse allochtoon	-,075	,286

Etniciteit: Niet-westerse allochtoon	-,094	,199
Opleiding: Lager onderwijs / LBO / VMBO / MULO / MAVO	-,006	,938
Opleiding: HAVO / VWO / MBO	-,064	,359
Gezinssamenstelling: Echtpaar / vaste partner	,036	,634
Gezinssamenstelling: Echtpaar / vaste partner met kind(eren)	-,010	,888
Gezinssamenstelling: Eénouder met kind(eren)	-,024	,725
Geslacht: Man	,104	,143
Soort woongroep: Leefgemeenschap	-,061	,364
Soort woongroep: Woon-werkgemeenschap	-,129	,045
Soort woongroep: Centraal Wonen - initiatief	-,189	,061
Soort woongroep: Seniorenwoongroep	,033	,708
Soort woongroep: Ecologische woongroep	-,059	,361
Soort woongroep: Anders	-,017	,826

Excluded variables: Inkomen: tot 1,5x modaal, Etniciteit: Autochtoon, Opleiding: HBO / WO, Gezinssamenstelling: Alleenstaand, Geslacht: Vrouw, Soort woongroep: Woongroep. Vanwege de omgekeerde registratie van de constante zijn de effecten van leeftijd en groeps grootte gehercodeerd tot een positieve relatie.

Tabel 26. Regressiecoëfficiënten en significantie model 1.

	Standardized Beta	Significance
(Constant)	-	,000
Leeftijd	,276	,000
Groeps grootte	,340	,000
Ondersteuning	,155	,027
Betrokkenheid	,443	,000
Stabiliteit en toegankelijkheid	,062	,433
Regels en kaders	-,001	,993
Inkomen: tot 1,5x modaal	-,146	,029
Inkomen: meer dan 1,5x modaal	-,106	,125
Etniciteit: Westerse allochtoon	-,097	,149
Etniciteit: Niet-westerse allochtoon	-,091	,164
Opleiding: Lager onderwijs / LBO / VMBO / MULO / MAVO	-,008	,913
Opleiding: HAVO / VWO / MBO	-,050	,474
Gezinssamenstelling: Echtpaar / vaste partner met kind(eren)	-,108	,145
Gezinssamenstelling: Eénouder met kind(eren)	-,081	,284
Gezinssamenstelling: Alleenstaand	-,077	,359

Excluded variables: Inkomen: Beneden modaal, Etniciteit: Autochtoon, Opleiding: HBO / WO, Gezinssamenstelling: Echtpaar / vaste partner. Vanwege de omgekeerde registratie van de constante zijn de effecten van leeftijd en groeps grootte gehercodeerd tot een positieve relatie.

Tabel 27. Regressiecoëfficiënten en significantie model 2.

9.4 Vragenlijst kwantitatief onderzoek

Q0 In het kader van mijn afstuderen aan de Radboud Universiteit Nijmegen schrijf ik mijn masterthesis in opdracht van een woningcorporatie in Nijmegen. Het onderzoek wat ik doe, heeft betrekking op het waarborgen van de continuïteit van woongroepen. Woningcorporaties behandelen aanvragen voor woongroepen vaak met een grote terughoudendheid. Dit, omdat zij nog steeds niet goed weten waar op gelet moet worden bij de oprichting en de begeleiding van woongroepen. Daarnaast biedt de nieuwe wetgeving omtrent sociale woningbouw minder ruimte om te experimenteren. Met de toenemende populariteit van gemeenschappelijk wonen en woongroepen is dit een probleem voor woningcorporaties. Dit onderzoek speelt in op deze problematiek en heeft als doel om de onzekerheid die woningcorporaties hebben bij het oprichten van woongroepen gedeeltelijk weg te nemen. Het opent zo nieuwe mogelijkheden voor woongroepen die huren van woningcorporaties.

Met uw deelname kunt u bijdragen aan een nieuwe toekomst voor woongroepen bij woningcorporaties onder de nieuwe Woonwet. Daarnaast worden er onder de deelnemers in augustus drie waardebonnen van bol.com verloot ter waarde van 50 euro! Het invullen van de enquête duurt ongeveer 15 minuten. Heeft u hulp nodig of begrijpt u een vraag niet, schroom dan niet om mij een e-mail te sturen met uw vraag op r.o.nuesink@student.ru.nl.

Alvast hartelijk bedankt voor uw deelname, Roelof Nuesink

Q1 In deze thesis wordt met 'woongroep' alle vormen van autonoom gemeenschappelijk wonen met minimaal drie huishoudens bedoeld. Als je in een Centraal Wonen groep of een andere soort groep woont kan je dus ook meedoen met de enquête. Woon je gemeenschappelijk met minimaal twee andere huishoudens? (Maak je deel uit van meerdere groepen, bijvoorbeeld een groot gemeenschappelijk wonen project waarin je in een kleinere woongroep woont, vul de enquête dan in voor de kleinste groep waarin je woont)

Ja (1)

Nee (2)

Q2 Je leeftijd (in jaren)

Q3 Geslacht

Man (1)

Vrouw (2)

Q4 Bruto inkomen per maand

Beneden modaal ($\leq$ €2.778) (1)

tot 1,5x modaal ($\leq$ €4.167) (2)

tot 2x modaal ($\leq$ €5.556) (3)

tot 3x modaal ($\leq$ €8.334) (4)

meer dan 3x modaal ($>$ €8.334) (5)

Q5 Etnische afkomst

Autochtoon (1)

Westerse allochtoon (2)

Niet-westerse allochtoon (3)

Q6 Hoogst afgeronde opleiding

Lager onderwijs (1)
LBO (2)
MAVO/MULO/VMBO (3)
HAVO/VWO/MBO (4)
HBO/WO (5)

Q7 Politieke voorkeur (waarop zou je stemmen bij de volgende verkiezingen)

Groen Links (1)
PvdA (2)
CDA (3)
VVD (4)
PVV (5)
SP (6)
D66 (7)
PvdD (8)
SGP (9)
CU (10)
50Plus (11)
Anders (12)
Ik zou niet stemmen / Weet ik niet (13)

Q8 Hoe zou je je eigen groep beschrijven?

Een woongroep (1)
Een leefgemeenschap (2)
Een woon-werkgemeenschap (3)
Een commune (4)
Centraal Wonen-initiatief (5)
Een woongroep voor senioren (6)
Een multiculturele woongroep (7)
Een ecologische woongroep (8)
Een mantelzorg groep (9)
Anders nl. (10) _____

Q9 Bestaat de groep uit personen van één generatie of meerdere generaties?

Eengeneratie (1)
Meergeneratie (2)

Q10 Samenstelling van je huishouden (je eigen gedeelte en dus niet de groep)

Echtpaar / vaste partner (1)
Echtpaar / vaste partner met thuiswonend(e) kind(eren) (2)
Echtpaar / vaste partner met thuiswonend(e) kind(eren) en anderen (3)
Echtpaar / vaste partner met anderen (4)
Eenouder met thuiswonend(e) kind(eren) (5)
Eenouder met thuiswonend(e) kind(eren) en anderen (6)
Alleenstaand (7)

Q11 In relatie tot de samenstelling van de huishoudens binnen de groep, is de groep: (uitleg: is de samenstelling van huishoudens over het algemeen hetzelfde, bijvoorbeeld iedereen is alleenstaand, dan is de groep homogeen. Is de samenstelling van de huishoudens over het algemeen verschillend, dan is de groep heterogeen.)

Voornamelijk homogeen (1)
Voornamelijk heterogeen (2)

Q12 Wat is de eigendomsverhouding met betrekking tot je woning?

Ik huur van een woningcorporatie (1)
Ik huur van een particulier (2)
Ik huur van een of meer groepsleden (3)
Ik ben samen met alle andere groepsleden eigenaar (bv. vereniging) (4)
Ik ben eigenaar van de woning (5)

Q13 Ben je tevreden met je huidige woning?

Zeer tevreden (1)
Tevreden (2)
Niet tevreden maar ook niet ontevreden (3)
Onte tevreden (4)
Zeer ontevreden (5)

Q14 Hoe tevreden ben je met de groep waarmee je woont?

- Zeer tevreden (1)
- Tevreden (2)
- Niet tevreden maar ook niet ontevreden (3)
- Ontevreden (4)
- Zeer ontevreden (5)

Q15 Hoe lang verwacht je nog in deze groep te wonen? (in jaren)

Q16 Ben je van plan binnen nu en twee jaar te verhuizen?

- Ja (1)
- Nee (2)
- Weet ik niet (3)

Q17 Hoe lang bestaat je woongroep?

- Korter dan 3 jaar (1)
- 3-5 jaar (2)
- 5-10 jaar (3)
- 10-15 jaar (4)
- 15-20 jaar (5)
- Langer dan 20 jaar (6)

Q18 Hoe lang woon je al in je huidige groep?

- Korter dan 3 jaar (1)
- 3-5 jaar (2)
- 5-10 jaar (3)
- 10-15 jaar (4)
- 15-20 jaar (5)
- Langer dan 20 jaar (6)

Q19 Hoe lang verwacht je dat je woongroep (in wisselende samenstelling) nog zal bestaan?

- Korter dan 3 jaar (1)
- 3-5 jaar (2)
- 5-10 jaar (3)
- 10-15 jaar (4)
- 15-20 jaar (5)
- Langer dan 20 jaar (6)

Q20 Als je nu zou kunnen kiezen, waar zou je dan het liefst wonen (los van je financiële situatie of beschikbaarheid op de woningmarkt?)

- In deze woongroep (1)
- In een andere woongroep (2)
- In een individuele woning (evt. met partner en kinderen) (3)

Q21 Uit hoeveel huishoudens bestaat je woongroep?

Q22 Uit hoeveel personen bestaat je woongroep?

Q23 Uit hoeveel huishoudens zou, volgens jou, de ideale woongroep bestaan?

- Minder dan vijf (1)
- Vijf tot tien (2)
- Tien tot twintig (3)
- Twintig tot dertig (4)
- Meer dan dertig (5)

Q24 Geef van 1 tot 10 aan, waarbij 1 het meest belangrijk is (dus bovenaan) en 10 het minst (onderaan), welke ruimte je het belangrijkst vindt om zelfstandig te hebben (Ik merk dat er veel onduidelijkheid is over het correct invullen van deze vraag. De bedoeling is dat je de ruimte die het belangrijkst is

bovenaan zet. Dat gaat door de ruimte aan te klikken en met de pijltjestoetsen naast het tekstveld de ruimte naar boven of beneden te verplaatsen)

- _____ Keuken (1)
- _____ Woonkamer (2)
- _____ Eetkamer (4)
- _____ Toilet (5)
- _____ Slaapkamer (6)
- _____ Wasruimte (7)
- _____ Badkamer (8)
- _____ Tuin/balkon/dakterras (9)
- _____ Hobby/werkruimte (10)
- _____ Logeerkamer (13)

Q25 Geef van 1 tot 10 aan, waarbij 1 het meest belangrijk is (bovenaan) en 10 het minst (onderaan), welke ruimte je het belangrijkst vindt om gemeenschappelijk te hebben (Ik merk dat er veel onduidelijkheid is over het correct invullen van deze vraag. De bedoeling is dat je de ruimte die het belangrijkst is bovenaan zet. Dat gaat door de ruimte aan te klikken en met de pijltjestoetsen naast het tekstveld de ruimte naar boven of beneden te verplaatsen)

- _____ Keuken (1)
- _____ Woonkamer (2)
- _____ Eetkamer (4)
- _____ Toilet (5)
- _____ Slaapkamer (6)
- _____ Wasruimte (7)
- _____ Badkamer (8)
- _____ Tuin/balkon/dakterras (9)
- _____ Hobby/werkruimte (10)
- _____ Logeerkamer (13)

Q26 Welke ruimtes heb je op dit moment zelfstandig?

- ☐ Keuken (1)
- ☐ Woonkamer (2)
- ☐ Eetkamer (4)
- ☐ Toilet (5)
- ☐ Slaapkamer (6)
- ☐ Wasruimte (7)
- ☐ Badkamer (8)
- ☐ Tuin/balkon/dakterras (9)
- ☐ Hobby/werkruimte (10)
- ☐ Logeerkamer (13)

Q27 Welke ruimtes heb je op dit moment gemeenschappelijk?

- ☐ Keuken (1)
- ☐ Woonkamer (2)
- ☐ Eetkamer (4)
- ☐ Toilet (5)
- ☐ Slaapkamer (6)
- ☐ Wasruimte (7)
- ☐ Badkamer (8)
- ☐ Tuin/balkon/dakterras (9)
- ☐ Hobby/werkruimte (10)
- ☐ Logeerkamer (13)

Q28 Ik weet tot wie ik mij moet wenden als het gaat om het onderhoud van mijn woning

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q29 Ik weet tot wie ik mij moet wenden als het gaat om een intern conflict in de woongroep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q30 Ik voel me gesteund door de groep als ik een probleem heb

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Answer If Wat is de eigendomsverhouding met betrekking tot je woning? Ik huur van een woningcorporatie Is Selected

Q31 Ik voel me gesteund door de woningcorporatie als ik een probleem heb

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q32 Het is belangrijk dat iedereen evenveel bijdraagt aan de woongroep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q33 Iedereen in mijn woongroep draagt financieel gezien evenveel bij aan de woongroep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q34 Iedereen in mijn woongroep draagt immaterieel gezien evenveel bij aan de woongroep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q35 Er is in mijn woongroep sociale controle op vrijbuitergedrag van groepsleden

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q36 Er zijn in mijn woongroep consequenties (bv. een straf) verbonden aan het herhaaldelijk niet volbrengen van taken en verantwoordelijkheden

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q37 De groepsleden van de woongroep hebben ieder een bepaalde rol binnen de groep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q38 De groepstaken in de woongroep zijn evenredig verdeeld

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q39 Ik voel me betrokken bij de woongroep

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q40 In mijn woongroep is iedereen betrokken bij het groepsbestaan

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q41 Bij groepsvergaderingen is iedereen aanwezig

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q42 In mijn groep worden regelmatig groepsactiviteiten georganiseerd

- Helemaal mee eens (1)
- Een beetje eens (2)
- Neutraal (3)
- Een beetje oneens (4)
- Helemaal mee oneens (5)

Q43 Bij groepsactiviteiten doet

- Iedereen mee (1)
- Meer dan de helft mee (2)
- Ongeveer de helft mee (3)
- Minder dan de helft mee (4)
- Niemand mee (5)

Q44 De volgende activiteiten worden per maand gemeenschappelijk gedaan

- | | Meer dan
15 keer (1) | Meer dan
10 keer (2) | Meer dan 5
keer (3) | 1 tot 5 keer
(4) | Nooit of
zelden (5) |
|-------------------------------|-------------------------|-------------------------|------------------------|---------------------|------------------------|
| Ontbijten (1) | | | | | |
| Avondeten (2) | | | | | |
| Spelletjes (3) | | | | | |
| Onderhoud huis (4) | | | | | |
| Onderhoud tuin (5) | | | | | |
| Uitgaan (6) | | | | | |
| Werken (7) | | | | | |
| Televisie kijken (8) | | | | | |
| Vakantie (9) | | | | | |
| Sport (10) | | | | | |
| Huisvergaderingen (11) | | | | | |
| Schoonmaken (12) | | | | | |
| Koffie drinken (13) | | | | | |

Q45 Heeft de woongroep het recht om haar eigen bewoners uit te kiezen

Ja (1)

Nee (2)

Answer If Heeft de woongroep het recht om haar eigen bewoners uit te kiezen Ja Is Selected

Q46 Naar jouw mening, hoe streng zijn de toetredingseisen tot je woongroep?

Zeer streng (1)

Streng (2)

Niet streng maar ook niet coulant (3)

Coulant (4)

Zeer coulant (5)

Answer If Heeft de woongroep het recht om haar eigen bewoners uit te kiezen Ja Is Selected

Q47 Op welke gebieden stelt uw woongroep eisen aan een nieuwe bewoner?

☐ Religie (1)

☐ Leeftijd (2)

☐ Politieke voorkeur (3)

☐ Financieel (4)

☐ Etniciteit (5)

☐ Gemeenschappelijkheid (6)

☐ Anders nl. (7) _____

Q48 Buiten de bewoners, het bestuur of de bewonerscommissie van de woongroep zijn er nog andere partijen die invloed hebben op het bestuur van de woongroep

Helemaal mee eens (1)

Een beetje eens (2)

Neutraal (3)

Een beetje oneens (4)

Helemaal mee oneens (5)

Q49 Er zijn regels binnen de groep waaraan groepsleden zich dienen te houden

Veel regels (1)

Redelijk wat regels (2)

Een paar regels (3)

Nauwelijks regels (4)

Geen regels (5)

Q50 De ontstaansreden van onze woongroep is een

☐ Politieke (1)

☐ Economische (2)

☐ Hulpverlenende (3)

☐ Artistieke (4)

☐ Religieuze (5)

☐ Ecologische (6)

☐ Zelf ontplooiende (7)

☐ Sociale ('gezelligheid') (8)

☐ Geen specifieke achtergrond (9)

☐ Anders nl. (10) _____

Q51 Op dit moment heeft onze woongroep de volgende achtergrond

☐ Politieke (1)

☐ Economische (2)

☐ Hulpverlenende (3)

☐ Artistieke (4)

☐ Religieuze (5)

☐ Ecologische (6)

☐ Zelf ontplooiende (7)

☐ Sociale ('gezelligheid') (8)

☐ Geen specifieke achtergrond (9)

☐ Anders nl. (10) _____

Q52 Er vertrekken vaak bewoners uit mijn woongroep

Helemaal mee eens (1)

Een beetje eens (2)

Neutraal (3)

Een beetje oneens (4)

Helemaal mee oneens (5)

Q53 Nieuwe bewoners worden snel opgenomen in de groep

Helemaal mee eens (1)

Een beetje eens (2)

Neutraal (3)

Een beetje oneens (4)

Helemaal mee oneens (5)

Q54 Welke reden had de laatste ex-bewoner om de woongroep te verlaten? (max 30 letters)

Q55 Wat is volgens u de belangrijkste reden dat ex-bewoners de woongroep verlaten? (max 30 letters)

Q56 Een nieuwe bewoner treedt toe tot de groep, wie moet zich aanpassen?

Ik moet mij aanpassen aan de nieuwe bewoner (1)

Ik - maar ook de nieuwe bewoner dienen ons beide aan te passen (2)

De nieuwe bewoner moet zich aanpassen aan de groep (3)

Q57 KLIKT U ALSTUBLIEFT OP >> OM DE ENQUÊTE AF TE RONDEN, ZELFS ALS U HIERONDER NIETS INVULT! Bedankt voor je deelname aan het onderzoek. In augustus zullen er onder de deelnemers die

hun e-mail adres hebben opgegeven drie bol.com waardebonnen van 50 euro worden verloot. Vul hieronder je e-mail adres in als je kans wil maken op één van de drie waardebonnen.

Q58 E-mail adres

Q59 Tenslotte willen we je nog vragen om je adres en woonplaats in te vullen. Deze zal dan worden opgenomen in een database van woongroepen en meegenomen worden in landelijke cijfers. Het is niet verplicht om dit te doen, maar wordt zeer gewaardeerd.

Q60

Naam woongroep (2)

Adres (5)

Postcode (3)

Woonplaats (4)

Q62 KLIKT U ALSTUBLIEFT OP >> OM DE ENQUÊTE AF TE RONDEN!